

KARYS

1990
LAPKRITIS — GRUODIS
NOVEMBER — DECEMBER
Nr. 6

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖ

TURINIO SKYRIAI: Karinės žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje pasižvalgius, Žvilgsnis į politiką, Kronika ir Šaulių priedas — Tremties trimitas.

Redaktorius — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075
Administratorius — Alfonsas Samušis

KARYS išleidžiamas kas du mėnesiai. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Įvairių autorių straipsniai, skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos nuomonę. Straipsniai gali būti trumpinami bei taisomi. Korespondencijos spausdinamos tik apie removėnų, šaulių ar birutiečių veiklą bei jų narius. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$26.00, pusmečiui U.S. \$13.00, atskiro nr. U.S. \$4.50

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik KARYS vardu, - ne "Warrior" ar kt.
Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published bi-monthly by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ, a Not-For-Profit Corporation, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$26.00 per year (single copy \$3.00). Second class postage paid at Brooklyn, N.Y. Postmaster. Send Address changes to: KARYS, 341 Highland Boulevard, Brooklyn, N.Y. 11207.

TURINYS

Viršelis: Atstatytasis Žuvusiems už Lietuvos laisvę paminklas su Nežinomojo kareivio palaikais, perkeltais š. m. lapkričio 23 d. iš Giedraičių kapinių

Stasys Santvaras — Baladė apie karžygio motiną	321
Edmundas Ganušauskas — Lietuvos karo aviacijos likvidacija	323
Juozas Enčeris — Dirstelėjus praeitin	331
Vladas Kutkevičius — Svetimšalių legione (Užbaiga)	335
M. Tytuvenis — Lietuvos karininko keliai	343
G. Palukaitis — Išdavystė	351
B. Povilaitės ir V. Šliūpo atsiliepimai apie Povilaitį ir Skučą	351
J. S. — Vilniaus pėstininkų karo mokykla	353

KARIO SKYRIAI

Karinės žinios	354
Žvilgsnis į politiką	357
Mūsų spaudoje pasižvalgius	359
Iš grožinės literatūros	363

KARIO PRIEDAS

"Tremties trimitas"	369
---------------------------	-----

MŪSŲ MIRUSIEJI	381
----------------------	-----

Atitaisyimas. Kario 5 Nr. turinyje išspausdinta Antanas Sklėris (poema) — turi būti *Alfonsas Sklėris*.

ATSTOVAI

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Aurora, Col. — Br. Masiokas, Boston — V. Senūta, Detroit — V. Kutkus, Australia — V. Šalkūnas.

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgaivintas Jugtinėse
Amerikos Valstybėse
1950 metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 6 (1662)

LAPRITIS — GRUODIS

1990

SKAIDRIŲ KALĖDŲ IR VILTIMI KUPINŲ 1991-ŪJŲ!

Baladė apie karžygio motiną

STASYS SANTVARAS

Pavasaris, kaip gūlbė, skraidė už beržyno,
Padangėj sidabrinėm fleitom grojo vyturiai...
Tada jos vyrą į valdžios vežimą pasodino —
Karaliui buvo reikalingi narsūs ir tvirti kariai...

Su nerimu ir ilgesiu ji keldavo kas rytą,
Drebėdama ji laukdavo iš apsakų žinios...
Kai panemunėse šarma šarmojo girią nudraskytą —
Jai pranešė: netekome Jūs vyro paramos kilnios...

Paliko ji viena su trim vaikais ant rankų —
Skausmingai sužeista gėlė su trim žiedais...
Paukščius išvaikė šūviai, ir ugnis patrankų,
Upelių vandenį nudažė drumzlinai...

Išklydusi, lyg stirna, į nežinomą pasvietę,
Kaip savo širdį ir akis ji saugojo vaikus — —
Ji gimto žodžio mokė juos — jiems švietė,
Kaip švyturys, kada ant marių šėlsta viesulas klaikus...

Nuskriausdama save, atimdama sau kąsnį —
Tris briedžius užaugino motina puiki...
Dabar galėjo ji tikėt rytojų malonesnį,
Svajonėmis jaunatvės laimę aplankyti...

Ir ėmė grįžt taikos balandžiai į pastoges,
Pavasaris vėl pynė vainikus...
Savam krašte ji vylės rasti atlošą patogią
Ir pailsėt, kol vakaras pakalnėse paskleis rūkus...

Bet, štai, geresnio rūbo Audėja — Tėvynė —
Pavojų skelbė... Ir pradėjo bust jautri širdis: —
Trys broliai per daubas ir pelkes kelią skynė —
Kova už gimtą šalį jų negąsdins, nebaudys...

Motulė sūnus išlydėjo į pakluonę
Ir meldėsi, kad iš grumtynių grįžtų sakalai...
Nerimo ji, kaip šmėklą vijo mintį nemalonią,
Kad žūti gali, kai lėkti pakilai...

Sodybos lapai gelto. Pro pušyną mėnuo kilo.
Tą naktį nesumerkė ji akių...
Prie Dauguvos vyriausias jos sūnus užgeso ir nutilo —
Jau jis nevaikščios žemės vieškeliu klaikiu...

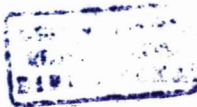
Prie sostinės, prie kunigaikščių miesto vartų —
Grobikai antrą sūnų pervėrė kulka ...
Kieno krūtinė žaizdomis nuo to neatsivertę,
Ir kam butis netaptų amžinai rūsti, pilka?

Bet švietė dar vidurnakty maža švieselė —
Ji manė, kd jauniausių sūnų prie širdies priglaus...
Deja, lemtis žiauri ir visagalė,
Kaip žaibas liepą trenkė: Nėr ir pastaro sūnaus!

Klastingi valkatgos iš kažin kur atklydę atėjusiai—
Nušovė jį Radviliškio laukuos...
Jau neatgīs žydėt nulaužyti bijūnai,
Gegūžės mėnesį gegutės jiems jau nekukuos...

Nusviro motinos galva, ir sąnariai sustingo,
Kaimynai greitai uždegė žvakes...
Sodinti jos žiedai nuvyto, viltys dingio,
Mirtis kažin kur nunešė mintis lakias...

Dabar, kai sutemos pakalnes ir laukus užlieja —
Iš kapo žengia jos vėlė — —
Balta plaštakė ant sūnų kapų atskrieja,
Ant vyro palaikų pavasarį išdygsta nuostabi gėlė...

LAPKRIČIO 23-ją, Lietuvos giliai prasmingą šventę, šiais metais minime viltingai žvelgdami į mūsų brangios Tėvynės, atskuriančios laisvam bei nepriklausančiam gyvenimui, sunkias, tačiau ryžtingas, siekiant pilno valstybingumo, politinio, ekonominio ir tarptautinio pripažinimo, nepalaužiamos kovos apraiškas.

Nežiūrint okupanto grasinančių reiškinų, Gedimino kalne ir visoje Lietuvoje didingai plėvesuoiuja lietuviškoji trispalvė, kurios paunksmėje Lietuvos vyriausybės organai svarsto konstitucinius klausimus, rengia įstatymų projektus ir kietai kovoja su Sovietų Sąjungos vyriausybe, dedančia visas galimas pastangas Lietuvos laisvės siekimo darbus užgniaužti. Atstatomi mūsų tautai brangūs okupanto nugriauti paminklai. Steigiasi įvairūs visuomeniniai junginiai, atsikuria plačiai veikusios organizacijos, kurių tarpe matome ir tūkstantines mums gi-

miningos Lietuvos Šaulių Sąjungos narių gretas.

Dabar ir mums, ramovėnams, nepakanka vien tik dar iš Lietuvos atsivežtų kariškų tradicijų puoselėjimo, vien reprezentacinių pasireiškimų Sąjungos ribose, savo tarpe kovingos dvasios ugdymo bei palaiškymo ir Lietuvą, kokią palikome, mylėti vien iš tolo. LKVS "Ramovė" atskirų skyrių veikloje, greta iki šiol puoselėjamos veiklos, tenka visas pastangas nukreipti į materialinės, finansinės bei moralinės paramos teikimą kovojančiai Tėvynei Lietuvai.

Tad LAPKRIČIO 23-ji tesuteikia mums naujų jėgų bei energijos dirbti, aukoti bei aukotis mūsų visų brangios Tėvynės Lietuvos labui.

E. Vengianskas
CV-bos pirmininkas

A. Skopas
sekretorius

Lietuvos kariuomenės veteranai 1989 m. lapkričio 23 d. prie atstatomo ŽUVUSIEMS UŽ LIETUVOS LAISVĘ paminklo

Romualdo Pažersko nuotr.

LIETUVOS KARO AVIACIJOS LIKVIDACIJA

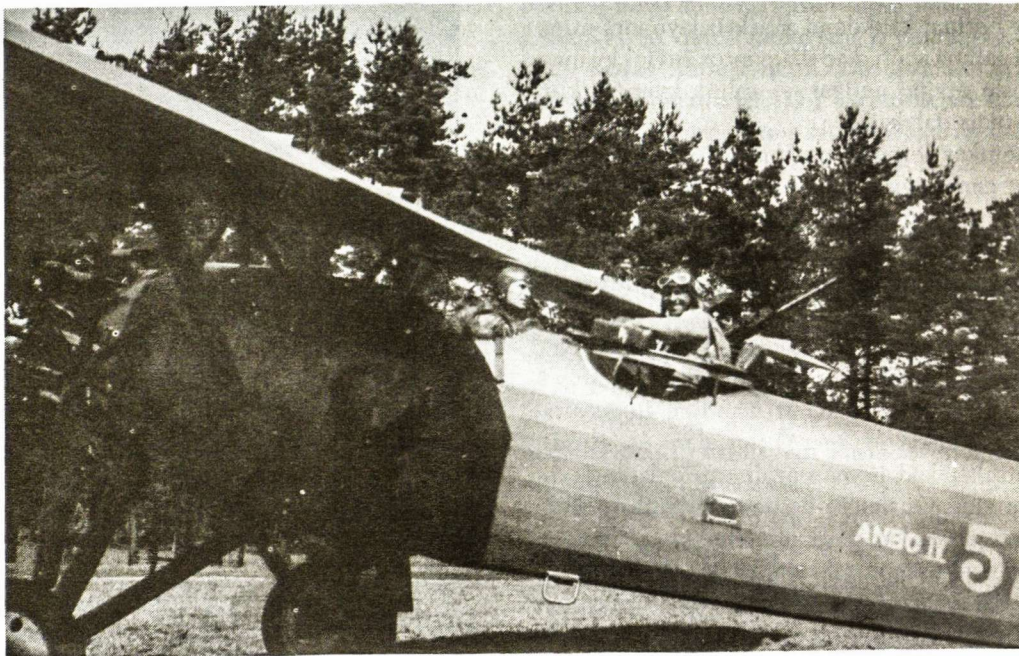
(Perspausdinta iš „Lietuvos Rytas“, 1990.IV.24, 25)

EDMUNDAS GANUSAUSKAS

Lietuvos karo aviacija gimė sunkų metų, 1919-aisiais, ir nuo pat pirmųjų dienų lakūnai stėjo ginti atkurtą Lietuvos valstybingumą. Suprantama, juk būtent tam ji ir tvėrėsi. Tolydžio Respublikos sparnai tiesėsi ir augo kartu su tvirtėjančiu Lietuvos žingsniu. Aviacijos pasaulis gerai žinojo lietuvių aviakonstruktorių Jurgio Dobkevičiaus, Antano Gustaičio darbus. Garsas apie mažos tautos sparnus ypač plačiai pasklido po preciziškai tikslaus trijų lėktuvų ANBO IV skrydžio aplink Europą 1934 m. vasarą.

Veiklus buvo ir Tarptautinės Aeronautikos Federacijos pripažintas Lietuvos Aero Klubas, turėjęs 10 lėktuvų, kelioliką sklandytuvų, angarą — šimtus tūkstančių litų kainavusį turtą.

Per Lietuvą driekėsi tarptautinės oro linijos. Nuo 1922 m. Kaune leisdavosi tranzitiniai keleiviniai, lėktuvai, tačiau Respublika turėjo ir savo civilinę aviaciją — aerostotis Kaune ir Palangoje, du Anglijoje pirktus lėktuvus „Parsival“, kurie buvo pakrikštyti lietuvių tautos didvyrių vardais: „Steponas Darius“ ir „Stasys Girėnas“.

Anbo IV prototipas (serijinis Nr. 52) Palangos aerodrome. Iš J. Jasinsko palikimo

Į 1940-uosius Lietuva įžengė turėdama 120 devyniolikos skirtingų konstrukcijų karo lėktuvų. Yra žinoma, kad paskutinį Nepriklausomybės dešimtmetyje valstybė skirdavo karo aviacijai dotaciją — kasmet apie 3 milijonus litų, neskaitant užsienyje pirktos technikos. Specialistų nuomone, 1939 m. karo aviacijos turtas buvo 60 milijonų litų.

1940 m. birželio 15 d. prasidėjo netikėta Lietuvos aviacijos agonija. Kraupioje mūsų praradimų sąskaitoje, žinoma, — ir aviacija. Kokie neapsakomi tai nuostoliai, suvoki žiūrėdamas į lemtingą dieną datuotą skraidymų personalo sąrašą — daugelio tų žmonių likimas yra žinomas. Pasitelkę amžininkų atsiminimus bei archyvuose išlikusius dokumentus,

pamėginkime atkurti bent vieną kitą didelės dramos fragmentą. Teatleidžia aviatoriai — lagerių ir kalėjimų kankiniai, kad šį kartą daugiau kalbėsime ne apie jų dalią, o apie tai, kaip buvo naikinama pati aviacija.

Buvęs Lietuvos karo lakūnas Aleksandras Kostkus sovietinės aviacijos intervenciją matė, kaip sakoma, iš arti — tą dieną jis budėjo Kauno aerodrome. Pagal nusistovėjusią tvarką užfiksavo žurnale, kai nusileido trys pirmieji lėktuvai. Tada nė nepagalvojo, kad toks stropumas jau nereikalingas. Po kelių minučių nusileido kita grandis — trys lėktuvai I-15 žinomi vardu "Čaika". Šie, kaip ir pirmieji, dėl efekto praskrido virš Kauno baisiai kaukdami. Vėliau nusileido didelis transporto lėktuvas. Sustojo aerodromo viduryje. "Atsidarė durys ir prasidėjo iškrovimo darbai. Nežinau, koks tai buvo kroviny — Lietuvai ar jiems patiems, bet pakvipo nemaloniū džiovintos žuvies kvapu. Paskui leidosi įvairių tipų lėktuvai ir būtinai kaukdami praskrisdavo virš miesto". Taigi galima spėti, kad džiovintos žuvies kvapas lakūnų uoslę erzino neilgai — aplink kvepėjo kur kas rimtesniais dalykais.

Pulkininkas leitenantas Ignas Šešplaukis, tuo metu ėjęs aerodromo komendanto pareigas, taip aprašė savo susitikimą su Sovietų Sąjungos karo aviacijos atvykstančių dalinių vadu generolu Lebedevu: "Karys atsakė...šiądien negalys pasakyti, kiek ilgai jie aerodromu naudosis. Tada aš gen. Lebedevui pareiškiau, kad mūsų karo aviacijos viršininkas gen. Gustaitis norėtų aerodromo naudojimosi reikalu su juo kalbėtis, ir paklausiau, ar šiądien jiems yra reikalinga bet kokia parama iš mūsų pusės. Rusas trumpai atsakė, kad jiems pagalba nereikalinga, o kalbėtis su gen. Gustaičiu jis nematęs reikalo, tuo duodamas suprasti, kad pasikalbėjimas yra baigtas".

Likus trims dienoms iki okupacijos, A. Gustaitis grįžo iš labai užsitęsusių komandiruotės Maskvoje. Pasienyje matė daug karo technikos. Pasak Kalifornijoje gyvenančios generolo našlės Bronės Gustaitienės, jis nepaprastai jaudinosi, negalėdamas gauti audiencijos pas prezidentą. "Jo nuomone, jeigu rusų okupacijos išvengti ir negalima, vis tiek turi būti nors kiek pasipriešinta. Nors tas ir kainuotų aukų, bet parodytume pasauliui, kad mus užėmė jėga. Jokiu iliuzijų dėl įvestų rusų įgulu jis neturėjo".

Aerodrome, prie angarų, okupantai bemačiant pastatė savo sargybą. Apie skraidymus nebuvo nė kalbos. Priesti arčiau lėktuvų negalėjo nė pats Lietuvos aviacijos viršininkas A. Gustaitis. Vis dėlto

Br. gen. A. Gustaitis

1940 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. 46a jis ragino: "1. Sovietų kariuomenę ir toliau traktuoti kaip mums draugingos valstybės kariuomenę ir santykiaujant su ja laikytis visų mandagumo taisyklių. 2. Kiek aplinkybės leidžia, teikti Sovietų kariuomenei pagalbą ir stengtis, kur tik galima, jų padėti mūsų krašte, ypač jų žygio metu, palengvinti. 3. Bet kuriems incidentams įvykus, dėti visas pastangas juos likviduoti vietoje, nepažeidžiant mums draugingos kariuomenės orumo".

Šventvagiška būtų spėlioti kokios mintys istorinių kataklizmų dienomis kamavo šį šviesų Lietuvos žmogų, kas lėmė poelgius, rikiavo žingsnius. Šiaip ar taip, jis nesirūpino savimi, kategoriškai atsiskakė žmonos įkalbinėjimas trauktis į Vakarų: "Visi pabėgti negali, jei ir norėtų. Gyvenimas bus sunkus, bet kuo mes geresni už kitus? Kodėl inteligentai turi gelbėtis, palikdami liaudį jos likimui? Kuo daugiau šviesesnių žmonių liks, tuo sunkiau bus rusams visai užvaldyti kraštą". Su civilizuotuose kraštuose suprantamu padorumu jis atliko sunkią aplinkybių diktuojamą pareigą. A. Gustaičiui, aviacijos viršininkui, visus brandžiausius metus su pasišventimu ją

puoselėjusiam, sukonstravusiam ir išbandžiusiam dešimtį skirtingų lėktuvų, buvo lemta tapti Lietuvos aviacijos likvidacijos komisijos pirmininku. Tačiau tai įvyks kiek vėliau, o kol kas atvykėliams reikėjo įsikurti...

“Krašto apsaugos ministerijos valdinis trobesys Nr. 69 š.m. birželio 22 d. perduotas SSSR kariuomenės reikalams”. Dar po savaitės, 1940 m. liepos 1 d. pasirodė įsakymas Nr. 5. “Ryšys su SSSR kariuomenės apgyvendinimu A Fredoje žemiau išvardytos karo aviacijos patalpos kariuomenės Tiekimo valdybos aplinkraštyje Nr. 9 nurodyta tvarka perduodamos SSSR kariuomenės atstovams. 1. Kareivinės — trobesiai Nr. Nr. 52 ir 78. Trobesys Nr. 52 perduodamas su aikšte, aptverta geležine ir vielų tvora, šaudykla lieka mūsų pusėje. Trobesys Nr. 78 perduodamas su aikštele ir sodeliu, o rudenį, nuėmus derlių, perduoti ir daržus. 2. Angarai — trobesiai Nr. Nr. 24 ir 25. 3. Požeminė cisterna benziniui — trob. Nr. 3...4. Mediniai sandėliai — trob. Nr. Nr. 11 ir 12”.

Kone tą pačią dieną į bylą įsegtas Lietuvos Komunistų Partijos raštas: “...mes kviečiame visus darbo žmones, tame skaičiuje ir karius, dar labiau spieštis po Lietuvos Komunistų partijos vėliava, kad pasiekti galutinę pergalę. Kartu perspėjame visus tuos, kurie mėgina kaitioti kuolus į liaudies laisvės ratus, kad jie liaudies masių bus negailiestingai sutriuškinti. Tegyvuoja Raudonoji Armija — mūsų šalies laisvės gynėja! Tegyvuoja Sovietų Lietuva”!

Komunistai, kaip matyti, jau birželio mėnesį neabejojo dėl Lietuvos ateities, o liepos 19 d. Agitacijos propagandos ir spaudos skyrius nurodė “iškabinti kareivinėse ir įstaigose šiuos paveikslus: 1. Justino Paleckio, e. Respublikos Prezidento p., Ministerio Pirmininko. 2. Prof. Krėvės-Mickevičiaus, Ministerio Pirmininko pavaduotojo, Užsienio Reikalų Ministerio. 3. Div. generolo Vitkausko Krašto Apsaugos ministerio. 4. Drg. Stalino, Sovietų Sąjungos Tautų Vado. 5. Drg. Molotovo, Sovietų Sąjungos Liaudies Komisarų Tarybos Pirmininko ir Užsienių Reikalų Liaudies Komisararo. 6. Maršalo Voroišilovo, Sovietų Sąjungos Liaudies Komisarų Tarybos Pirmininko Pavaduotojo ir Gynimo Komiteto Pirmininko. 7. Maršalo Timošenko, Sovietų Sąjungos Krašto Apsaugos Liaudies Komisararo.

Šių paveikslų siunčiama tokiu apskaičiavimu, kad jų užtektų kiekvienai kuopai, eskadronui, baterijai ir komandai Likusius iškabinti kitose kariuomenės dalių įstaigose, skaityklose bei bibliotekose”.

O užleisti teko ne vien tarnybinės patalpas bet ir gyvenamuosius būstus. Įsakyme karo aviacijai Nr. 58 išvardyti aukštų ir žemesnių laipsnių aviacijos karininkai, kurie buvo priversti kraustyti. Kol kas ne į sibirus. Dar anksti — tik 1940 m. birželio pabaiga. Okupantai įvedinėjo savo tvarką, sustabdė žinoma, ir civilinės aviacijos veiklą. “Pasitarpinus SSSR aviacijai Kauno aerodrome, įėjimas į aerodromą Susisiekimo ministerijos Orinio susisiekimo tarnautojams tapo uždrausts, nors visas ten buvęs turtas, kaip lėktuvai, dirbtuvės, radijo įrengimai ir kt., yra likę stoties patalpose... Turto priežiūrai (akumulatoriams pakrauti ir kt.) reikalinga, kad nors vienas tarnautojas galėtų lankytis į susisiekimo ministerijos patalpas būtiniems darbams”. Tai ištrauka iš vyr. inspektoriaus J. Čiurlio 1940 m. liepos 3 d. rašto Kariuomenės štabo ypatingajam skyriui.

Liepa aviatoriams prasidėjo pažintimi su naujais viršininkais. Iš karo aviacijos štabo viršininko pareigų buvo atleistas generalinio štabo pulkininkas J. Rapšys, jo vieton paskiriant J. Jankauską. Kapitonas J. Kovas (Kapukovas) Krašto apsaugos ministerio įsakymu “komandiruotas į kariuomenės štabo ypatingąjį skyrių santykiams su SSSR kariuomene Lietuvoje”. J. Kovas taip pat perėmė ir Lietuvos Aero Klubo bei Šaulių sąjungos aviacijos eskadrilės inspektoriaus pareigas, o netrukus buvo paskirtas aviacijos 1 (žvalgybos lėktuvų) grupės vadu. Nuo pat liepos pradžios pradėta atleidinėti aviatorius iš karo tarnybos. Tuo pačiu metu į avansceną išėjo politiniai vadovai. “Dalių ir dalinių vadams visus politvadovų reikalavimus ir įsakymus vykdyti neatidėliojant tuojau. Išaiškinti kariams politvadovų uniformos ženklus. Su politvadovais visi kariai sveikinasi statute numatytais taisyklėmis”.

Kaip primena buvęs karo lakūnas leitenantas Antanas Navaitis, “valant Lietuvos kariuomenę, paaiškėjo, kad susidariusioje situacijoje pavadinimas “Lietuvos kariuomenė” netinka. 1940 m. liepos 4 d. ji buvo perkrikštyta į “Lietuvos liaudies kariuomenę”, “nuimti antpečiai, įvestos “petlicos”, kreipinys “tamsta” kaip nedemokratiškas pakeistas “draugu”.

Nežinia, ar bent kiek prigijo naujasis etiketas, ar kaltas bus Lietuvos karininkų punktualumas, tačiau slaptame majoro B. Brazio III (Šiaulių) grupės vadovo raporte Karo aviacijos viršininkui skaitome: “Pranešu Draugui, kad šiandien X.4 apie 12:00 val. mane iškvietė į “BBC” štabą pulkininkas Petrov “komandir aviacionogo soedinenija” ir įsakė visiškai pa-

liuosuoti (iškraustyti) 3-čios ir 4-tos eskadrilių angarus. Pagal susitarimą kraustymas bus pradėtas X.5 09:00 val., lėktuvai bus pastatyti lauke”.

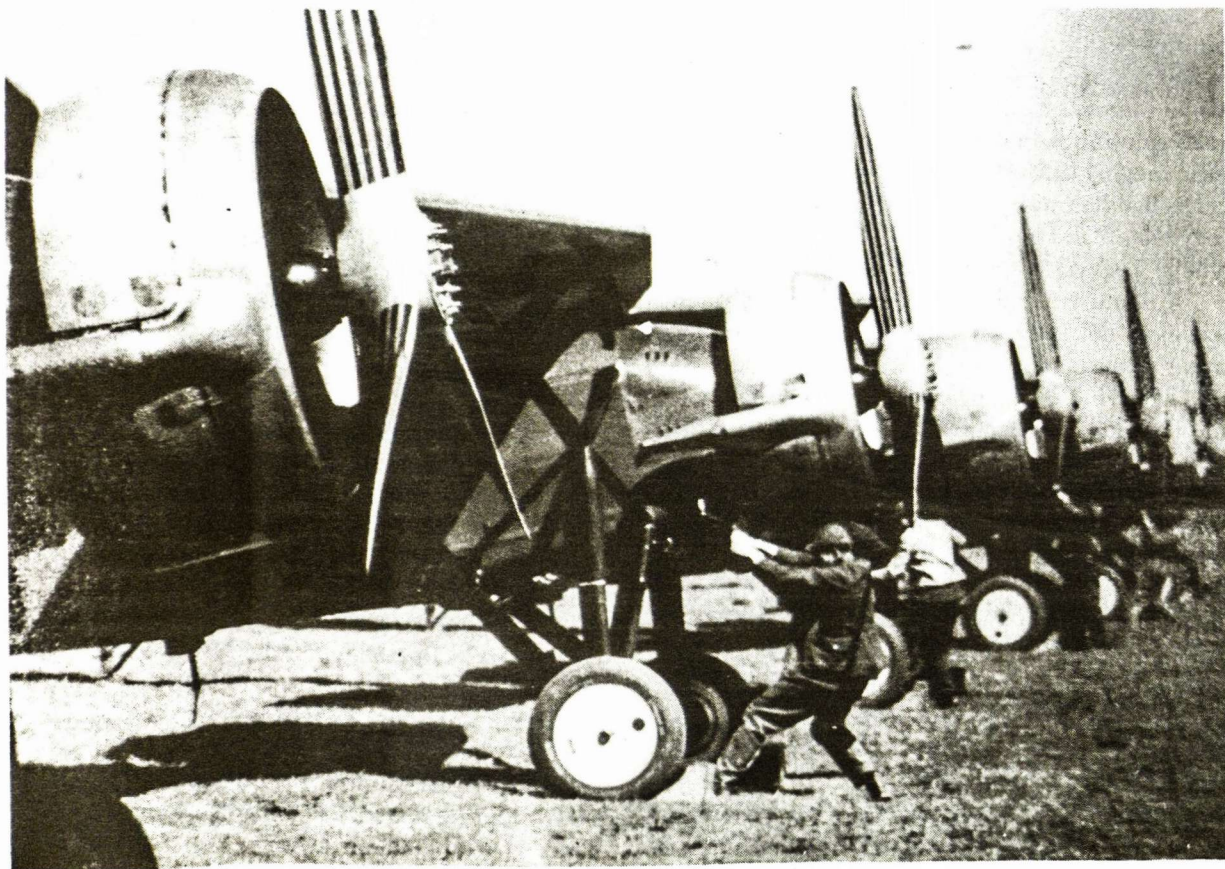
Nuo rugpjūčio 7 d. įsakymo tvarka buvo įvestas rusų kalbos mokymas “silpnai mokantiems karininkams, puskarininkiams ir civiliams tarnautojams. Kiekviena besimokanti grupė kalbai mokyti renkasi 3 kartus per savaitę...”

A. Navaitis: “1940 m. rugpjūčio 30 d. LTSR liaudies komisarų tarybos pirmininkas pasirašė Lietuvos kariuomenės laidojimo aktą. Tą dieną Lietuvos kariuomenė buvo perorganizuota į Raudonosios Armijos 29 Šaulių teritorinį korpusą”.

Tolygi nuosprendžiui reforma neaplenkė ir aviacijos. 1940 m. rugsėjo 7 d. įsakymo karo aviacijai Nr. 9 pirmasis paragrafas skelbė: “29 ŠT Korpuso vado įsakymu ir karo aviacijos formuojama 29 ŠT korpuso aviacijos eskadrilė, pagal Raudonosios Armijos atskiros korpuso eskadrilės taikos meto etatus Nr. 2 variantą “A”. Šiandien nelabai aišku, kas tai

variantas “A”, tačiau eskadrilė buvo suformuota, o dislokuoti ją kažkodėl nutarta lauko aerodrome, prie Ukmergės. Tautinės, kaip ją vadino, eskadrilės vadu buvo paskirtas majoras J. Kovas, pavaduotoju — leitenantas Jarčiuk, o komisaru tapo taip pat sovietų kariškis, pavarde Zaika. Lietuvos aviacija tuo metu jau buvo gerokai “apvalyta nuo liaudies priešo”. Kaip buvo parenkami lakūnai į vadinamąją tautinę eskadrilę? A. Kostkus mano, jog daugiausia žiūrėta į socialinę kilmę — komisarams, matyt, išties buvo sunku rasti kitokių patikimumo garantijų. Šiaip ar taip, Pabaltijo ypatingosios karinės apygardos vado 1940 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 079 į eskadrilę paskirti 54 Lietuvos karininkai. Suprantama, ne vien lakūnai.

Eskadrilei atiteko apie 20 lėktuvų. Buvusiųjų lakūnų nuomonės sutampa tik dėl A. Gustaičio ANBO 41. Šie lėktuvai Ukmergėje buvo devyni ir atskraidino juos, tiesa, kažkodėl per Kauną iš Šiaulių. Atrodo veteranai nesiginčija ir dėl lėktuvo Glo-

Anbo 41 Kauno aerodrome. Nuotr. iš 1938 m. “Kario”

ster Gladiator — jis buvęs vienas. Kokie dar aparatai? Keletas kitokių A. Gustaičio lėktuvų, bene trys Bucker Bu-133.

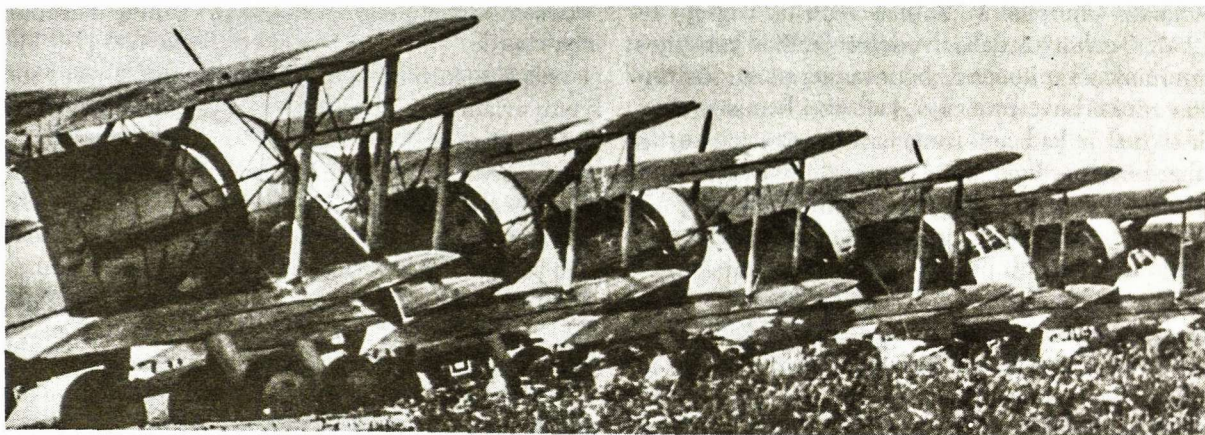
Iki sovietinės invazijos Lietuvos aviacija, paskirstyta į tris aviacijos grupes bei aštuonias eskadriles, buvo išdėstyta Kaune, Šiauliuose ir Panevėžyje. Be šių aerodromų, lakūnai treniriuodavosi Palangoje — virš jūros šaudydavo į kito lėktuvo velkamus taikinius. Gaižiūnuose korreguodavo artilerijos veiksmus ir mokydavosi bombarduoti.

Pagal žiniaraštį “po sostojaniju na 1 avgusta 1940 g”, naujieji šeiminkai Lietuvoje rado 117 karo aviacijos lėktuvų. 53 — A. Gustaičio konstrukcijos. 64 — įsigyti užsieniuose. Antai 1936 m. Lietuva iš Prancūzijos pirkė keturiolika naikintuvų Dewoltine D-501, kurių kiekvienas kainavo per 120 tūkst. litų. 1939-aisiais Anglijoje įsigyta keturiolika naikintuvų Gloster Gladiator. 1940 m. karo aviacija turėjo šešis vokiškus lėktuvus Bucker Bu-123, du angliškus De-

Divizijai slaptu įsakymu Nr. 033 ir gautas iš Krašto Apsaugos Ministerijos Vyr. Likvidacijinės Komisijos Pirmininko ir 29 Šaulių Teritorinio korpuso Vado nurodymais žodžiu, Karo Aviacija išformuojama”. (cituojamų raštų kalba netaisyta — aut. past).

Tokia 1940 m. spalio 24 d. įsakymo karo aviacijai Nr. 18 pradžia. Kanceliarinis stilius, būdingi žinybai kampuoti žodžiai, Tūkstančiai panašių aktų susegta karo aviacijos bylose. Jeigu ne turinys. Jeigu pro griozdiškus daiktavardžius neprisimeiktų tragiška įvykių esmė. Likviduojama tai, ką dvidešimt metų kūrė šviesiausi aviacijos vyrai. Griaunama kone jų pačių rankomis. Įsakymas šiaip ar taip pasirašytas Karo aviacijos viršininko brigados generolo A. Gustaičio. Tiesa šalia — l.e. politinio vadovo pareigas Z. Bogino parašas.

Priede prie slapto raporto Nr. 569 pateiktas sąrašas “Karo aviacijos karininkų paliktų likvidacijai”. Ne, tai tik žodžių žaismas, nors jis, sakytum,

Gloster Gladiator naikintuvai. 1939 m. “Kario” nuotr.

Haviland DH, 89M, keturiolika itališkų lengvųjų bombonešių Ansaldo A-120. Iš lietuviškų konstrukcijų okupantams atiteko dvidešimt A. Gustaičio ANBO 41, dvylika ANBO IV, dešimt, ANBO 51, penki ANBO III bei kitų tipų lėktuvai.

Vis dėlto liūdniausias mintis žadina 1940 m. birželio 15 d. sudarytas Lietuvos karo aviacijos skraidančio personalo sąrašas. Jame — 222 karo lakūnų bei oro žvalgų pavardės. Bandai suvokti nutolusią realybę ir apima keista panašumo, o gal vietovės nuojauta — žmones ir lėktuvus ištiko tokia pat lemtis.

“Einant š. m. spalio 23 d. 8-tai Mišriai Aviacijos

pranašiškas — žodis likvidacija” kai kuriuos iš penkiasdešimties į sąrašą įtrauktų karininkų palies tiesiogine prasme. Tačiau vėliau, o kol kas turėta galvoje Lietuvos aviacijos likvidavimas.

Beje, Lietuvos aviacijos valdose okupantai “apsižvalgė” dar vidurvasarį. Archyve liko “vedomost naličija imušcesiva”. Taigi 117 lėktuvų, 822.5 tūkst. kg. benzino, apie 35 t. tepalo, aviacijos dirbtuvės Aukštojoje Fredoje, Zokniuose, Pajuostėje, 50 atsarginių radijo stočių lėktuvams, 21 komplektas antžeminės radijo įrangos, pervežamos dirbtuvės, devyni angarai techninei lėktuvų priežiūrai, 40 automašinų, 13,203 įvairiausių žemėlapių lapai, 10,600

atsarginių dalių motorams, 56 lėktuvų motorai tarp jų ir didelius pinigus kainavę firmų "Bristol", "Hispano Suiza", "Simens Bramo" gaminiai. Brangiai mokėta už lėktuvų fotoaparatus, fotokulkosvaidžius bei antžeminę fotoįrangą — tokių komplektų žinia-raštyje užfiksuota 90.

1940 metais galiojo 32 Lietuvos karo aviacijos kontraktai su įvairiausiomis pasaulio firmomis. Šiuo klausimu brigados generolas A. Gustaitis rašė 29-ojo Šaulių teritorinio korpuso štabo viršininkui: "Prašau tarpininkauti gauti nurodymą dėl tolimesnio užsaky-mų likimo, būtent kam ir kokia tvarka vykdytinos nebaigtos užsakyimų bylos..." Generolas, kaip atrodo, vylėsi vis dar gyvenęs civilizuo-tame krašte, tikėjosi gan padorių sprendimų...

Kone prisaikdinti gerbti ir mylėti "išvaduotojus" karininkai, sprendžiant net ir pagal raštiškus pareiškimus, abejojo geromis svečių intencijomis. Antai apie "Raudonosios armijos komisijos įvykdytą ginklavimo turto patikrinimą". Karo aviacijos ginklų technikas kapitonas V. Sakalas 1940 m. rugsėjo 13 d. rašo Technikos dalies vedėjui: "...šios komisijos pirmininkas kapitonas Lebedevas pirmame susirinkime viešai buvo pranešęs, kad šioji komisija tur-tą tik tikrins ir kad neteisingi yra gandai, jog turtas dabar būtų perduodamas. Jis prašė viską sąžiningai tikrinti ir nieko nebandyti nusukti bei nuslėpti". Deja, netrukus paaiškėjo, jog kur kas daugiau pagrindo būta abejoti pačių "revizorių" sąžiningumu. "Rodos, kad antradienį (10.X.40) apie 16 val. atėjo pas mane į technikos dalį karo technikas Kupcov su savo padėjėju ir atnešė jų sudarytas žinias, kurias prašė mane pasirašyti...Aš paabejojau žiniose parašytų skaičių tikrumu, ką ir pasakiau k. techn. Kupcov'ui. Pradėjus žinias tikrinti, pastebėjau, kad žiniose pabūklų, kulkosvaidžių, pistoletų ir kito turto skaičiai yra klaidingi, pavyzdžiui:...lėktuvų kulko-svaidžių "Browning" 7.29 (piloto) parašyta 49, turi būti 63; lėkt. kulkosvaidžių "Browning" 7.92 (žvalgo) parašyta 14, turi būti 18; pistoletų "Browning" pa-rašyta 19, turi būti 160; rakietsvaidžių buvo parašyta 8, o turi būti 120.

Svečių manieros mūsiškiams, kaip matyti, dažnai būdavo netikėtos. 5-os eskadrilės leitenantas J. Karosas 1940 m. rugpjūčio 7 d. rašė Karo aviacijos viršininkui:

"Pranešu Tamstai, kad š. m. rugpjūčio 2 d. atvyko į Palangos aerodromą SSSR kariuomenės da-linys (koks nesužinojau), kurio viršininkas vyr. ltn. Sofjulinas ir kapitonas (pavardės nesužinojau) parei-

kalavo jiems atleisti didesnio gyvenamo trobesio pa-talpas ir atiduoti visus turimus atliekamus dangos reikmenis. Pasakius, kad be savo viršininkų žinios ir įsakymo aš negaliu tai padaryti, jie sakė gavę įsakymą perimti ir patys surašys perėmimo aktą. Tokiu būdu jie rugpjūčio mėn. 2 ir 3 d. paėmė patalpas su inventorium ir danga.

Rugpjūčio 4 d. jie pareikalavo atiduoti ir turi-mus du "Ford" sunkvežimius. Man pasakius, kad reikia viršininkų įsakymo, jie atsakė žiną tai ir taip gi patys parašysią perėmimo aktą. Taip paėmė abu sunkvežimius ir kažkur išvažiavo. Tą pačią dieną pavakary visai nieko neatsiklausę rusai paėmė moto-ciklą "Harley-Davidson" su priekaba ir traktorių "Caterpillar" su priekaba ir juos kažkur išvežė. Taip pat nieko neatsiklausę išvežė orinio susisieki-mo dinamą mašiną "agregatą"... Iki šiol rusai perėmimo aktų dar nepristatė".

Beje, dar 1940 m. sausio mėnesį Sovietų kariuo-menė panašiu būdu "perėmė laikinam naudojimui" Vilniaus Kirtimų aerodromą, tada vadintą "Parubano-k" vardu.

Aviacija, kuri buvo dislokuota Kaune, 8-osios so-vietų aviadivizijos vado įsakymu perduota 213 avia-bazei, Panevėžio — 13-ajai aviabazei. "Vsiakoje imušcestvo, vkliučaja postrojki archyvy sekretnyje dokumenty i choziajstvenyj inventar". Kas tai per bazės, kurioms atiteko išdarytos Lietuvos karo avia-cijos turtas? Maža vilties, jog kada nors sužinosime, kur jis buvo išvežtas. Vartydami archyvų bylas, ga-lime įsivaizduoti tik patį aviacijos perdavimo proce-są. Krinta į akis naivus musiškių karininkų skrupu-lingumas ir šaižiai su juo disonuojantis visišką oku-pantų atsainumas. Graudu skaityti eskadrilių turto perdavimo aktus. Sąrašuose — ne vien lėktuvai. Abėcėlės tvarka išvardytas visoks inventori-us, suskaičiuoti visi varžteliai, kiekvienas vielos gabalėlis. Antai 2-osios eskadrilės perduoto turto sąrašuose — 641 pavadinimas: kameros, padangos, žnyplės, amortizatoriai, atsuktuvai, manometrai, lempos ra-diosiųstuvams, fotoaparatai...

Kaip savo turtą vertino Lietuvos lakūnai, matyti iš 8-osios eskadrilės sudarytų sąrašų. Jų — per dvi-dešimt. Atskirai — autotransportas, lėktuvai, vari-kliai, eskadrilės bylos, lėktuvų dokumentai, žemėla-piai, bibliotekos knygos, dirbtuvių medžiagos... Pa-gal mūsų karininkų raportus bei paaiškinimus gali spėti jog "vaduotojai" tokiai tvarkai, švelniai tariant, "nepritarė."

"Š. m. spalio mėn. 24 d. atvyko SSSR kariuo-

menės komisija perimti turtą. Man buvo pavesta perduoti meteorologijos ir radijo turtą. Perduodant buvo pastebėta, kad jų pareigūnai kai ką dėdavo į kišenes, pvz., įrankių komplektą”.

“SSSR kariuomenės komisijai buvo pateikti turto sąrašai (4 egz.), pagal kuriuos jie turėjo turtą perimti ir pasirašyti, bet komisija pareiškė, kad jie ant mūsų sąrašų nepasirašys, o sudarys savo rusų kalba surašytą aktą”.

“Benzin stotį radau be plombų. Stoties raktai buvo pas rusus. Vienoje cisternoje trūko apie 10.000 litrų etil. benzino”.

“Aš jiems rodžiau lietuviškas skaitlines sąrašuose esančių milinių, mundurų ir kitų dalykų, aiškindamas, kad skaičiai atitinka, t. y. tiek sąrašuose įrašyta, kiek jie randa sudėta lentynose, bet kaip ir kiek ko jie rašė, nesupratau. Priejus lakūnišką turtą — pirštinių lakūniškų trumpų nė vienu nerašė, sakydami, kad sudėvėtos... Kitą dieną RKKA pareigūnai turtą periminėjo dar mažiau kreipdami dėmesio į skaičiavimą, o skubėjo kaip galint greičiau iš antro aukšto išmesti pro langus į jų sunkvežimius. SSSR kareiviai kraudami ir pakuodami į sunkvežimius smulkesnius daiktus glemžė į kišenių”.

“Pareigūnai pastebėjo, kad yra daiktų, kurie buvo perduoti, tačiau į sąrašus neįtraukti. Pvz., tech. turto sąrašuose nėra laikrodžio “Kienzle” 1 vnt.”

Ką ten laikrodžiai ar pirštinės, kai likimo, o tiksliau — Raudonosios armijos kareivių valiai buvo palikti Lietuvos aviacijos karo lėktuvai.

“Š. m. rugpjūčio 10 d. prašiau vietinės įgulos viršininką leisti apžiūrėti lėktuvus ir pasukti lėktuvams propelerius. Prie lėktuvų priėjau š. m. rugpjūčio 11 d. Apžiūrėjęs lėktuvus radau: a) lėkt. D-501 Nr. 5 nulaužtas greičio vamzdelis; b) lėktuvuose rasta 5 individualūs (sanitariniai) paketai, iš kurių vienas visai išardytas ir du paardyti. Trūksta 6 indiv. paketų. ...Mačiau, kaip trys Raud. armijos kariai (ne sargybiniai) vaikščiojo tarp lėktuvų ir po angarą” (Iš raporto).

“Dėl patalpų stokos RKKA priimtas turtas nesutalpintas taip, kad jis negestų. Lėktuvai visi laikomi lauke. Dalis jų net visiškai neuždengta. Dėl blogo rudens oro yra pavojus, kad po ilgesnio stovėjimo lietuje lėktuvai taps visiškai netinkami naudojimui” (Iš protokolo).

“Taip pat 7-os eskadrilės lėktuvai dabar yra išvežti iš angarų ir pastatyti lauke be jokios mūsų priežiūros” (Iš raporto).

1940 m. spalio 16 d. Karo aviacijos viršininkas A. Gustaitis rašte SSSR Karinių oro pajėgų 11-osios armijos vadui prašė leidimo paruošti lėktuvus ilgam stovėjimui bei pasirūpinti apsauga. Lapkričio 12 d. A. Gustaitis rašo Pabaltijo karinės apygardos karinių oro pajėgų viršininkui Kravčenkai, informuodamas, kad “suformavus 29 Šaulių taritorinio korpuso eskadrilę, liko didelis skaičius buvusios Lietuvos karo aviacijos lėktuvų, kurie dabar liko be paskirties ir pritaikymo. Lėktuvai išvilkti iš angarų. Tenka nuogastauti, jog šis daugiamilijoninis turtas greit bus visai netinkamas naudojimui”.

Iš likvidacinės komisijos posėdžių protokolų matyti, kad Lietuvos aviatoriai niekaip negalėjo susitaikyti su svetima atėjūnų tvarka, o tiksliau — su netvarka. Be abejo, abi pusės Lietuvos aviacijos turto vienodai vertinti ir negalėjo. Dėl daugelio priežasčių. Vis dėlto mūsiškiai, matyt, tikėjosi bent šio tokio padarumo, nors tas viltis, kaip atrodo, galėtų palyginti nebent su stebuklo laukimu...

“6-os ir 8-tos eskadrilių turto perėmimas RKKA pareigūnų buvo vykdomas taip, kad jį tenka kvalifikuoti kaip turto paėmimą, o ne bent kiek tvarkingą perdavimą — priėmimą. Perdavėjai, nežiūrint reikalavimų, negavo į rankas atiduotam Joniškėlyje ir Pajuostėje turtui jokio pakvitavimo. Pajuostės angare buvęs turtas (lėktuvai ir jų priedai) perdavėjų akivaizdoje nebuvo tikrintas, nes perdavėjai nebuvo ten įleisti” (iš protokolo).

1940 m. gruodžio 19 d. slaptame raporte 29-ojo šaulių korpuso vadui generolas A. Gustaitis rašė: “Teko patirti, kad PRIBOVO (Pabaltijo karinė apygarda — E. G.) laiko Liaudies kariuomenės dalių likvidavimą faktiškai baigtu ir matomai nesijdomauja likviduotų dalių atskaitomybės užbaigimu pagal Liaudies Kariuomenėje veikusias taisykles. Sąryšy su tuo likvidacinį darbą dirbančio personalo išlaikymą PRIBOVO numato nuo 1941 m. sausio 1 d. nutraukti. Tuo būdu buvusios karo aviacijos likvidaciniai darbai nuo 1941 m. sausio 1 d. nutraukti. Tuo būdu buvusios karo aviacijos likvidaciniai darbai nuo 1941 m. sausio mėn. 1 d. turės būti sustabdyti pušiauokely”.

Lakūnai, neskaitant paimtų į vadinamąją tautinę eskadrilę, vieni po kitų patekdavo į standartinį įsakymą: “Žemiau išvardinti karininkai, dėl etatų mažinimo paleisti iš kariuomenės, išvyko į atsargą ir išbraukti iš karo aviacijos karininkų sąrašų”. 1940-ųjų rudenį tokie įsakymai — kas kelios dienos. Karininkai išbraukiami grupėmis — 21, 13, 19, 6. 1940

m. gruodžio 31 d. brigados generolas A. Gustaitis išleido paskutinį įsakymą. Tryliktasis — paskutinisys — jo paragrafas yra toks: “1940 m. sausio 1 d. išvyks-tu į atsargą”.

Dar apie lėktuvus. Liūdnas likimas laukė ir pas-kutinės A. Gustaičio konstrukcijos ANBO VIII. Modernūs techniniai sprendimai, gera ginkluotė, galingas, per 1000 AJ 14 cilindrų dviejų eilių žvaigždės formos variklis žadėjo šiam 1939 m. rudenį pasistatytam lengvam bombonešiui garbingą vietą tarp analogiškų kitų šalių lėktuvų. Beje, apie A. Gustaičio lėktuvus iki okupacijos palankiai atsiliep-davo ir pačios Sovietų Sąjungos aviacijos spauda. Amžininkai tikina, jog buvo numatyta pastatyti net 60 ANBO VIII. Deja, suspėta pakelti jį orą tik pirmąjį egzempliorių. Yra išlikusi puiki spalvota kino kroni-kos

juosta, kurioje įamžintas šis skridimas. Lėktuvą bandė pats A. Gustaitis. Šio lėktuvo nepalyginsi su ankstesnėmis konstrukcijomis. Grožis ir galybė!

Iš B. Gustaitienės atsiminimų: “ANBO VIII, kuris buvo Fredos aviacijos dirbtuvėse pastatytas, buvo išmestas į kiemą, į darganą, Lyg koks nereika-lingas daiktas. Iš mūsų buto langų tas dirbtuvės kie-mas matėsi. Antanas ilgai stovėdavo prie lango su skausmu veide žiūrėdamas į savo gražiausią kūrinį. Kartą jis pasakė: “Kaip jie viską niekina! Kokie idiotai! Net nepasinaudoja tuo, kas taip vertinga!”

Sakoma, jog vėliau lėktuvas buvo išmontuotas, pakrautas ant platformos ir išvežtas nežinoma kryp-timi.

“Lituanika II” kurią po transatlantinio skridimo iš Felikso Vaitkaus nupirko Lietuvos vyriausybė, o aviacijos dirbtuvių meistrai kuo kruopščiausiai sure-montavo, buvo nuvilktą į Rekyvos poligoną ir praver-tė sovietų sakalams kaip taikiny. O kur kiti bu-vusios karo aviacijos, Lietuvos Aero Klubo, civilinės aviacijos lėktuvai? Tokie klausimai savaime peršasi dabar, o tada, pačioje mūsų “laimės” pradžioje, jie apskritai negalėjo kilti — kilpa apjuosusi žmonių gyvenimus, jau veržėsi. Areštantų dalia neaplenkė net ir vadinamosios tautinės eskadrilės karininkų — 1941 m. birželio 15 d. buvo suimti, o netrukus ir išvežti į pačias šiauriausiasias imperijos platumas lakūnai Kostas Biknius, Petras Urbėtis., Antanas

Navaitis, Balys Dabušis, Balys Morkūnas, Jonas Va-lyš-Valevičius, Stasys Šeštokaitis, Juozas Martusas, aerodromo kuopos vadas Medardas Vasiliauskas, ginklininkas Viktoras Sakalas, gydytojas Antanas Ja-nulis.

Lietuvos aviacijos kūrėjo ir jos ilgamečio vado-vo generolo A. Gustaičio pėdsakai nutrūko Maskvo-je, prie Butyrkų kalėjimo vartų. Tiktai po daugelio metų, 1968-aisiais, JAV gyvenanti generolo dukra Rasa pagaliau gavo brangią žinią: “Raudonojo Kryžiaus Tarptautinis komitetas ieškojo ir sužinojo, kad jis mirė 1941 m. spalio 16 d. Daugiau apie jį jokių žinių negalėjome gauti. Apgailėstaujame, kad turime Jums pranešti šią liūdną žinią”.

Pernai teko laikyti rankose kai kuriuos generolo A. Gustaičio bylos dokumentus. Nuosprendis pas-kelebtas 1941 m. liepos 7 d. 59-1 “a” straipsnis. Sušaudymas su turto konfiskavimu. Pagal šėtoniškas komisarų insinuacijas A. Gustaitis neva išdavė tėvynę. Kokių būdu? Kokią tėvynę? Atsakymai — už žmogaus suvokimo ribų. O teisybė, matyt, pa-prasta. Tragiškas A. Gustaičio likimas — tai tik Lie-tuvos aviacijos likvidacijos tąsa. Logiška ir dėsninga. Jos kulminacinis taškas.

*

TAISOME Š. M. “KARIO” Nr. 4 KLaidas

Psl. 196, d. sk. išsp. Pranas Genys, t. b. Petras.

Psl. 198 deš. skiltyje rusų kalba faksimilė turėjo būti puslapyje 199 deš. skiltyje prieš Archyvinės pažymos vertimą.

Klaidingai išspausdinta vardai bei pavardės: psl. 197, deš. skiltyje — plk. Lichmanas — t. b. Liormanas, plk. Bronius Kaunas — Pranas. Psl. 199: mjr. Šimius — Šimkus, kpt. Maciūnas — Mariūnas, kpt. Vachanzas — Vachauzas, kpt. Kenigšteinteris — Kenigštedteris, kpt. Grigonis Rad-venis — Grigorius.

Psl. 208 antraštėje t. b. ne XII, bet XXI laidos.

PLP mokyklos XXI laidos sąrašo patikslinimas

Nr. 34 turi būti Koženiauskas, tik vėliau pasi-keitęs į Karnaitis, Nr. 47 t. b. Norkus Vytautas, Nr. 49 t. b. Paransevičius, Nr. 58 t. b. Slavinskas.

S K A I T Y K I R P L A T I N K K A R I !

DIRSTELĖJUS PRAEITIN

JUOZAS ENČERIS

Ši Lietuvos atsargos karininko — technikos studento autobiografinė kronika yra būdinga tūkstančių Lietuvos inteligentų kančios keliams, prasidėjusiems 1940-ųjų vasarą. Red.

Sėkmingai besimokančių studentų neimdavo į kariuomenę. Tačiau paastrėjus santykiams su Lenkija, pašaukė visus, kuriems buvo sukakę 21 m. Mane, kaip jau šiek tiek pasimokiusį studentą techniką ir pavyzdinę karį, pasiuntė į Karo mokyklą, kur pirmą kartą Lietuvoje buvo organizuojamas ginklavimosi karininkų mokymas. Ją baigiau 1938 m. Iškilmingai gavome pirmąjį karininko laipsnį — sveikino pats valstybės prezidentas ir krašto apsaugos ministras generolas Musteikis bei kiti vadai. Bučiavome šventą mums vėliavą, prisiekdami ginti tėvynę, jei reikės — aukoti gyvybę.

Po Karo mokyklos diplomuotas grįžau į VDU technikos fakultetą baigti studijų. Nuo pat įstojimo buvau studentų tautininkų korporacijos Neo-Lithuania narys. Buvome idealistai ir norėjome, kad Tėvynė taptų visiems mums geraisiais namais. Daug dar ko trūko, daug ko dar neturėjome, tačiau bemat viskas keitėsi į gerąją pusę. Reikėjo tik daugiau ideologinės bei politinės konsolidacijos. Deja, laisvam valstybingumui istorija nedaug laiko skyrė — tik iki 1940.VI.15.

Ruščios dienos prasiidėjo Raudonosios armijos okupuotoje Lietuvoje visiems doriems mūsų tautiečiams. Dar baisesnės būdavo naktys. Daugėjo dingusiųjų be žinios. Plito gandai, kad naktimis čekistai suiminėja niekuo nenusikaltusius žmones. Tėvas perspėjo, kad namuose nenakvočiau, nes manęs ieško neaiškūs žmonės. Nakvojau dobilų kupetoje. Buvo atvažiuavę nakčia ieškoti — nerado. Po to daugiau pas tėvus namie nesirodžiau.

1940.IX.14 vidurnaktį mane suėmė. Pagrindine savo arešto priežastimi laikiau Kazio Trinkūno išdavystę. Jis dirbo kartu su manimi statybos techniku. Mes dažnai su juo diskutuodavome tautiniais klausimais. Stalinas jam buvo dievas, galįs išgelbėti Lietuvą nuo lenkų, vokiečių ir nuo savų fašistų. Matyt, jis mane ir įdavė NKVD organams.

Arešto metu į mano laikinai įsirengtą kambarėlį įsibrovė trys aktyvistai. Padarė kratą. Surinko mano

vertingesnes smulkmenas, tarp jų ir sesers paliktą remontui auksinį laikrodėlį.

Suėmimui nesipriešinau, nes būtų beprasmiška prieš ginkluotus, be to, nesijaučiau kaltas nei prieš vietos liaudį nei prieš žydus, nei prieš atėjūnus “išlaisvintojus”. Varomas pro miesto sodą prisiminiau matęs, kad prieš keletą dienų čia rusų karys su naganu vijosi jaunuolį, šaukdamas “stoj, stoj”, ir — nušovė. Atvarė mane į Saugumo departamento rūšį, esantį už Igulos bažnyčios ir įstūmė. Buvo ankšta, tvanku, pilna apšepusių būtybių. Paaikšėjo, kad daugiausia tai tie dingusieji pažįstami ir nepažįstami žmonės; studentai tarnautojai, Šaulių, Jaunalietuvių organizacijų nariai ir kt. Žemos lubos, guolis — gabalas veltinio su blusomis ir blakėmis. Tualetas čia pat. Maistas — dvokiantis iš apjuodusių runkelių išvirta “balanda”, gabalas duonos. Atsigeriam iš puodo tos vadinamos sriubos — ir sotūs. Pradėjome neskirti dienos nuo nakties.

Iš Saugumo departamento rūšio grupė kalinių buvome nugabenti į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą. Išskirtė į kameras. Ilgiausiai pagyvenau, berods, 148-oje. Joje buvo sausakimša. Nuo kvėpavimo susikondensavęs garas lašais tekėjo sienomis. Sunku buvo išsitekti atsigulti ant grindų. Apie visą kalinio buitį gėda pasakoti. Prisimenu kartu kalėjusius studentus: Juozą Kižį — ateitininką, studentų atstovybės pirmininką — protingas ir labai kilnus žmogus; Joną Grudzinską — “Plieno” vyrijos vadą; Vytautą Pimenovą — plienietį karšto charakterio vyrą; P. Brizgį — “Grandies” korporacijos pirmininką; V. Ramanauską — atsakingą karininkų korporacijos “Ramovė” pirmininką; Joną Švitrą — korporacijos “Sudavijos” pirmininką; Tarasenką — “Ruthe-nijos” korporacijos pirmininką. Nežinau jų likimų. Buvo dar senukas ūkininkas A. Akranglis su dviem sūnumis šauliais, lenkas dr. Francišek Petkevič, pora buvusių internuotų lenkų, pora iš vokiečių nelaisvės pabėgusių prancūzų. Tie prancūzai, kilę kažkur nuo Šampanės, niekaip negalėjo praryti tarybiniam kaliniui duodamo maisto. Nuolat sėdėdami ant “parašės” keikė mūsų pažangią santvarką savo keiksmoždziais “bourdeille de Dieu”.

Buvo toks Jonas Orlovas — jonaviškis, teistas už komunistinę veiklą prie Lietuvos... O dabar pa-

tupdytas už išdavystę; Juozas Ulinas — Maisto fabriko darbininkas, Kostia Motiejūnas — paralyzuotas, trukčiojančiu veidu invalidas su ramentais, dirbęs prie Lietuvos kalėjime provakatoriūmi. Tam paliktas ir tarybiniame kalėjime. Kalėjimo administracijai nedaug buvo iš jo naudos, nes čia pats nusiėtikė antitarybiškai, daužė kaustyta lazda langą, kad oro jeitu, neskundė kameros draugų už žaidimą šachmatais ar Morzės telegrafo ryšį.

Labai intelektualiai asmenybė buvo dar toks, oficialiai save vadinęs Ostap Nikolajevič Maneckij — 20-metis išsilavinęs, malonus ir mokantis bendrauti. Po tardymo grįždavo žiauriai sumuštas leisgyvis.

Atskirai noriu paminėti kalėjusį Studentų atstovybės pirmininką Juozą Kižį. Tai buvo gabus, kilnus, inteligentiškas jaunuolis. Jeigu ne jo medicininė pagalba po mano aštuonių parų sauso badavimo reikalaujant kalėjime tardymo, turbūt neatsigaučiau. Nežinau iš kameros tokių, kuriems Juozas Kižys nebūtų kuo nors padėjęs. Vienas Dievas žino apie jo likimą. O gal kas žino?

Jautėmės visai beviltiškai. Visose kameroose sausakimša, dusome, nes langai visur sandariai užkalti. Kieme ant kalvės stogo stovėjo mongoloidas ir šaudė į langą, vos jame pasirodžius — kad niekas nesignalizuotų kaliniams. Vieną kitą kviesdavo tardyti. Beveik visi buvome kaltinami kontrrevoliucija, antitarybiškumu. Siūlydavo bendradarbiauti — išdavinėti antitarybiškus. Žadėdavo už tai išleisti į laisvę. Kai kurie grįždavo smarkiai sumušti... Po vieno tardymo senukas kalvis Akranglis grįžo į kamerą vos galintis žodį pasakyti, — pašaukiau korpuso vyresnįjį. Dėja, kalėjimo gydytojas Koganas plagalbos nesuteikė, sakydamas, kad mes tarpusavy susipešę ir jis gydyti neprivalęs. Į mano aiškinimą, kad Akranglis leisgyvis nuo aktyvaus tardymo, Koganas nekreipė dėmesio.

Dažniausiai mus tardydavo rusai ir žydai. Įžeidinėjo, niekino, pistoletais apie nosį švaistėsi. Mane, vedant tardyti, koridoriuje sutiko buvęs bendradarbis, jau vilkintis tarybinio saugumiečio uniforma — Kazimieras Trinkūnas. Savo kolegai rusui pasakė, kad aš esąs fašistas, kuris žinojęs jį esant komunistu, tačiau valdžiai neįskundęs. Jam atkirtau, kad skųsdamas būčiau toks pat niekšas, kokiu jis dabar tapo.

Mane kelis mėnesius laikė kameroje ir netardė. Nusprendžiau badauti, kad tuo pagreitintčiau tardymą. Po aštuonių parų sauso badavimo, jau visai apleidžiant jėgoms, atėjo rusė felčerė su stikline kažkokio skysčio ir vamzdeliu priverstinai maitinti.

Paaškinau jai, ko siekiu, o ji atsakė, kad maitinsianti mane per prievartą. Tad aš iš paskutiniųjų jėgų gurkšnį nugėriau, o likusį išpyliau ant grindų. Felčerę paprasčiau išeiti. Badavimas nutrūko. Juo nieko nelaimėjau, tik draugams padariau nereikalingą našatą. Kameros medikas J. Kižys mano labai surinko iš visų cukraus ir sviesto, kurio ir patys tik po kruopelytę gaudavo.

Jei žmogus po ilgesnio badavimo būdavo vėl pradėdamas maitinti šiurkščiu, juodu kalinio daviniu — paprastai mirdavo. Administracija sudarydavo aktą, jog mirė nuo apsirijimo, ir tą liaudies priešą nurašydavo.

Tardyti mane pradėjo po pusmečio. Ieškojo kažkokios man nežinomos konspiruotos fašistinės veiklos prieš Tarybų Sąjungą, ryšių su latvių, estų fašistinėmis organizacijomis. Reikalavo jos narių sąrašų, bylų, protokolų. Bandė užverbuoti. Gąsdino. Ne kartą izoliatoriaus vienutėje skersvėjuje laikė. Tardomas nedaviau lauktų rezultatų, tačiau mano likimas neaiškėjo. Nedaug kuo skyrėsi ir kitų kameros draugų bėdos.

Kartą "iš humaniškumo" mūsų kamerą aplankė toks saugumo organų pulkininkas. Išrikiavo visus prieš save ir paklausė: kuo skundžiamės, ko mums trūksta. Būdamas kameros seniūnas (mat aš šiek tiek anksčiau už kitus pramokau rusų kalbą), pareiškiau: "Mums labiausiai trūksta oro". "Kokio oro"? — paklausė pulkininkas. Tada aš ramiai paaškinau, kad mums trūksta oro kvėpavimui, kad kai kurie dusulingi trokšta. Saugumietis atrėžė: "Vam fašistam sovietского vozducha bolše nepoloženo". Tuo momentu vienas karščiausių mūsų kameros vyriškių Vytautas Pimenovas (rusiokas iš Kauno "Brazilkos") žengė porą žingsnių į priekį ir, kojos spyriu atidaręs kameros duris, riktelėjo: "Pošol von, polkovnik, of siuda"! Nustebęs pulkininkas griebėsi už pistoleto, bet, užčiuopęs tik tuščią dėklą, davė komandą pasodinti visą kamerą "na karcernoje položenije".

Įsiminė ir vienas nuostabus įvykis: 1941 m. vasario 16-osios naktis. Kameroje jau daugumai miegant, iš Mickevičiaus gatvės išgirdome dainą: "Pajūriais, pamariais joja šaunių karių pulkai — su šypsena kario daina. Amžiais bus laisva Lietuva"! Prišokę prie lango pamatėme pravažiuojančią vilkstinę rogių su dainuojančiais vyrais. Kas mums tokį nepaprastai brangų renginį padarė, taip ir nesužinojome.

1941 m. pavasarį dalį mūsų atkėlė į IX fortą. Prasiėjęs birželiui, kaikiuriems paskelbė teismo

(kurio nematėm) sprendimus. Tai buvo OCO (oso-boje sovaičanija). Nuteisė aštuoneriems metams ITL (ispravnite ni trudovoi lager). Gavau dar paskutinį (ir vienintelį) sykį pasimatyti pro grotas su savo tėvu. Taip pat gavau karcerio, kad išdrįsau paskutinį kartą pabučiuoti tėvą, kas neleistina.

Birželio mėn. dalis mūsų iš IX forto buvome nugabinti į Lukiškių kalėjimą. Birželio mėn. 18 d. sustiprinta ginkluota sargyba suvarė į uždara kiemą, iš ten — į vagonus. Stumdė, “trombavo” šautuvų buožėmis, kad greičiau įlstume į vagonus, kad daugiau tilptų. Lydinčiųjų minia vis didėjo. Raitoji milicija juos sklaidė, varinėjo.

Traukiniui pajudėjus, mūsų vagono kaliniai užtraukė Lietuvos himną. Giedojo visas sąstatas. Pro langus matėme, kaip raitoji milicija tramdė vis daugėjančią minią, kuri, nusiėmusi kepures, skrybėles, irgi giedojo. Pajutome visą okupantų valią ir galią.

Lėtai judėjom į šiaurės rytus. Maitino tik sūriu ir silke. Tiesiog troškom be vandens. Vienam kitam uždėjo pančius-antrankius. Jie buvo amerikoniški — kiek paspurdėjus, užsiverždavo, išpampdavo kraujagyslės.

Laikinam keliui pasibaigus, mus išlaipino, išrikiavo, išrūšiavo ir visus, galinčius eiti, nuvarė buvusio geležinkelio trasa tolyn. Nepaeinančius nešėm iki artimiausio punkto ir ten palikom. Jei ne — sargybinis tokį nepaeinantį, pavedėjęs už eglutės, nušaudavo. Buvome paversti beverčiais. O be to, sarsgybiniams buvo įkalta, jog mes visi liaudies priešai, fašistai, o tokius reikia visokiomis priemonėmis ir kiekviena proga naikinti. “Telochranitelių” pasitaikė tokių sadistų, kurie ieškodavo progos, kad tik užmuštų žmogų. Rikiuotėje einantis rabinas su konservų dėžute iš upokščio norėjo pasisemti vandens. Žengtelėjo viena koja į šalį ir pasilenkęs sėmė. Sargybinis budelis kaip mat jį peršovė, sužalodamas dar du rikiuotėje.

Sargybiniai iš saugumo spec. padalinių visi perdėm buvo plėšrūnai specialiai savo paskirčiai išdresiruoti.

Apsistojom ankstesnių etapų paliktose apgriuvusiose žeminėse. Visi nesutilpom. Čia pat kasėm ir statėmės naujas. Duobėje surenti iš karčių karkasą, užpili sienas ir stogą žeme, paliekant prieduobius langams ir durims — štai tau ir “rūmas”. Vidaus komfortas — dviejų aukštų gultai iš kirviu apgenėtų karčių. Tokie patys takai-grindys prie gulto (narų) prieiti. Nesvarbu, kad po tokiomis grindimis žliug-

si vanduo pažaliavęs, kurio taip gausu Pečioros pelkėse. Jį taip mėgsta maliariniai uodai ir muselės.

Darbų į valias. Statėm tiltus, būsimų stočių pastatus, pylėm pylimus ir kasdien tirpom, nykom. Maistas labai menkas, o darbas — sunkus. Iš pradžių neturėjome aprangos. Be to, visi išvarginti kalėjimų ir deportacijų. Visi tie, kurie dar ir laikėmės, buvom jau prie žuvimo ribos.

Kaliniai turi dirbti už valgi. Jiems vadovavo brigadininkas, dešimtininkas, kontrolinis apmatuotojas, normuotojas, ekonomistas, darbų vykdytojas, visas buhalterijos aparatas, politinio auklėjimo aparatas ir t. t. Visa ta sistema... Kaliniui maistas išduodamas pagal brigadininko surašytas atliktų darbų paskyras. Neįvykdžiusieji gaudavo po 300 g duonos ir samtį “balandos”. Norma įvykdyti buvo sunku. Diena iš dienos alinamas žmogus sverdavo 35 - 40 kg ir būdavo nurašomas į O grupę (ozdorovileln punkt). Ten nykdavo toliau iki “pelegra I”, “pelegra II” ir pagaliau užgesdavo. Rudeniop, atšalus, nuo nepakeičiamų normų ir maisto stokos visai išseko. Dažnai eidami užsnūdavo. Parvesti į baraką net nevalgydavo, tik krisdavo ant narų kaip negyvi.

Politkaliniai buvo laikomi kartu su kriminaliniais. Jie politinius apiplėšinėjo. Kol dar drauge buvo daugiau mūsų gyvų, organizuotai gynėmės. Tačiau greitai mūsų gretos retėjo — buvo sunku priešintis. Lagerio valdžia juos matė tarybiniais žmonėmis, galinčiais dar pasitaisyti. Jų nuomone iš mūsų fašistų — vis tiek nieko gero nebus. Atseit mes beviltiški, nepataisomi fašistai.

Iš laisvų tarnautojų sužinojau, kad vokiečiai veržiasi priekin. Sargybiniai, varydamni mus į darbą, darėsi nervingesni ir žiauresni. Suvarė mus — kelias kolonas (apie porą tūkstančių) į pakalnę. Susirentėm joje žemines-barakus, sargybai — kareivines, bokštelių ir kt. Visą tą šlaitą plynu lauku padarėm. Tarp mūsų buvęs senas carinės Rusijos karininkas pareiškė, jog tai — šaudykla, nes, žlugus Leningradui, pirm negu visa “Seveldorstroja” sritį užims vokiečiai, mus, kaip vidaus priešus, sušaudys. Organizavomės pabėgti, tačiau tarp kalinių, matyt, atsirado provokatorius. Vieną dieną, grįžę iš darbo, savo barake radom pogromą. Po kratos viskas surinkta, čiuziniai su mūsų slaptavietėmis pakeisti naujais. Greitai po to lietuvius išformavo ir išskirstė po kitas kolonas, kurių buvo gausu kas kelintame kilometre. Tiesėme kelią į Vorkutos anglies kasyklas, kad blokuotą Leningradą aprūpintų anglimi. Ilgiau užtrukom statydami tiltą per Syn-ja-ju, nes buvo labai

blogi orai. Į tą suspaustą objektą buvo suvaryta apie 4.000 žmonių. Dieną naktį knibždėjom kaip skruzdelyne. Laidoti nespėdavome. Brigada išeidavom kasti broliškos duobės įsalusiame grunte. Iškart keilolikai sudėti. Jie būdavo labai lengvučiai. Mes irgi ne kitaip atrodėme. Daugelis neišgyveno.

1943 m. pavasarį iš mūsų buvo sudaryta kolona specialistų su šokia tokia technika ir pasiūsta statyti sodos fabriką į Alkanąją Kulundos stepę, Michailovkos gyvenvietėje. Vežė ilgai ir varganai. Pritrūko duonos. Gyvulinuose vagonuose su dviejų aukštų narais buvome taip susispaudę, jog apsiversti galėjome tik visi kartu, pagal bendrą komandą. Aš — antras nuo sienos. Mano kaimynas, prišalęs prie metalinio varžto, niekaip negalėdavo kartu verstis, vargindamas ir mus. Pavargęs kokią savaitę jis mirė. Gausybė gyvių, kurių kiekvienas pakankamai turėjome, iš mirštančio žmogaus jau iš anksto masiškai persikraustydavo pas dar stipresnius kaimynus. Šį kartą tai buvo mano nelaimė. Mirusius paprastai išmesdavo į taigą, tačiau mus uzurpuojantys banditai dar dieną kitą mirusį kalinį prilaikydavo, kad galėtų pasinaudoti jam skiriamu maistu

Atkeliavę į Michailovką, kibom statyti fabriką: užtventki, nusausinti vieną pusę ežero, apvalyti nuo dumblo, sodos žaliavos klodą.

1944 m. buvau papildomai apkaltintas už antitarybiškumą ir uždarytas į izoliatoriaus vienutę. Vos neužkamavo.

1945 m. gegužės 14 d. mane teisė (Altajiski kraui sud). Nuteisė pagal 58 straipsnį. Paskutiniame savo žodyje paprašiau aukščiausios baudmės, nes staigi mirtis lengvesnė negu lėta. Atsakė, kad sušaudyti dar spės. Davė 10 m. lagerio ir 5 m. tremties.

Baigiant statyti sodos fabriką, lagerin prigrūdo naujokų. Vėl buvo pilnas Sibiras lietuvių. Šįkart atvežta ne aukštuomenė, bet paprasti žmonės, užkliuvę kaip liaudies priešai. Keletą paminėsiu: P. Dalbokas, P. Adamonis, Lioginas Barauskas, P. Martinkevičius, V. Jaruševičius, Ignas Popeliūčka, Antanas Povilaitis ir daug kitų.

Mirus Stalinui, politikaliniai vėl atgavo viltį. Būdeliai liūdėjo, dažnas ir ašarą braukė. Mums trupučiuką palengvėjo.

Pagaliau, 1954 m. rugpjūčio mėn., išėjau į laisvę. Tačiau teisės grįžti į Lietuvą dar neturėjau. Nukeliavau į Igarką, kur 1948 m. buvo nutremti

tėvai. Po poros savaičių sužinojau, kad mane rengiasi ten visam laikui “užpajamuoti” — pabėgau.

Tiek plaukdamas Jenisejumi į Igarką, tiek skrisdamas iš jos į Krasnojarską, visur esu sutikęs lietuvių. Kalbėjau, bendravau, kol galėjau — padėjau. Daugybę laiškų išvežiojau, išsiuntinėjau. Mane stebino tai, kad tokios mažos tautos žmonės taip plačiai paplitę. Kur tik bekeliautum po Sibirą — vis lietuvių sutiksi. O juk ir kituose pasaulio kraštuose jų nemažai išsibarstę. Kokia sunki benamė lemtis mažos tautos, kuri neturi stiprios savo valstybės, ginančios žmonių interesus.

Iš Krasnojarsko nuvykau į Maskvą, kad patekčiau į Vidaus reikalų ministeriją. Ten aiškinasi dėl savo motinos likimo, kuri buvo tremtyje. (Tėvas mirė Igarkoje 1950 m.). Prašiau, kad ją iš tremties paleistų ir leistų man globoti. Motyvavau, kad taip bus lengviau Tarybų valdžiai, o kartu ir humaniškiau. Pareiškiau, jog tai — mano pareiga, o kartu ir teisė. Pulkininkas užsirūstino ir atsakė, jog aš šmeižiu Tarybų valdžią, nes ji, kaip visiems žinoma, didžiai rūpinasi senais žmonėmis. Kalbant jis pastalėje ieškojo alarminio skambučio sargybinių pašaukti. Teko negarbingai bėgti.

Kaune apsistočiau pas savo seserį, kuri labai skurdžiai gyveno su grįžusiu iš lagerio vyru.

Buvęs politkalinys Lietuvoje buvo beteisus. Nei mokyti, nei geresnio darbo gauti buvo neįmanoma. Norėjau įstoti į kurią nors aukštąją statybos mokslų užbaigti, bet niekur nepriėmė. 1956 m. atsitiktinai susitikau KPI rektorių K. Baršauską. Jis mane prisiminė kaip buvusi 1940 m. studentą (tada jis buvo prof. I. Končiasis asistentu). K. Baršauskas pasiūlė man stoti mokyti į KPI. Ačiū jam — įstojau ir 1961 m. baigiau.

Buvau pradininkas, statant Lietuvoje aukštuminius pastatus slenkančiais klojiniais.

1980 m. išėjau į pensiją. Atsisveikinau su statybomis bet lagerius ir statybas labai dažnai sapnuoju ir turbūt sapnuosiu. Jie — visas mano gyvenimas.

Buvau reabilituotas pagal abu teistumus. Tačiau faktiškai jokios satisfakcijos nei moraliai nei materialiai kol kas nepatyrė. Bent tiek gerai, kad “nedamuštai fašistai” atsakingi žmonės jau nebevadina. Gali sakyti tai, ką galvoji..

(Tremtinys, 1989, Nr. 3)

AR PRATĘSEI “KARIO” PRENUMERATĄ?

SVETIMŠALIŲ LEGIONE

VLADAS KUTKEVIČIUS

(Tąsa iš š. m. "Kario", Nr. 5)

Grįžę namo sužinojome, kad greitai paliksime Tunisą. Vieną dieną davė korteles ir sakė, kad galim pasirinkti, kur vykti: į Madagaskarą, ar į Indokiniją. Užsirašiau į Madagaskarą, bet tas pasirinkimas buvo kaip ant juoko: siuntė ten, kur daugiau reikėjo. Ir taip po pusantrų metų atėjo laikas atsisveikinti. Rodos ir gamta pasidarė graži, ir gaila visur išvaikščių vietų.

Jis man ir sako, gal aš norėčiau dar trejiems metams užsirašyti. Nustebau. Sakau, kad dar turiu ir taip išbūti pusketvirtų metų. Jis atsako kad laikas greit bėga. "Aš, — sako — "jau čia esu 20 metų, tu irgi gali užsirašyti dar dviem". Pasakiau, kad nežinau, pagalvosiu. Pastūmė popierius į šali ir sako: "Nenori, kaip sau nori". Atsikėlė, pasiėmė lazda. Pamačiau, kad viena jo koja buvo labai aukštai nupjauta.

Tai čia ir buvo mano kapitono rekomendacijos pasekmės. Jei užsirašyčiau dar dvejiems metams, tai gaučiau tą mažą "korporalo" laipsnį. Kitą dieną mano pažįstamas vengras, vienas iš kitų dviejų, kurie buvom pašaukti pas viršilą, jau vedė 7 naujokus iš vieno pastato į kitą ir, kad jie eitų į koja, rėkė: "vienas du, vienas du". Pagalvojau, brolyti, tau daug kainavo tas laipsnis.

Čia radau vieną lietuvį, kuris tarnavo legiono policijoje, kitas buvo muzikantas ir labai norėjo, kad jį siųstų į Indokiniją, bet jo neišleido.

Legiono orkestras buvo prancūzų pasididžiavimas. Jie turėjo savo kompozitorius ir dirigentus. Kartą susitikome net septyni lietuviai. Jie man sakė, kad ir dar daugiau lietuvių pažįsta. Kitą dieną per patikrinimą klausė, ar nėra iš mūsų tarpo artistų, visokių dainininkų ir kitokių menininkų. Atsirado. Tada davė jiems dvi dienas susiorganizuoti ir surengti talentų vakarą. Vakarą buvo prancūzų ir vokiečių kalbom. Ir buvo visai geras renginys. Paskum atsitiko stebuklas: mus visus 500 nuvedė į katalikų bažnyčią, atlaikė mišias. Tai buvo gal tik vieną kartą per penkeris metus.

Kitą dieną jau buvome nuvežti į laivą (Nantes). Laivas buvo prekinis ir visai nepritaikintas žmones vežti. Kur kas surado vietą, tai ir buvo jo. Prikabino tokius hamakų maišus, kuriuose gulint sunku apsi-
versti. Vėliau šonai labai skauda. Išsinešiau antklodę and denio ir buvo gerai. Kai laivas atsirado prie Mesinos, Sicilijoje, nušoko vienas italas. Jį žvejas už sprando įkėlė į savo valtį ir dar mums pagrūmojo. Visi juokėsi.

Vėliau pasiekėm Port Saidą. Čia Sueso kanalo žiotyse stovėjo didelis sovietų prekinis laivas. Keli

Žygio postovy — šveicaras, lietuvis (autorius) ir vengras

Į Indokiniją su gausiais įspūdžiais

Ėjome po vieną pas kapitoną. Jis paspausdavo kiekvienam ranką. Legione nėra mados linkėti kam nors laimės ar geros kelionės. Įėjau ir aš. Matau, kad jo akyse lyg žiba rasa — jis žinojo geriau už mus, kad mūsų daugiau nematys. Būsime išblaškyti labai plačiai, ir ne vienas iš mūsų žus ar bus sužeistas. Kai sustojau, jis pažiūrėjo į krūvą popierių ir sako: "Aš tau išrašiau geras rekomendacijas. Kai nuvažiuosi į centrą, tau pakels laipsnį". Padėkojau už viską ir po rankos paspaudimo išėjau.

Atkeliavome vėl į Sidi bel Abbes. Čia priskyrė prie mūsų dar daugiau kareivių. Pasidarė jau 500 žmonių junginys.

Vieną dieną šaukia mane ir dar du vyrus į raštinę. Įėjau paskutinis. Žiūriu, prie apdengto stalo sėdi viršila. Liepė ir man sėsti. Klausė, kaip man patinka svetimšalių legionas. Sakau, kad gerai. Tada

Pasiruošimas kelionei į Indokiniją

jūrininkai buvo ant denio. Legionieriai pakėlė kumščius. Sovietai turbūt manė, kad mes juos sveikinam. Mačiau, vienas nubėgo į laivo apačią, ir išėjo į denį apie 30 sovietų jūrininkų. Mūsų laive pakilo šimtai grūmojančių kumščių. Kad geriau jie suprastų, pasipylė daugybė rusiškų „matiuškų“, tai labai greit ruskeliai vėl sulindo į laivo vidų, o mes plaukėm toliau Sueso kanalu, kur dar daug anglų kareivių maudėsi ir leido savo paskutines dienas prie kanalo, nes už mėnesio britai pasitraukė.

Plaukdami Raudonąja jūra matėme daug laivų, vežančių žydus. Laivai sustodavo netoli kranto. Jaunesni žydai brisdavo ar plaukdavo į krantą, o senius ir vaikus išlaipindavo su mažais laiveliais, nes uoste buvo draudžiama jiems sustoti. Aišku, už tas keliones žydai mokėjo gerą pinigą.

Mūsų laivas slenka labai palengva, bet mums ir nebuvo kur skubėti. Matėme Sinojaus kalną, tik jis nebuvo toks aukštas, kaip vaizdavausi.

Indijos vandenyne sužinojome iš laivo buletenio, kad legiono pulkininkas Sargene žuvo Indokinijoje, o jo žmona už poros dienų pagimdė dukrelę. Jos krikšto tėvais buvo paskelbtas visas legonas.

Plaukiant Indijos vandenynu pastebėjau, kad legionieriai, susėdę krūvelėm, kažką labai tyliai kal-

basi. Pasirodo, planavo sukilimą. Jau buvo suradę savo tarpe vieną inžinierių, kitą buvusį laivo šturmaną ir galvojo uždaryti visus prancūzų jūrininkus, perimti laivą ir plaukti į Braziliją. Tą gal lengvai būtų padarę, bet sužinojo, kad be sustojimo pasiekti Braziliją neužteks kuro, tai ir teko atsisakyti šito žygio.

Turėjome ką tik baigusį karo mokyklą karininką, tai jis ką nors išgalvodavo. Pradėjo vesti pamokas. Iš jo sužinojome, Indokinijoje pirmieji legiono daliniai atsirado 1885 metais. Visa Indokinija susideda iš penkių provincijų, bet jos visos yra prancūzų žinioje, su daugiau negu 70 milijonų gyventojų.

Vieną vakarą, žiūriu, vengrai apstoję ratu savo tautietį, o tas labai nusiminęs. Nežinau, ką jie kalbėjo, bet mačiau kad jį saugo. Tuo tarpu viskas aprimo, tik po vidurnakčio girdžiu triukšmą: tas vengras išbėgo ant laivo denio ir nušoko į vandenyną. Laivas sutojo, apšvietė aplinkui, bet jo nerado. Sako, kažkur buvo palikęs mylimą mergaitę. Mes nuplaukėm, o jis liko vandenyne.

Laive buvome tik du lietuviai, tai daugiausiai kartu ir būdavom. Jis buvo iš Zarasų krašto. Pasakodavo, kaip žiemą, prisisodinęs į roges gimnazisčių, važiuodavo pasivažinėti. Sako, viena buvusi blondinė ir, kai juokdavosi, tai veideliuose atsirasdavusios duobukės, o kita buvo brunetė ir turėjusi labai gražius baltus dančiukus. Tai vis malonūs prisiminimai. Kartais abu padainuodavom, turbūt neblogai, nes kiti legionieriai prašydavo daugiau. Sakydavau, kad nesupranta, o jie sako, tai nesvarbu, mums patinka melodijos.

Jau trečią savaitę plaukėme, kai vieną vakarą mus pasivijo būrys delfinų. Ilgai jie plaukė šalia mūsų laivo, lyg pasijuokdami ar norėdami pasakyti sudie, nes jau buvom perplaukę tropikinę zoną. Jau buvo matyti salos.

Kitą rytą sužinojome, kad naktį keturi kareiviai nuleido nuo laivo gelbėjimosi plaustą. Tai oro pripūsta valtis, bet dugnas tik virvėmis išpintas. Jie plaukė į Sumatros salą, o laivo kapitonas tvirtino, kad tie vyrai niekur nenuplauks, nes apie tą vietą buvo daug ryklių. Kas jiems atsitiko, niekada nesužinojom.

Jau ir Malazija. Prie Singapuro matyti dar daug per karą japonų nuskandintų laivų. Čia mūsų laivas pasipildė kuro. Žiūriu, vienas vokieitis, turbūt buvo nubaustas, nes plaukai nukirpti, išlipo ant denio, sušuko „Prakeikti prancūzai!“ ir šoko į vandenį, o paskui jį dar šoko kitas ir trečias. Vienas karininkas

norėjo šauti, bet laivo kapitonas sudraudė, nes ten buvo tarptautiniai vandenys. Taip iššoko devyni legionieriai ir plaukė į mažą salą, o nuo uosto pusės su motorine valtim pas juos plaukė anglų policija. Girdėjau atsitikimų, kad anglai tokius dezertyrus grąžindavo prancūzams, bet kas atsitiko su tais, nesužinojau.

Jau Indokinijoje

Perplaukę Kinų jūrą, įplaukėme į upę. Ir jau Saigonas. Tuo metu jis buvo daugiau dviejų milijonų miestas. Čia jau mūsų laukė keli sunkvežimiai ir prancūzų pulkininkas. Mačiau, kaip jaunas karininkas, kuris laive mus visko mokė, aiškino pulkininkui, kad jis gerai moka raštinės ir administracijos darbą. Pulkininkas tik pažiūrėjo į jį ir pasakė: "Tu bijai".

Pats pulkininkas buvo panašus į piratą, nes ant veido turėjo randą, o ant vienos akies didelį juodą lopą. Mums liepė išsirikiuoti po tris, o jis eidamas ranka atskyrė po 30, 40 vyrų ir liepė sėsti į mašinas. Netruko nė pusvalandžio kaip visus išskirstė. Iš čia kiti keliavo dar tūkstančius kilometrų. Mano draugą lietuvį irgi atskyrė — išsiuntė toli į tikrai kariaujantį dalinį.

Aš atsidūriau už miesto į 40 kuopą. Joje radau du lietuvius, bet jie jau turėjo greit užbaigti savo dvejus metus. Čia jų uždavinys buvo lydėti kariuomenės ir civilių mašinų kolonas. Pavojingas darbas, nes komunistai užminuodavo kelius, o kai kolona sustodavo, tai jie apšaudydavo. Labai dažnai sudegindavo mašinas, ir atėjusi pagalba jau nieko nerasdavo. Be tų lietuvių, dar buvo vienas latvis ir vienas estas. Jie save vadindavo "baltikais".

Vienas iš tų lietuvių jau turėjo Karo kryžių. Išsikalbėjom. Jis man sako: "Nenoriu matyti daugiau sugriuvusios Europos ir nenoriu išėjęs iš legiono ieškoti darbo". Supratau, kad jis norėtų čia dar ilgiau būti. Be to, jis ir merginas, kurios nemokėjo prancūziškai, mokydavo lietuvių kalbos. Atėjo ir jo draugas. Susipažinom. Tas sako: "Matai, blogai, brolyti. Aš mažai matau, apakau. O viršininkai nenori manim tikėti". O tas sako: "Netikėk juo, nes jis visiems taip pasakoja". Tam įtikinti atnešė tris stikliukus degtinės. Kai tas nususuko, įpylė dvi pilnas, o vieną tik pusę. Tas aklasis gavo pusę. Jis ir sako: "Tai ką vyrai, jūs mane skriaudžiate". O tas sako: Matai, aš sakiau, kad jis mato".

Vakare išvedė mane į kinišką restoraną. Gavome dubinėlį kinietiškos sriubos ir du pagaliukus. Nesisėkė valgyti, tai paprašiau šaukšto. Kinietis tik

Autorius Indokinijoje

pažiūrėjo. Toje sriuboje, be makaronų, dar buvo vištienos, gyvatės mėsos ir dar kažkas, bet skonis geras.

Dieną prieš mūsų atvykimą komunistai sudaužė kuopos virtuvę, o tą naktį, kai atvykom, buvo toks šaudymas, kad nebuvo galima ir miegoti. Atėjo puskarininkis ir pasakė, kad jam reikia šešių savanorių. Trys atsirado, o kitus tris pasiėmė ir išėjo į žvalgybą. Kitą dieną sužinojom, kad du iš žvalgybos jau negrižo...

Dieną vėl ramu. Sekantį rytą atsiuntė dar grupę kareivių ir liepė eiti į džiungles sulaukyti visus, kurie neturi tinkamų dokumentų. Jei kurie bėgtų, tai šauti. Išėjome. Niekur nieko neradom, tik beždžionės rėkia. Pagaliau vienas vokietis pagavo neaiškų tipą. Tas išsitraukė daug pinigų ir prašė paleisti. Vokietis pinigų neėmė, bet jį paleido. Gerai, kad neėmė pinigų, nes vėliau turėjo pasiaiškinti, kodėl paleido. Kiti jį vadino kvailiu, kad neėmė pinigų. Po savaitės mus, apie 20 vyrų, perkėlė į kitą kuopą už 10 kilometrų.

Naujojoje kuopoje tapau šoferiu

Tai buvo 16-toji inžinerijos pionierių kuopa. Čia nuo antrojo karo buvo visokių mašinų, kranų ir

traktorių. Tame daliny radau du lietuvius o su manim atėjo dar vienas, tai vienu laiku buvome net keturi lietuviai. Tik gaila, kad du iš jų baigė savo laiką ir turėjo grįžti į Afriką.

Aš čia išlaikiau šoferio egzaminus ir buvau dvejus metus sunkvežimio šoferis. Greit pradėjau atskirti ir žmones. Vietnamiečiai buvo tie, kurėjo su prancūzais, o kiti tai vietminh. Jieėjo su komunistais. Tų buvo daug. Juos apmokydavo džunglėse, ir, reikia pasakyti, jie buvo geriausi pėstininkai visam pasauly. Lengvai apsirengę, basi ir su sauja ryžių gali gyventi visą dieną. Fanatikai ir nebijo mirti. Ginklus gaudavo iš Kinijos arba pasidarydavo patys, arba už auksą pirkdavo iš anglų.

Aplink Saigoną džunglės ir ryžių laukai, apsemti vandens. Gerokai laiko praėjo, kol legionas suprato, kas yra. Gali dairytis kiek nori, vandeny nieko nematyti, bet kai tik nusisuki, tai ir vėl šauda. Mat partizanai turi su savim mažą kiaurą bambuko lazdelę, ir kai būna pavojus, atsigula į vandenį, o per tą lazdelę kvėpuoja kaip ančiukai.

Didesni mūšiai pastoviaiėjo Tonkino provincijoje, prie Kinijos, kur keli lietuviai yra buvę. Kinijos sienos per vidurį Indokinijos komunistų susisiekimo linijaėjo iki Saigono. Vadinosi Hochiminh keliu. Prie Saigono įteka Mekongu upė su plačiom žiotim. Būna potvyniai ir atuoslūgiai. Čia jų kelias ir buvo. Džunglių aikštelėse jie prikaldavo aštrių bambuko lazdelių, kad negalėtų nusileisti parašutininkai. Nusileisti ant tų lazdelių tai tas pats, kaip užlipti ant peilio. Saigone vakarais girdėtis mušant būgną. Tai buvo užmiesčio komunistams telefonas. Jeigu mieste nemato kareivių, tai reiškia, kad kareiviai išėjo jų ieškoti. Tuomet jie drąsiai ateina į miestą, terorizuoja žmones, padega namus ir vėl dingsta. Dar jie griebdavo ir žmones, tokius kaip daktarus, inžinierius ir iš ligoninių gailestingas seseris. Nusigabendavo į džungles, kad gydytų jų žmones. Čia nieku nebuvo galima pasitikėti.

Mieste buvo apskrities viršininkas, jis turėjo vietinį tarną, kuris miegantį viršininką nudūrė ir pabėgo.

Mane siųsdavo į Saigono uostą vežti visokias prekes iš laivų į sandėlius, o kartais ir toliau. Ateidavo ir iš Amerikos daug tiltams dalių. Po darbo sugrįždavau į kareivines ir vietoje poilsio dažniausiai turėdavau eiti sargybon arba su kitais žvalgybon. Dažnai net nežinojau, kas yra miegas. Be to, dar šlapias karštis ir milijonai uodų labai kankino.

Po penkių mėnesių susirgau malerija. Nesinori

valgyti, lūpos sausos, pakilo temperatūra, svaigulys. Nuvežė į ligoninę, davė tablečių ir dar turėjau gauti tris ar daugiau litrus plazmos, bet gavau tik vieną, nes atsigavęs negulėjau lovoje, o eidavau plepėti pas kitus sergančius, tai vėliau susiginčijau su gailestingąja seserim, o ta pranešė gydytojui, kad aš esu nepaklusnus. Už tai po geros savaitės mane išrašė iš ligoninės, pasakė, kad galiu važiuoti ir į Aliaską, vistiek nepagysiu. Keli, tada su manim buvę ligoninėje, išėję gavo dar po dešimt dienų atostogų prie jūros, o mane paleido tiesiai į kuopą. viršila pažiūrėjo į popierius, pasakė, kad galėjau dar kalėjimo gauti, ir tą patį vakarą paskyrė į sargybą, netoli kareivinių į bokštą.

Bokšte buvo prožektorius ir kas dešimt minučių reikėdavo apšviesti apylinkę. Turėjau kulkosvaidį, bet jis buvo prirakintas, mat, anksčiau vienas vokie-tis legionierius susitarė su komunistais, naktį jie atvažiavo, pasiėmė legionierių su kulkosvaidžiu ir dingo. Po to kulkosvaidį prirakino su grandine.

Mūsų kuopoje buvo daug civilių darbininkų, vadinamų "kuli". Vieną rytą prie manęs priėjo vienas "kuli", ir pradėjome kalbėti. Man jis atrodė įtartinas, nes buvo aukštesnis už kitus ir kitokio veido.

Klausinėjo, kokios aš tautybės. Aš jam pasakiau: "Tu vistiek nežinosi, bet aš esu lietuvis". Tada jis sako: "Žinau Lietuvą, Latviją, Estiją". Klausiu, iš kur jis žino. Pasisakė, buvęs Rytų Vokietijoje. Supratau, kad jis ten mokėsi, o vėliau sužinojau, kad jis buvo komunistų karininkas ir čia šnipinėjo. Tą sužinojo ir prancūzų slapta policija. Po pietų atvažiavo jį suimti, bet jis jau buvo dingęs. Tokių gal buvo ir daugiau. Bet daugiausia šnipinėdavo merginos, kurios vadindavosi "gongayes", tai yra kareivių žmonos.

Vieną dieną į mūsų kuopą atvažiavo generolas Monclair. Jo tikra pavardė Magrin-Vernery Ven-gras. Jis įstojo į legioną prieš Pirmąjį pasaulinį karą, 16 metų amžiaus. Nors mes jam nepriklausėme, bet visus išrikiavo, o jis palengva prie kiekvieno prieidavo. Jam priešus, reikėjo atraportuoti laipsnį, pavardę, vardą, savo numerį ir kiel laiko tarnauji.

Sustojo jis prie vieno vyresnio grandinio, žiūri į jo medalius. Tas turėjo tik tris, o generolas pilną krūtinę. "Kur tu tą medalį gavai", — paklausė. Tas sako: "Pone generole, ilga istorija, bet man jį davė Siamo karalius". Pasirodo vienu laiku Siame atsirado piratų, tai karalius paprašė prancūzų valdžios, kad atsiųstų legioną juos sutvarkyti.

Toliau priėjo prie vieno belgo, o to belgo buvo

raudona nosis. Generolas jam ir sako: “Tu geri”. “Taip, pone generale”, — atsakė belgas. Tuomet generolas nuėjo prie stalo, kur buvo mineralinio vandens, įsipylė į stiklinę, nugėrė ir sako: “Matai, ką aš geriu, ir aš jau seniai esu generolas”. Visi tyliai nusijuokė. Dar vienam eiliniui vokiečiui pakėlė laipsnį ir, atsisukęs į karininką, pasakė: “Aš jį pakeliu į grandinio laipsnį. Žiūrėk, užrašyk į knygas”. Priėjo prie manęs. Atpyliau viską. Generolas atsisuko į karininką ir sako: “Jūs čia turite vieną šiaurietį”. Tas tik pečiais patraukė. Kai generolas išvažiavo, sužinojome, kad bus Korėjos karas, o jis norėjo sudaryti prancūzų dalinį ir siųsti į Korėją, bet iš čia kareivių negavo.

Nuotykiaai buldozerį gabenant

Vieną dieną atėjo į uostą didelis buldozeris iš Amerikos. Jį buvo nupirkę prancūzai, turėję dideles plantacijas apie 800 km nuo Saigono. Į tas plantacijas daug savininkų buvo sudėję pinigų, o valdžia jiems davė visokių lengvatų. Savininkai daugiausia yra buvę karininkai. Jiems dirbo daugybė “kuli”, pigi darbo jėga. Buldozeriui nuvežti mums davė tris sunkvežimius, septynis kareivius, vieną puskarininką, ir kartu vyko vienas tos plantacijos savininkas.

Išvažiavome rytą. Mus ir dar kiek kitokių keliautojų sustatė į koloną. Atvyko daugiau kariuomenės palydėti per pavojingą komunistų zoną. Vėlai vakare pasiekėm paskutinį sargybų postą. Ten buvo būrys kareivių. Jie turėjo ir radijo siųstuvą. Naktį ramiai pernakoję ir kitą dieną važiavome toliau. Buvo ramu keliauti, nes čia dar jokių partizanų nebuvo. Vienu tarpu sutikom du vyrus ir vieną moterį. Plantacijų savininkas prancūzas liepė jiems sustoti, o mums įsakė juos suimti. Sakė, kad čia jo darbininkai, neatlikę sutarties, bėga iš plantacijos.

Paėmėme juos į sunkvežimį. Moteris verkia, nenori grįžti, staiga išsitraukė peilį ir norėjo persidurti sau pilvą. Vietnamielis griebė už peilio ir labai įsipjovė sau pirštus. Kiek aprišome ir pavažiavę sustojome. Moteris prašosi eiti savo reikalui į krūmus, o vienas iš vietnamiečių sakosi ją palydėsias. Sutikome, tik įspėjome, kad greit grįžtų. Bet kur tau. Kaip nuėjo į džiungles, taip abu ir dingo, o mums liko tik tas vienas vyras. Plantacininkas labai supyko ir uždraudė pabėgėliui duoti ką valgyti ar gerti, kol nenuvyksime į plantacijas. Pabėgėlis, matyti, viską suprato. Kai valgėme konservus aš uždengiau kabinos langelį su švarku, kad savininkas nematytų. Davėme valgyti ir jam. Matyti, buvo išbadėjęs, kad

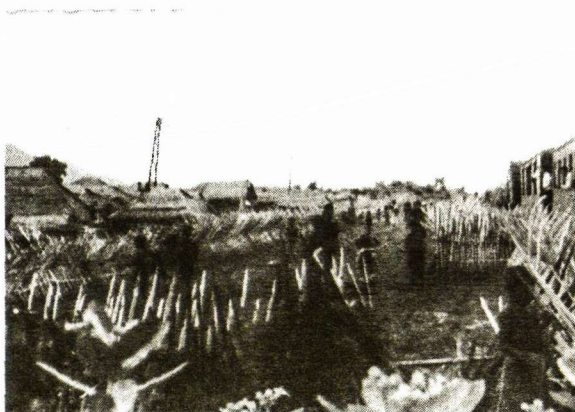
ne valgė, o ryte rijo. Po kiek laiko laužyta prancūzų kalba manęs paklausė: “Tu, balta kepure, ką tu čia veiki”? Aš tik pečiais patraukiau. Kai atvažiavome į plantaciją, jis iššoko iš sunkvežimio ant žemės ir atsiklaupė. Atėjo ūkvedys, uždrožė jam kelis antausius, dar įspyrė ir liepė eiti prie kitų dirbti.

Mes gavome tris laisvas dienas. Man vienam davė iš bambukų pastatytą namelį, kuris buvo pakeltas apie pusantro metro nuo žemės. Nedaug buvo ir uodų, nes čia labai kalnuota, o klimatas beveik nesikeičia per visus metus. Vakare visi buvome pavaišinti stirniena ir net šampanu. Vietnamielis, balta apsirengęs, su rankšluoščiu ant rankos, patarnavo ir mus vadino ponais.

Kitą rytą su vienu italu nutarėme eiti į džiungles medžioti. Visur kalnai pakalnės, o per tuos kalnus rūko debesėliai eina. Viskas gražu, tūkstančiai papūgų triukšmą kelia. O naktį tai žvėrys triukšmauja, nes čia yra dramblių, tigrų ir juodųjų panterų.

Pasukome iš kelio, gerą galą paėję radome tik ką įmintą stirnos pėdą. Ejome žemyn ir radome tą stirną tankumyne prie vandens. Kol pakėliau šautuvą, ji nubėgo.

Staiga mums abiem susisuko galvos. Einame ir nebežinom į kurią pusę reikia eiti. Nebežinome nė kur esame, nes čia arti nieko nėra. Labai susirūpinom, net ir medžioklė iš galvos iškrito. Paklajoję išgirdome lojant šunį. Sakau, ten ir eisime. Išėjome į aikštę, Pamatėm čiabuvio lūšną. Žinojau, kad tuos žmones čia vadina “meo”. Tai labai geri ir tvarkingi žmonės. Visi gerai nauagė ir nesiaurų akių. Jie vaikšto beveik visai pliki ir nenori jokios modernizacijos ar kokios kultūros. Medžioti eina visa šeima arba net visas kaimas. Medžioja su lankais ar net nuodindom strėlėm. Iš vaisių daro stiprų gėrimą, bet svar-

Bambukų tvora gyvenvietėje

Legiono žvalgybos dalinys keliai per kanalą

biausia jie nenori komunistų. Užtat prancūzai juos mėgsta, kartais jų vadams dovanoja net kokį šautuvą, o jie iššovę juokiasi net pilvus susiėmę.

Iėjome į to "meo" trobelę. Viduje buvo visokių paukščių, sėdėjo vyras, rūkė pypkę ir į mus net nepažiūrėjo. Dar buvo viena moteris ir jauna mergina, turbūt duktė. Pradėjau aiškinti, kad mes paklydome ir norime išeiti į pagrindinį kelią. Duktė, matyti, mus suprato, ir nesuprantama kalba su motina kiek ginčijosi. Maniau, kad ji nori mus palydėti, o motina, kaip ir visos motinos, sako, kad neitų su kareiviu.

Pagaliau mergina užsidėjo tokį Adomo lapą lyg ir sijonėlį, už ausies dar užsikišo garlando žiedą ir išėjo su mumis. Ji buvo tikrai nuostabi miškų gėlė, kuriai visos Hollywoodo žvaigždės turėtų nusilenkti.

Eidama kiek prisiglaudė. Mano širdis šuoliu pašoko, lyg sako: paimk, prispausk, pabučiuok, bet protas įspėjo: nedaryk nieko. Atsimink tą vyrą, kuris nieko nekalbėjo. Gal jis tave seka per krūmus ir gali paleisti nuodingą strėlę, kad atsiminsi amžinai. O gal ir atsiminti nebereikės... Kiek paėję, priėjom du takus. Ji nusilaužė šaką ir braižė ant žemės. Supratome, kad vienu taku negalima eiti, nes jis veda į Kiniją, o kitas išeina į mūsų kelią. Daviau cigarečių ir jinai nustriksėjo namo, o mes jau smagūs traukėm savo keliu.

Vienu kartu pajutome, kad mums visas kūnas peršti. Pasirodo, kai landžiojom po šlapius krūmus, tai nuo lapų mus apkrito siurbėlės. Po kiek laiko jos per drabužius perlindo ir dabar pradėjo į kūną siurbtis. Buvo net į batus prilindusių. Išsirengėme, apsisivalėm ir sugrįžome į plantaciją.

Vakare kažkas pasibeldė į mano namuko duris. Atidarau, žiūriu vietnamietis, mūsų kelneris. Jis ir sako: "Gal ponas turite ką skalbti, drabužius palygin-

ti ar nuvalyti batus. Mes viską jums padarysime greit, gerai ir nereikės mokėti, nes jūs esate geras žmogus". Sakau: "Ačiū, mano visas turtas ant nugaros. Pasirodo kad tas vietnamietis, kuriam davėme valgyti, savo istoriją pasakė kitiems, o jie nori tokiu būdu man atsilyginti. Nustebau, kad taip lengvai tiek daug draugų įsigijau.

Prabėgo trys dienos, turėjom palikti tą rojaus kampelį, ir vėl grįžti į pragarą. Vėliau sužinojau, kad visą Meo tautelę, kuri turėjo apie pusę milijono gyventojų, komunistai išnaikino.

Vėl grįžome į kovos zoną

Grįždami vėl privažiavome tą pavoingą zoną. Buvom be palydovų, tai labai greit važiavome. Jau saulei leidžiantis, girdžiu, kaip nuo aukštumos kalena kulkosvaidis. Aišku, partizanai taiko į mus. Kiek pavažiavę, sustojome paskutiniame poste. Nors ligi namų tebuvo apie trisdešimt kilometrų, bet nutarėm dar čia pernaktvoti, nes naktį pavoninga buvo keliauti. Grįžę į kuopą sužinojom, kad Tonkine eina blogai. Visus pykdė dar ir tai, kad vienoje vietoje reikėjo pagalbos, nusiuntė prancūzus parašiutininkus, o tie visi atsisakė šokti iš lėktuvų.

Nuo to laiko, legionas pradėjo steigti savo parašiutininkus, kuriuos turi dar ir dabar. Iš tikrųjų ir patys prancūzai, ir jų daliniai iš kolonijų nerodė didelio noro kariauti. Galima sakyti, kad legionieriai beveik vieni stabdė komunistų slinkimą į priekį. Bet legione tuo metu buvo daug vokiečių. Už tai HoChi-Minh pradėjo varyti propagandą, kad vokiečiai nekariautų už prancūzus. Jie per garsiakalbius kviesdavo vokiečius pereiti pas juos, o jie pasirūpins persiųsti vokiečius į Rytų Vokietiją. Mažai kas tuo tikėjo, bet žinau vieną vokiečių, kuris paklausė ir perėjo.

Komunistai jam išdavė dokumentą, su kuriuo jis per Kiniją pasiekė Sovietų Rusiją, o iš ten per Sibirą nuvyko į Rytų Vokietiją. Bet neilgam. Iš ten vėl pabėgo ir po kelių mėnesių atsirado Indokinijoje.

Man kartais prisieidavo nuvežti kurą į Bienhoa aerodromą, kur iš po nakties mačiau kelis komunistų sudaužytus lėktuvus, o aerodrome pilna duobių. Buvo gandų, kad prancūzai prašė Amerikos valdžios lėktuvų, bet gavo atsakymą, kad Amerika nekariaus už svetimas kolonijas. Todėl moralė visų buvo nekočia.

Be to, mes visi žinojome, kad Kinija pradėjo tiekti tūkstančius savanorių, kuriuos maišydavo su vietiniais. Tai jau karas be galo.

Mes jau šventėm čia antras Kalėdas. Lauke sustatė stalus, apkaishė palmėmis, nes tuo laiku nėra lietaus, bet uodų yra visą laiką, o maži driežiukai, chamelionai, gaudo juos ir lenda mums į kišenes, o jei be apatinių kelnių, tai reikia šokti polką. Davė ir dovanėlių, bet neblogai ir su išgėrimais. Vokiečiai mėgina dainuoti kalėdines giesmes, bet nesiseka. Sėdžiu ir nežinau, kodėl taip norisi deklamuoti P. Vanagaičio eilėraštį: "Yra šalis, kur ūpės teka". Ypačiai paskutinį posmą. Mes ne dėl savo kaltės palikome tėvynę ir pasidarėme bastūnai...

Neseniai gavau laišką vieno pažįstamo iš Australijos. Jis rašo, kad už atvežimą turi pyrkliui metus atidirbti miške, neištirtame Queensland, kur gaudas gyvates ir lupas odą...

Nežinau kodėl pora puskarininkų sugrįžo iš Europos vėl antrą kartą dviems metams. Gal kad čia algos daug didesnės, ir vietinei pinigai buvo vertesni už frankus. Tai patys prancūzai ir kiti pirkdavo sau ir savo giminėms aukso, sidabro ir šilko, nes čia buvo gana pigu. Kai kurie tuo labai gerai uždirbdavo.

Tuo metu niekas čia nevartojo opijaus, nei kitų narkotikų, kurių galima buvo pirkti laisvai.

Legiono dalinys rikiuotėje

Sudiev, Indokinija!

Mano tarnybai suėjo dveji metai ir jau reikėjo grįžti į Afriką. Visi gavome po medalį su užrašu: Tolimieji Rytai, o mane iš eilinio pakėlė į pirmą klasę. Tai daugiau tik garbės laipsnis.

Vieną dieną tame pačiame uoste, kur beveik dvejus metus išdirbau ir dažnai matydavau, kai atveždavo į laivus kareivių karstus, aš sveikas įlipau į laivą, kuris vadinosi "Champollion".

Jis buvo tais pačiais metais statytas, kai aš gimiau, taigi buvome vienmečiai. Tik po dvejų metų sužinojau, kad tas pats laivas vežė žydus į Izraelį ir Raudonojoje jūroje užplaukė ant uolos, perlūžo ir nuskendo.

Laive mažai teradau pažįstamų legionierių, nes jie buvo iš visokių dalinių. Radau ir lietuvių. Atgal kelionėje niekas nešoko į vandenį, tik vienas, kai sustojome Colombo, dabartinę Srilanką, nusileido su virvėmis iš laivo. Sakė, kad čia jo brolis gyvena.

Grįžome tiesiai į Marseille. Čia mus pasitiko su orkestru, o žmonės šaukė: "Vive la legion" (Tegyvuoja legionas). Keli buvo su aprištom galvomis, vienas kitas šlubavo, tai mačiau vieną moterėlę, net ašaras nusibraukiančią. Marseille tik patikrino, o kitą dieną vėl į laivą ir į Afriką, nes man ir kitiems, dar buvo likę pusantrų metų užbaigti tarnybą.

Vėl Afrikoje

Atvežė prie Maroko sienos. Mažas miestas vardu Nemoura, prie jūros. Gavome keturias savaites atostogų. Iš ryto patikrina, ir visą dieną esi laisvas. Radau dar tris lietuvius, net vieną savo draugą, kuris vėliau, rodos, grįžo į Indokiniją. Visi buvo atostogautojai, o neatostogaujančių karių gal tik penkiolika. Po atostogų mane čia ir paliko. Kapitonas pašaukė mane ir sako: "Tu būsi vyresnis virėjas, Chef de Cuisine". Nuėjau į virtuvę. Joje dirbo trys žmonės. Ir sakau jiems. "Vyrai, aš nemoku virti". Prie manęs priėjo ispanas ir sako: "Nesirūpink. Aš moku. Tu tik žiūrėk, kad mums geresnis kąsnis būtų". Kartais prieš piet ateidavo kapitonas paragauti valgio, tai sušukdavau: "Ramiai". Atraportuodavau, kokie bus pietūs. Bet taip buvo neilgai. Už poros mėnesių atvažiavo būrys neklaužadų, kurie turėjo ir pinigų. Jie gerdavo ir keldavo triukšmą. Ir uoste lipdavo į svetimų valstybių laivus.

Tada mane paėmė iš virtuvės ir padarė legiono policininku. Iš keturiu policininkų buvome du lietuviai. Uniformuoti panašiai kaip amerikiečių MP, tik mes turėjome ant rankovių ne MP, bet PM. Dažnai gaudavome nusiskundimų iš civilių žmonių, kad legionieriai padarė ką nors negera. Padarė, tai padarė, bet kaip tu įrodysi, kuris padarė. Sugalvojome samdyti arabų vaikus. Jie už kelis frankus ar pokelį cigarečių kaip bitės lakstydavu po miestą ir, kai pamatydavo ką bloga, tuoj mums pranešdavo, o mes, nusi-kaltėlius pagavę, pranešdavome kapitonui. Kapito-

nas bausdavo pasirinktinai: dvi savaitės kalėjimo arba užsirašyk į Indokiniją, ir viskas bus dovanota. Buvo nemažai tokių, kurie verčiau grįžo atgal dviem metams į Indokiniją, negu ėjo dviem savaitėm į kalėjimą.

Vėliau sumažėjo atostogaujančių legionierių skaičius, tai nereikėjo nė policijos. Tada mane paskyrė rūbų sandėlininku. Sandėlyje buvo ir kiek šautuvų. Buvo ir lova, tai čia ir miegodavau. Tai buvo geras tinginio darbas.

Sandėlyje dirbdamas susipažinau su lietuviu vyresniu puskarininkiu. Jis mums mokėdavo algas, ir per jo rankas ėjo visas kuopos aprūpinimas. Buvo labai malonus žmogus. Vėliau buvo pakeltas į adjutanto laipsnį, o po 1961 legiono sukilimo perėjo į reguliarinę prancūzų kariuomenę, baigė St. Cyr karo mokyklą ir po 30 metų karo tarnybos išėjo į atsargą leitenanto laipsniu. Dabar dar tebegyvena Paryžiuje.

Būdami Afrikoje sužinojome, kad Amerika įsivėlė į Korėjos karą. Manėm, kad Amerika greitai laimės, bet mūsų galvojimas nepasitvirtino.

Dienos bėgo greitai, ir jau mano penkeri metai eina į pabaigą. Legionierių skaičius labai sumažėjo. Vieni dar tebekariavo Indokinijoje, kiti, baigę tarnybos laiką, išėjo į civilinį gyvenimą. O naujų vis mažiau ir mažiau teuzsirašė.

Keletą mūsų vėl atvežė į Sidi Bel Abbes, kur yra legiono sostinė, didelė aikštė su paminklu.

Legione tarnavo ir garsūs vyrai

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą yra praėję nemažai ir amerikiečių, net baigusių aukštuosius mokslus. Tarnavo kaip paprasti legionieriai. Čia pažymėsiu keletą: dr. David Wheeler, iš Buffalo; poetas Alan Seeger, iš Niujorko; boksininkas, negras, Bob Scanlon. Net jo pelenai yra įmūryti legionierių muziejuje. Kai kurie buvo apdovanoti Croix de Guerre. Kai J.A.V. įstojo į karą ir savo kariuomenę atsiuntė į Vakarų frontą, daug amerikiečių legionierių perėjo į savo armiją. Pirmajame pasauliniame kare žuvo apie 4000 legionierių.

Savo laiku legione tarnavo Serbijos karalius Petras I (Karageorgevitch). Legijone jis vadinosi "Kara". Čekas Joseph Schneidaker, vėliau buvęs čekų armijos generolu, prezidento Mazaryko laikotarpyje. Monako princas Louis II. Italų šeimai Garibaldi — Pappino ir Bruno. Anglas Lord Kitcher of Khartoum. Danijos princas Aage Robert, kuris,

sako, giminiavosi beveik su visais Europos princiais. Vėliau atsirado Maksim Gorky sūnėnas — Sivori Paškov, vėliau buvęs prancūzų armijos generolas ir diplomatas. Princas Dimitri Amilakvari, jo tikroji pavardė buvo kitokia. Jis su tėvais pabėgo nuo revoliucijos. Prancūzijoje baigė karo akademiją, Antrajame pasauliniame kare buvo jau pulkininkas leitenantas, žuvo prie Tobruko. Jo kepurė irgi yra legionierių muziejuje. Man būnant dar čia, tarnavo buvęs Irano ambasadorius, legione pakeista pavarde vadinosi "Irvine Nicolas Cognito". Jo dėdė buvo Irano Shah Raza Pahlavi.

Po 1917 metų legionas tapo labai mišrus. Čia atsirado bermontininkų, buvusių Denikino armijos karių, buvusių Rusijos caro baltagvardiečių. Be tų didžiųjų karų, legionieriai ilgiau kariavo Sudane, Sirijoje, ir Maroke. Ramiausias legionieriams metas buvo tarp 1923 ir 1941 metų.

Per tą laiką jie dirbo ir mokėsi. Alžirijoje pasistatė didžiulę kinų salę su visais moderniausiais įrengimais, olimpinį baseiną ir daugelį kitų įrengimų.

Tuo metu buvo suformuota ir garsioji tryliktoji brigada. Ją 1939 metų žiemą galvojo siųsti į Suomiją padėti suomiams gintis nuo bolševikų, bet vėl susilaikė, nes tuo metu legione buvo labai daug italų ir ispanų, visiškai nemačiusių žiemos. Nusprendė, kad Suomijos šalčiuose iš jų nebus jokios naudos.

Kai 1940 metais vokiečiai užėmė Daniją ir persikėlė į Norvegiją, tryliktoji brigada buvo išsiųsta padėti anglams, sulaukyti vokiečius. Jie išsikėlė Narvike, bet buvo vokiečių sumušti, ir, sako, daugelis ispanų, savo gyvenime pirmą sykį pamačiusių sniegą, čia sušalo. Per Antrąjį pasaulinį karą žuvo apie 9000 legionierių.

Sidi Bel Abbes dar sutikau porą lietuvių, kurie baigė penkerius metus. Praeitį norim užmiršti, o ateitis dar miglota. Daug vėliau Indokinijoje Dien Bien Phu apsupime, kuris truko 55 dienas, žuvo apie 4000 legionierių, jų tarpe daug mano pažįstamų. Iš viso 1945 - 1954 Indokinijoje žuvo 10.000 legionierių, jų tarpe turėjo būti ir keletas dešimčių lietuvių.

Atsiskiriu su legionu

Vieną dieną nupirko ir man civilinę eilutę. Po to traukiniu iki Oran, ten į laivą. Išlipau Marseille, ten kur prieš penkerius metus įstojau į legioną. Norėjau pasidairyti, bet greitai pamačiau, kad jie

(Nukelta į psl. 350)

LIETUVOS KARININKO KELIAI

MARIUS TYTUVENIS

(Tęsa iš š. m. "Kario" Nr. 5)

667 vokiečių batalione

Prisistatau 667 bataliono vadui kpt. Trepte. Labai mandagus inteligentas, gražios kariškos laikysenos. Atrodo senosios armijos garbingų tradicijų palikuonis. Jis priima mane nuoširdžiai. Pietų metu pristato savo bataliono karininkams, pareikšdamas, kad batalionui yra garbė turėti savo tarpe lietuvi karininką.

Atvykau kareivio uniformoje, kaip esu buvęs Prienuose. Jis tuojau suranda man karininko antpečius, žvaigždutes ir duoda savo karininko kepurę. Per kelias dienas jis padaro mane panašų į karininką.

Batalionas žiauriai aplamdytas, atitrauktas iš Rytų fronto poilsiui ir papildymui. Kpt. Trepte krūtinę puošia ordinais, jų tarpe Riterių kryžiaus ordinas. Antras kapitonas, senesnio amžiaus, yra intendantas. Malonus, tėviško elgesio. Kiti bataliono karininkai yra daugiausia leitenanto laipsnio, jauni.

Ryte einu prie Žaliojo tilto, lipu į baraką ir pabūklo platformą, pastatytą viršuje tilto ir mokau kareivius pabūklo aptarnavimo bei šaudymo į lėktuvus. Pietų pavalgyti grįžtu į batalioną. Po pietų — vėl atgal. Pietų metu sėdžiu tarp vokiečių leitenantų. Nacių auklėjimo, jie man nedraugiški, šnairuoja, žiūri iš aukšto kaip į raupsuotąjį, pakliuvusį į jų tarpą. Tai pastebi kpt. Trepte. Kitą dieną ieškau savo kortelės leitenantų tarpe prie stalo, bet nerandu. Kpt. Trepte, sėdėdamas gale stalo, moja man ranka, rodydamas, kad mano vieta yra prie stalo, šalia jo, dešinėje pusėje.

Jaučiuosi gana nejaukiai, sėdėdamas šalia bataliono vado ir matydamas priešais visus bataliono karininkus. Atrodo, bataliono vadas norėjo karininkams parodyti, kaip elgtis su svečiu. Nuo tos dienos jaunų leitenantų elgesys visiškai pakito.

Gaunu butą Nasvyčių namuose, Valstybinio teatro užpakalyje. Didelis namas, apstatytas baldais, su didele sale, kur Nasvytytė turėjo išraiškos šokių studiją. Mano aptarnavimui bataliono vadas paskiria vokiečių kareivį. Pagaliau, atrodo, priėjau prie normalių gyvenimo sąlygų.

Artėja Kalėdos. Bataliono intendentas pasistengia paruošti geresnį valgį. Stalai apkrauti sumuštiniais ir bonkomis. Gen. Justas atsiunčia savo orke-

strą. Graži muzika mus sveikina. Skamba vokiečių patriotinės dainos, nuotaika, išmetus keletą stiklelių, darosi linksma. Kpt. Trepte, skambindamas šaukštuku į puoduką, pertraukia įsisiūbavusių karininkų nuotaiką. Prašo orkestrą groti "Marija Magdalena" ir pareiškia: "Aš dabar noriu verkti".

Visi nutyla ir žiūri į kapitoną. Jis sėdi akis į tolumą įbedęs ir pamažu pradeda riedėti iš akių ašaros. Rieda veidais žemyn, krenta ant Riterio kryžiaus, ordinų ir spindi kaip briliantai. Ašaros žiba visų karininkų akyse, palydimos orkestro švelnių garsų...

Po Kalėdų batalionas turi išvykti į Rytų frontą, kovoti beviltišką karą. Karių šeimos Vokietijoje paliktos anglų bombonešių ir bombų likimui. Kalėdos vienišos ir gal paskutinės šioje ašarų pakalnėje.

Kapitonas Trepte nusikrato slogutį, kelia taureg ir užtraukia dainą. Šios Kalėdos ilgai pasiliks mano atmintyje.

Po Kalėdų batalionas išvyksta į Rytų frontą. Atsisveikiname labai nuoširdžiai. Man buvo labai malonu būti jame. Jaučiausi esąs laisvas žmogus, ne vergas — jaučiausi lyg savųjų karininkų tarpe.

Zentralstelle für litauische Hilfswillige

Gen. Justas perkelia mane į Centrinę Lietuvių Pagalbinių Dalinių įstaigą aprūpinimo karininku. Jos viršininkas vokiečių mjr. Mengeris. Apie 55 metų amžiaus, sveriąs gal 350 svarų, raudonomis, krauju pasrūvusiomis akimis. Grubus, iš aukšto ir su panieka žiūri į lietuvius. Tipingas okupacijos karys. Taikos metu buvęs mėsininku; jo elgesys mėsininką ir primena. Jo pavaduotojas senukas kpt. Fischer. Apie 65 metų, santūrus, bet draugiškas. Be to, dar vokiečių mašininkė, lietuvis mašininkas ir pasiuntinys. Tos įstaigos tikslas rūpintis lietuvių pagalbinais daliniais prie vokiečių kariuomenės, gen. Justo žinioje. Kaune buvo 3, 5 ir papildomoji kuopa. Kitos kuopos buvo išsiųstos į Vilniaus kraštą. Mano darbas rūpintis karių šeimomis. Dauguma šeimų yra Kaune, bet atvyksta ir iš provincijos su visokiais reikalavimais ir skundais: negauna maisto kortelių, kuro, šeima pakliuvusi į sunkumus, prašo paleisti kareivį iš ka-

riuomenės. Aš esu skundų išklaustytojas, o padėti mažai ką galiu. Kaune sėdi daug lietuvių biurokratų, ir kai aš į juos kreipiuosi, tai jie man atrėžia, kad niekas neprašė, kad stotume į vokiečių kariuomenę.

Pats nemaloniausias iš visų darbų — rašyti užuojautą kario šeimai, jam žuvus. Vilniaus krašte kuopos susiduria su rusų ir lenkų partizanais, ir žuvusių skaičius didėja. Labai sunku paguosti šeimą ir paaiškinti, už ką jaunas karys žuvo. Vokiečiai reikalauja, kad aš asmeniškai parašyčiau užuojautos laišką ir pasirašyčiau. Aš tų karių nepažinojau ir nežinau kokiomis aplinkybėmis žuvo. Vokiečiai pateikia man tik kario pavardę ir žuvimo datą. Netrukus tie laišakai pradeda veikti man į nervus. Išdirbu keletą šabloninių užuojautos laiškų, duodu lietuviui raštininkui juos mašinėle parašyti, o aš tik pasirašau. Normaliai tokius užuojautos laiškus turėtų rašyti dalinio, kuriame karys tarnavo, vadas, ne aš.

Mūsų įstaiga yra Laisvės alėjoje, tad eidamas namo visuomet einu pro mūsų Valstybinį teatrą. Retkarčiais užsuku į teatro užkandinę ko nors užkasti arba pažiūrėti vaidinimo. Pasidarau nuolatinis svečiu. Bilieto man nereikia pirkti — galiu eiti į kiekvieną parengimą, pasėdėti keletą valandų ir eiti namo į užpakalyje teatro esančius Nasvyčių namus.

Aplankau kartais teatralų susirinkimą — mažą kambariuką, vadinamą "lavonine", kur po vaidinimo aktoriai susimeta nugerti, nusnūsti ir, jei kojos per silpnos eiti namo, tai ir naktį praleisti.

Skurdus teatralų gyvenimas ir prislėgta nuotaika. Publika irgi paprasta. Nebėra tos elegantiškos nuotaikos ir klegėjimo pertraukų metu.

Atostogos Dresdene

Prašau mjr. Menger, kad duotų savaitę atostogų. Noriu nuvažiuoti į Dresdeną, pasiimti savo mantą, kurią buvau palikęs, skubiai išvažiuodamas. Duoda. Atvykus į Dresdeną, mano prieteliai, turkų inžinieriai, man praneša, kad man išvažiuavus Gestapas buvo vėl apsilankęs. Jie sakę, kad aš nebuvau grįžęs iš Berlyno, ir jie nebuvo manęs sutikę. Gestapas juos įspėjo, kad, jei kada pasirodysiu, kad jiems praneštų. Mane jie užtikrino, kad jie nepraneš, jog aš esu atvykęs.

Mano jaunas broliukas Bronius serga maisto užsinuodijimu. Labai sunykęs, reikalingas atostogų ir geresnio maisto. Einu pas Arbeitsamto viršininką ir prašau, kad duotų jam porą savaitių atostogų nuvykti į Lietuvą sveikatos pataisymui. Jis sutinka duoti atostogas, jeigu aš duosiu karininko garbės žodį,

kad jis vėl sugrįš atgal. Aš duodu karininko garbės žodį, broliukas išvažiuoja į Lietuvą. Atrodo, aš vėl neriūsi kilpą ant savo kaklo. Broliukas jaunas, džiaugsis ištrūkęs iš Saksonijos. Jis nežino karininko garbės žodžio vertės, ir aš nežinau, ar jis grįš.

Laikraštyje atsitiktinai pamatau skelbimą, kad parduodamas motociklas su priekaba. Nuperku motociklą už 450 markių ir prašau traukiniu pasiųsti į Eitkūnų stotį. Jis man bus naudingas Kaune.

Prieš važiuojant man į Dresdeną lietuviai daktarai prirašė daugelį receptų, prašydami nupirkti vaistų, kurių negalima gauti Lietuvos vaistinėse. Prikraunu jų nemaža lagaminą. Kadangi važiuoju karišku traukiniu, mano lagaminų niekas netikrina — galiu vežti ką ir kiek noriu.

Prieš išvažiuojant iš Dresdeno prašau turką inžinierių neišnuomoti mano kambario — aš atsiųsiu jiems nuomą. Man atrodo, kad ateityje jis dar bus man reikalingas.

Pasimatymas su Kauno Sunkiųjų Darbų Kalėjimu

Grįžtu į Kauną ir vėl įsitraukiu į savo darbą. Po keleto dienų, vieną vakarą, prisistato vokiečių karo žandarai, kaltindami mane atvežus nelegaliai vaistų. Reikalauja juos parodyti. Ištraukiu iš po lovos lagaminą, atidarau ir jiems parodau. Jie man praneša, kad turį įsakymą mane areštuoti. Paima lagaminą ir mane išsiveda.

Ir vėl einu pro geležinius kalėjimo vartus, einu tamsiais kalėjimo koridoriais, vėl atsiduriu tamsioje kameroje, vėl sargas užtrenkia geležines duris ir šurpas pereina per visą kūną.

Tas pats niūrus Kauno kalėjimas, kuriame aš buvau rusų areštuotas ir laukiau karo pradžios. Ko aš dabar lauksiu, ir kas mane išvaduos?

Gyvendamas Taunio bute, antroje gatvės pusėje, prieš kalėjimą, visuomet žiūrėdavau į kalėjimą, į šios kameros langus, ir niekuomet nekildavo mintis, kad aš vėl čia atsidursiu. Kokia ironija! Aš patenku į tą pačią kamerą, kur mano brolis sėdėjo ir buvo rusų išvežtas į Červenę. Čia sėdėjo ir narsus plk. Petrutis, pagal jo parašytus prisiminimus, drąsiai atstatęs krūtinę sutiko atremtus rusų durtuvus, išlaužus jiems duris. Pagal mano brolio pasakojimus, jis buvo palindęs po lova ir rusai ištraukė jį už kojų. Nežinau, kurioje lovoje aš miegosiu — plk. Petručio, ar mano brolio.

Toje pačioje kameroje sėdi vokiečių j. leitenantas. Jaunas, tik baigęs Karo mokyklą. Jį suareštavo

ir laukia Karo teismo sprendimo. Jisai viename pobūvyje užvožė antausį vienam rudmarškiniui. Jis giliai persiėmęs dvasia, tačiau labai nusistatęs prieš rudmarškinius. Sėdi ir laukia Lauko teismo sprendimo, kada jis bus pasiųstas į B. batalioną — “Bewährungs batalion”. Į tą batalioną skiriami visi nuteisti karininkai ir žemesnieji, atėmus jiems laipsnius. B batalionas — pasižymėjimo batalionas. Jis metamas kautynėse į pačias pavojingiausias vietas. Išlikę gyvi ir pasižymėję kautynėse kartais atgauna savo laipsnius.

Šis laukia savo žiauraus likimo, o aš laikiu savo nežinios.

Bolševikų laikais kalėjimas buvo pilnas utėlių. Dabar jų nėra, tačiau pilnas blusų, kurios šokinėja ore, kaip balerinos. Jų yra nežmoniška gausybė.

Aš susisiekiu su broliu, kuris bolševikų okupacijos laiku sėdėjo toje pačioje kameroje. Prašau jį, kad nueitų pas daktarus, kurie prašė parvežti vaistų, surinktų iš jų receptus ir pateiktų juos Karo lauko teismo pirmininkui plk. Greene. Šį kartą nesikreipiau į mjr. Pyragių ir jo pagalbos neprašiau. Skaičiau, kad tai yra mano asmeninis liapsusas ir aš pats turiu iš kalėjimo išsikaupti. Brolis surenka iš daktarų receptus vaistams, kuriuos aš parvežiau, ir pateikia plk. Greene. Be to, mano brolis atrado ir užpakalines duris prieiti prie plk. Greene. Jis netikėtai surado lietuvę moterį, kuri buvo plk. Greenes meiluzė, kuri jau augino su juo sugyventą vaiką. Brolis turėjo ją patepti, kad ji paspaustų plk. Greene bylą pagreitinti.

Po dviejų savaičių vokiečių žandarai pristato mane į Greene kabinetą. Senokas plk. Greene, malonios išvaizdos ir kultūringo elgesio, pareiškia man, kad mano byla yra nutraukta, nes aš nepadariau jokio kriminalinio nusikaltimo. Be to, jis man pasako ir komplimentą, kad aš esu apsukrus, atradęs užpakalines duris į jį. Jis nėra už tai supykęs. Pasikalbame gana malonioje nuotaikoje, aš padėkoju už jo pastangas. Jis nevaidino griežto visagalio vokiečio pulkininko, bet inteligentišką teisininką. Nereikėjo prieš jį tampytis. Jis neįsakinėjo ir nepamokslavo. Atsisveikinome gana nuoširdžiai.

Malonu vėl būti laisvam, išeiti į Laisvės alėją ir įtraukti į plaučius gryną orą. Laisvė neapsakomai brangus turtas.

Grįžtu į Centrinę įstaigą prie savo darbo. Mjr. Mangeris šnairuoja į mane ir žiūri savo raudonomis, krauju pasrūvusiomis akimis su panieka. Senukas kpt. Fischer apsidžiaugia, kad grįžau. Jis turėjęs

dirbti ir mano darbą. Po keleto dienų mjr. Mengeris pasišaukia mane į kabinetą ir praneša, kad jis nenorįs turėti savo įstaigoje tokio karininko, kuris sulaužė karininko garbės žodį. Pasirodo, mano jaunas broliukas po atostogų negrįžo į Dresdeną, ir vokiečių Arbeitsamtas iš Dresdeno parašė laišką mjr. Mengeriui apie mano duotą karininko garbės žodį. Mjr. Mengeris įsako man prisistatyti gen. Justui. Kpt. Fischer apgailestauja, kad aš apleidžiu įstaigą ir kad aš sugadinau savo karjerą, nes buvau pristatytas pakėlimui į kapitono laipsnį. Dėl to labai nesijaudinu. Jei vokiečiai būtų mane pakėlę kapitonu, tai lietuviai būtų ėmę šnairuoti.

3-čia kuopa

Vykstu pas gen. Justą.

Jis truputį susiraukęs, bet nieko neužsimena apie mano areštą ir buvimą kalėjime. Skiria mane 3-čios kuopos vadu. Kuopa yra Karo mokyklos rajone. Be to, duoda man teisę ateiti tiesiog pas jį, jei turėsiu kokių nesusipratimų su vokiečiais karininkais.

Dėkoju generolui ir vykstu į Karo mokyklą perimti kuopą iš j. leitenanto.

Einu per vartus į Karo mokyklą. Ant vartų nėra užrašo: “Pirmojo Lietuvos Prezidento A. Smetono Karo Mokykla”. Rusai nulupo. Per tuos vartus, būdamas kariūnu, žygiavau šimtus kartų nešdamas kuprinę, o kas sekmadienį su daina eidamas į bažnyčią, šeštadieniais su baltomis pirštinėmis traukdavau į miestą. Čia daug kartų stovėjau prie jų sargyboje ir pyniau svajones. Šiandien jie tyliai pasitinka mane ir niekas neprašo leidimo įeiti per juos. Šimtai gražių prisiminimų užpila širdį, ir maloni šiluma sruvena per kūną. Karo mokykla kaip motina išauklėjo mane ir nustatė mano gyvenimo vagą.

Kuopa patalpinta mediniame barake, stovinčiame šalia kariūnų ramovės. Niekas kuopos neišrikiuoja ir manęs nesutinka.

Kuopos vadas, ats. j. ltn. J. neturėjo jokio supratimo apie kuopos santvarką. Kuopą tvarko puskarininkis. Jis kuopos vadas, viršila ir sandėlninkas. Kuopa apverktinoje padėtyje. Patalpos purvinos, karieiviai apiplyšę, maistas blogas. Kuopoje yra du viršilos ir keletas puskarininkių. Grįžę iš Leningrado fronto jie vaikšto be jokių pareigų. Visa kuopa svetima ir nepažįstama. Trunka keletą dienų, kol susidarau vaizdą, kas ten vyksta. Pasirodo, kad tas puskarininkis, tvarkęs kuopą, viską “pramuša” juodoje

rinkoje, ką jis gauna kuopai. Aš pašalinu tą puskarininkį iš pareigų, kuopininku skiriu gana stambaus ūgio, šaltoko būdo, buvusį Šiaurės fronte viršilą Siniakovą, kitą viršilą skiriu kuopos sandėlio vedėju. Paskiriu naujus būrininkus, bet neturiu karininkų būrio vadams. Buvusį kuopos vadą j. leitenantą J. palieku savo padėjėju. Nustatau apmokymo programą ir grįžtame prie normalaus kareivių gyvenimo.

Pastate, kur vykdavo kariūnų pakėlimas į karininkus, garbės salėje, kur stovėdavome garbės sargyboje, dabar buvo įsikūrusi vokiečių 3-kuopa. Vieną dieną, sėdėdamas savo raštinėje, pamačiau, kad vokiečių viršila šūkauja ir tvarko mano kareivius. Išėjau ir prisiartinau prie jo, bet jis nekrepė į mane jokio dėmesio ir šūkavo toliau.

— Viršila, kas esi ir ko čia tau reikia? — užklausaui jį. Jis išsižergęs atšauna man, kad jis čia tvarko. Aš duodu jam komandą:

— Ramiai! Saliutuok ir prisistatyk, kas esi ir ką čia veiki?!

Jis atsako, kad esąs iš 3-čios vokiečių kuopos. Aš duodu jam komandą:

— Saliutuok, apsisuk ir drožk į savo kuopą!

Išraudęs viršila saliutuoja, apsisuka ir nudrožia į savo kuopą.

Mano vyrukai žiūri į mane truputį nustebę. Po pusvalandžio vokiečių 3-čios kuopos vadas kpt. Hepp prašo, kad aš pas jį ateičiau. Nueinu. Jis senas, kokių 65 metų amžiaus, pakeltu tonu reikalauja mane pasiaiškinti, kodėl aš išvariau jo viršilą. Tuo pačiu tonu aš jam atsakau:

— Gen. Justas paskyrė mane 3-čios lietuvių kuopos vadu, aš tvarkau savo kuopą, tamsta tvarkyk savo ir nesikišk į mano kuopos reikalus. Sugyvensim gražiai. — Apsisuku ir išeinu. Atrodo jis nesitikėjo tokio atsakymo. Palikau jį apstulbusį.

Po kelių dienų išgirdau kpt. Hepp komentarus, pasakytus jo kuopos kareiviams: "Lietuvių 3-čia kuopa gavo tikrą kuopos vadą". Nuo to laiko sugyvenome su juo neblogai, o aprūpinimo atžvilgiu mano kuopa buvo priskirta jam, bet vadovavimas — man. Vokiečių 3-čios kuopos kareiviai buvo labai patenkinti, kad aš sutramdžiau jų nemėgiamą viršilą ir pradėjo mane respektuoti.

Mūsų ir vokiečių kuopos perkeliamos į Husarų kareivines. Vokiečių 3-čioji ir Veterinarijos skyrius užima pirmą aukštą, o 5 ir 3-čia lietuvių — antrą aukštą. Mano kuopa didėja ir gauna uždavinį su vokiečių 3-čia kuopa eiti Kauno sandėlių sargybą. Mano kuopai paskirta saugoti Maisto fabriką Alekso-

te, Žibalo sandėlius Aukštoje Panemunėje, Žaliojo tilto abu galu ir Priešlėktuvinė tarnyba ant tilto; taipogi Aukštųjų Šančių sandėlių ir Geležinkelio tunelio apsauga. Sargybos pastoviai apgyvendintos prie saugomų punktų.

Kareivinėse sargybų papildymui lieka apie 50 kareivių. Mano kuopa išaugo iki 280 vyrų. Gaunu dar vieną atsargos leitenantą M. Abu mano leitenantai gyvena Šančiuose. Pavedu jiems prižiūrėti ten esančias sargybas ir jas apmokyti. Reikalui esant įsaku atvykti į kuopą ir gauti papildomus nurodymus.

Varginantis yra sargybų tikrinimas naktimis. Vokiečių kuopos vadas Hepp turi mašiną, tai važiuojame retkarčiais kartu su juo ar pasikeisdami tikrinti jo kuopos sargybas ir mano. Išvažiuojame 12 val. nakties ir grįžtame paryčiu. Dienos metu neturiu jokių susisiekiimo priemonių sargybas aplankyti.

Mano Vokietijoje nupirktas motociklas dar yra Eitkūnų sandėlyje. Susisiekiu su geru mano bičiuliu Kybartų policijos viršininku ir prašau, kad jis paimtų motociklą iš Eitkūnų į Kybartus, įdėtų į traukinį ir atsiųstų į Kauną. Jis turi gerus ryšius su vokiečių muitininkais ir tai padaro. Aš turiu keletą gerų automechanikų, kurie mano motociklą sutvarko. Dabar ir aš turiu susisiekiimo priemonę ir galiu aplankyti savo sargybas dienos metu, tačiau neturiu benzino. Tai pastebėjęs vokiečių kuopos vadas kpt. Hepp retkarčiais atneša man 20 litrų benzino kuponą.

Vokiečių muitinė iš Eitkūnų praneša gen. Justui, kad aš prašmugeliavau iš Vokietijos į Lietuvą motociklą. Gen. Justas vėl kviečia mane pasiaiškinti. Aš jam paaiškinu, kad be susisiekiimo priemonių aš negaliu kontroliuoti savo sargybų ir, be to, vokiečiai neturėtų skųsti, kad aš iš savo kišenės parūpinau kuopai susisiekiimo priemonę. Žinoma, jis nepasako man dėkui, bet nėra ir užsirūstinęs.

Mūsų lietuvių kuopos priskirtos vokiečių pulko batalionui. Bataliono vadas yra mjr. De la Camp, buvęs Hamburgo senatorius, inteligentiškas, senų tradicijų karininkas. Su manimi, 5 ir 3-čios kuopų vadais elgėsi korektiškai. Jo adjutantas ltn. Wilke iš Hamburgo miesto, buvęs advokatas. Abu buvę atsargos karininkai, nesikiša į mūsų kuopų reikalus ir tvarkymą.

Tenka man, betgi, susikirsti su mjr. De la Camp. Mano žibalo sandėlio sargyboje įvyksta nesuspilimas tarp sargybinio ir sargybos viršininko. Sargybinis supykęs mėgino užtaisyti šautuvą ir nušauti sargybos viršininką. Beįvedant šovinį į šau-

tuvo lizdą, šoviny sprog ir sužeidė jo paties dešinę ranką. Aš paguldžiau sužeistąjį Karo ligoninėje. Kitą dieną, raštu, mjr. De la Camp reikalauja, kad aš jį suareštuočiau ir pristatyčiau į štabą — jis bus siunčiamas į Koncentracijos lagerį. Aš raštu jam atsakiau, kad jis yra sužeistas ir reikalingas bent dviejų savaitių gydymo. Sužeistą kareivį aš atsisakau siųsti į Koncentracijos stovyklą. Jis su manimi sutinka.

Nuvykstu į Sargybos būstinę patyrinti, kas įvyko ir kodėl. Iš žinių atrodo, kad buvo sargybos viršininko kaltė. Įsakau ltn. M. praveisti smulkia kvotą ir duomenis pateikti man raštu. Ltn. praveda kvotą ir nustato, kad sargybinis yra labai geras ir pavyzdingas karys, bet sargybos viršininkas elgėsi su juo labai blogai ir jį išprovokavo.

Pasveikęs sargybinis grįžta į kuopą ir aš griežtai atsisakau, nors bataliono vadui liepiant, siųsti jį į Koncentracijos stovyklą, raštu pareikšdamas, kad jis yra nekaltas, ir kad jo neišduosiu.

Laukdamas, buvau truputį neramus nežinant, ką bataliono vadas toliau darys. Siųsti kareivį į Koncentracijos stovyklą buvo ne jo, bet Gestapo potvarkis. Atrodo, jis sutiko su mano nusistatymu ir tą reikalą atatinkamai sutvarkė. Sargybinis R. liko mano globoje.

Visoms lietuvių kuopoms buvo priskirtas vokiečių karininkas. 5 kuopa, vadovaujama ltn. Langės, turėjo vokiečių. Atrodo, vienintelė mano kuopa vokiečių neturėjo. Vieną dieną, mano nuostebimui, gen. Justas prašo priimti į mano kuopą vokiečių eilinį kareivį Tilmaną.

Atvyksta Tilmanas. Tai pagyvenęs, aukštas, gražus vyras; inteligentiškas, aukšto išsilavinimo repatriantas, buvusio Kaune Tilman fabriko savininko sūnus ir, kiek aš žinau, labai geras ir senas gen. Justo draugas. Atrodo gen. Justas šiuo norėjo jį apsaugoti nuo Rytų fronto ir paskyrė mano globon. Aš apsidžiaugiau jį gavęs ir paskyriau kuopos raštininku. Jis puikiai moka lietuvių ir vokiečių kalbas. Kuopa turi didelių problemų su kareiviais ir sargybomis ir kasdieną tenka rašyti ilgus raportus gen. Justui.

Gaunu dar ir naują karininką Visvaldą Masiulį, aktyvios tarnybos karininką, grįžusį iš Rytų. Jaunas, gerai išauklėtas karininkas. Paskiriu jį savo padėjėju, ir mano darbas truputį palengvėja.

Daug kareivių iš mano kuopos pabėga. Viena sargyba iš 10 kareivių, su ginklais ir sargybos viršininku, dingsta be žinios.

Gaunu ir papildymų. Karo lauko teismo pirminkas plk. Greene atsiradusių dezertyrų ir nusikal-

tusių kareivių nebeteisia, o skambina man, sakydamas — atėik ir pasiimk. Taipogi ir lietuvių Saugumo policija, pagavusi dezertyrus, pristato man.

Du jauni kareiviai, broliai, baigę gimnaziją, buvę mano geri raštininkai, prašosi atostogų, sakydami, jei jie negausią atostogų ir dokumentų grįžti į namus — jie pabėgs. Duodu jiems atostogų, ir jie išvyksta į namus su visu apsiginklavimu.

Vargšas mano raštininkas Tilmanas sėdi visą dieną prie mašinelės ir rašo raportus, kurių yra daug. Aš vis sakau jam, kad dailintų, kaip išmano. Šeštadieniais jis vis prašosi išleidžiamas savaitgaliui į miestą. Žinau kur jis savaitgalį praleidžia — pas gen. Justą, tačiau neturiu jokios baimės — jis geras lietuvis ir objektyvus kareivis ir gal būt geras kuopos užtarėjas.

Susidraugauju su lauko žandarais. Pirmą kartą jiems pristačius iš plk. Greene dezertyrą, aš juos gerai pavaišinau, taigi dabar, kai jie pagauna Kaune pabėgusį iš mano kuopos kareivį, pasigėrusį, ar triukšmaujantį — jo neareštuoja, bet tuojau pristato man į kuopą ir čia pasivaišina. Jie laimingi ir mano kuopa laiminga.

Sunku palaikyti sargybose drausmę. Jos tolokai nuo kuopos, beveik savystovios ir, saugodamos sandėlius, mėgina ką nors nukniaukti. Sargybinis, stovėdamas prie kareiviškų batų sandėlio Aukštuose Šančiuose, išlaužia užraktą, išneša daug batų, sukrauna į krūmus, palikdamas taką sniege. Be to, pats apsiauna naujais batais ir vėl atsistoja į sargybos postą. Naktį tikrinantis vokiečių karininkas atranda kvailą sargybinio darbą ir jį suareštuoja. Nieko aš jau negaliu jam padėti. Aukštoje Panemunėje žibalo sandėlių sargyba irgi turi bėdos. Kombinatoriai išritino stinę benzino ir apskundė mūsų sargybą, kad jie tai padarę. Vargšas raštininkas Tilmanas turi rašyti raportą ir jį dailinti. Atrodo toje sargyboje vyksta neblogas biznis ir yra nesutarimų. Vieną dieną dingsta vienas sargybinis, kurį, po poros dienų, atranda Nemune prigėrusį.

Man nepavyko nustatyti, kas jį į Nemuną įstūmė. Kreipiausi į gerą savo prietelį Stasį A., tarnaujantį lietuvių kriminalinėje policijoje, kad jis iškviestų sargybinius ir patyrintų. Per keletą savaičių jis negalėjo nustatyti kas tai įvykdė.

Žaliajame kalne vienas mano kareivis turėjo merginą, pas kurią vakarais nueidavo. Vieną vakarą, jam ten esant, atėjo vokiečių puskarininkis, išsitraukė pistoletą ir jį nušovė. Buvo įtartas vokiečių puskarininkis iš Veterinarijos dalinio, stovinčio Hu-

sarų kareivinėse. Mėginau prvesti kvotą Veterinarijos viršininkui padedant, tačiau kaltininko surasti nepavyko, nes ta mergina užsigynė, kad ji tą vokiečių puskarininkį pažįsta.

Kiekvieną dieną kas nors kur nors įvyksta. Geriausia ir ramiausia sargyba yra prie Maisto fabriko. Jie ten gerai maitinami ir, be to, gali nukniaukti gerų dešrų ir kitų maisto produktų, gaminamų vokiečiams.

Aš valgau kartu su kareiviais. Maistas blogas. Tai sužino Maisto sargybiniai. Vienas iš jų, gavęs leidimą išeiti į miestą, visuomet išeina pilnoje kautyinių aprangoje su kuprine ant pečių, o joje prikrauta Maisto fabriko gaminių. Atneša mano kuopos viršilai ir prašo perduoti man. Gavę dovanas mes truputį pasivaišiname. Kai aš viršilos užklausu, koks kareivis atneša, jis man atsako, kad tai yra paslaptis.

Esu labai užimtas kuopos reikalais ir neturiu laiko savo asmeniniams reikalams. Dabar man reikia mano dukrai vežimėlio. Priešais Husarų kareivines yra įstaiga, vad. "Lopšelis", dabar plk. Saladžiaus vadovaujama. Sužinojau, kad gavo vaikų vežimėlių. Nueinu tuo reikalu pas plk. Saladžių. Jis man paaiškina, kad vežimėlių buvo gauta ir jis juos išdalinęs savo artimiausiems draugams ir nieko man negalįs padėti. Aš nesu jo artimas draugas, o, be to, leitenantas, tai jau tikrai nedraugas. Parėjęs į kuopą raštinėje papasakoju savo pasikalbėjimą su plk. Saladžium. Mano viršila man sako: "Vade, duok man 50 markių. Jie ten tuos vežimėlius pardavinėja. Už pusvalandžio aš atvešiu jums vežimėlį".

Ir tikrai, už kokio pusvalandžio grįžta viršila su nauju vežimėliu. Įdomu, ar plk. Saladžius žinojo ką jo sandėlio vedėjas išdarinėja. Aš labai pasipiktinęs tokiau jų elgesiu ir tokia parama kariui.

Kiekvieną mėnesį būna Kameradschaft Abend buvusioje mūsų Karininkų ramovėje. Vokiečių dalinių vadų yra labai daug, juos kviečia kas antrą mėnesį, o mus, lietuvius vadus, kviečia kas mėnesį.

Nueiname keturi lietuvių dalinių vadai, visi leitenantai: 3-čios ir 5-tos kuopos vadas, papildomos kuopos vadas ir vienas iš propogandos. Susigūžiamė kampe prie vieno stalo, toliau gen. Kubiliūnas sėdi su savo draugais. Gen. Justas pradeda vizituoti: pirmiausia išgeria stikliuką su gen. Kubiliūnu, sekanti stotis esame mes ir po to eina prie vokiečių stalų. Vokiečių dalinių vadai yra majorai ir pulkininkai, tik mes keturi leitenantai. Vokiečiai žiopso į mus ir

stebisi, kas tokie per paukšteliai mes esame, kad gen. Justas pareiškia mums pirmą pagarbą. Mes dėl to nusijuokiamė.

Draugystės vakaras, tai girtuokliavimas. Degtinės, kaip vandens, užkandų jokių. Patarnauja lietuvaitės. ir kai jos pamato mūsų vėliavos skydelius ant rankovių, tai neša mums geriausių gėrimų. Siurbiamoje lietuvišką krupniką, o vokiečiai pliką degtinę. Prineša jos mums gana daug ir mes statome bonkas po stalų. Kai paryčiu linguojame namo, tai kiekvienas turime po keletą bonkų kišenėse. Mūsų lietuvaitės myli lietuvius karius.

Aplankau kartais mjr. Pyragių. Jis mane painformuoja, kad tarp vokiečių civilinės administracijos ir gen. Justo yra didelė įtampa. Gen. Justas buvo pamilęs Lietuvą ir nesutinka su vokiečių civilinės valdžios brutaliu elgesiu ir Vietinės Rinktinės, gen. Plechavičiaus organizuojamos, likvidavimu. Yra pavojaus, kad Gestapas gali likviduoti gen. Justą.

Turiu didelę problemą kuopoje. Vokiečių kuopa ir sargybos gauna naujas uniformas, nusivelka sudėvėtas ir atiduoda mums. Mano kelnės irgi suplyšo. Prašiau savo sandėlio vedėjo, kad jis nueitų apačion pas 3-čios vokiečių kuopos sandėlininką ir gautų man naujas kelnes. Jis praneša, kad vokiečių sandėlininkas nori 1 kilogramo lašinių už jas. Aš duodu kilogramą lašinių, gaunu kelnes ir užsiuntu. Sodinū prie mašinėlės raštininką Tilmaną ir diktuoju raportą gen. Justui, kad vokiečiai atiduoda mano kuopai senas uniformas, baltinius ir patalines ir skriaudžia lietuvius karius.

Pasiėmęs raportą einu pas gen. Justą ir padedu jam prieš akis.

— Ponas leitenante, tą raportą turėjai siųsti komandos tvarka per bataliono ir pulko vadą, — jis man pastebi.

— Pone generole, tamsta davei man teisę kreiptis tiesiogiai į jus, jei aš turėsiu kokių nesusipratimų su vokiečių karininkais. Laikykite tą raportą kaip mano žodžių santrauką, — atsakau jam.

— Ponas leitenante, tamsta apskundi vokiečių bataliono ir pulko vadus. Žinai, kas pačiam atsitiks, jei būsi neteisingas.

— Žinau, ponas generole. Aš pateiksiu tikrus faktus. — Mūsų pokalbis pasibaigė.

Kitą dieną gen. Justas apvažiuoja visus vokiečių ir lietuvių sargybas, jas išrikiuoja ir pamatęs pasako: "Schweineri" ir išvažiuoja. Sekančią dieną gen. Justas praneša, kad galiu važiuoti į Kauno intendantūrą ir gauti viską, kas mano kuopai reikalinga.

Kauno Kūno Kultūros rūmai 1938 m. J. Bulikos nuotr.

Mano kuopa atsiveža pilnas gurguoles prikrautas naujų uniformų, baltinių, patalynių ir batų.

Birželio mėn. 7 d. bataliono vadas De la Capmp pakviečia mane ir ltn. Langę ir praneša, kad amerikiečiai išsikėlė Prancūzijoje. Tai mes jau sužinojome naktį iš anglų BBC radijo ir neparodėm didelio nusteбimo. Širdyje mes džiaugėmės.

Rusų frontas artėja prie Vilniaus krašto. Vokiečių rudamarškiniai bėga iš visų pakampių į savo Heimatländ. Naktimis virš Kauno pradeda burzgėti rusų lėktuvai, laikas būtų susirūpinti ir savo šeima. Mano žmona gyvena atsiskyrus, pas savo motiną. Būtų verta palikti rusams, tačiau negaliu palikti rusams sūnaus su dukra. Einu į gen. Justo įstaigą gauti reikiamus popierius. Ten viena lietuvė poniutė juos išduoda. Ji man akiplėšiškai sako palaukti, nes pirma ji turinti išduoti reikšmingesniems ir svarbesniems asmenims. Sėdžiu ir laikiu. Visą laiką skamba: „poniute, poniačka” ir ta poniačka darbuojasi smarkiai ir rašo leidimus, o tų svarbių asmenybių pilna. Po kokios valandos laukimo vėl kreipiuosi į poniutę. Ji man atrėžia, kad ji turinti svarbesnių reikalų ir aš turiu laukti. Pasipiktinęs ir užsiutęs aš pasiūlau jai rašyti man reikiamus leidimus, arba išlėkti per langą iš antro aukšto.

Reikia tik stebėtis, kaip tie lietuviai taip noriai padeda kariui.

Paskutiniu garlaviu išsiunčiu šeimą iš Kauno į Jurbarką pas svainį kunigą Eugenijų, kad iš ten vyktų į Drezdeną.

Įsakymas vykti į Šiaulius

Gen. Justas duoda įsakymą liepos 15 d. 3-čiai ir 5-tai kuopai žygiuoti į Šiaulius. Nuimu visas sargybas ir sutraukiu į Husarų kareivines. Mano kuopa buvo didelė, turėjau 280 kareivių. Kai visas sargybas surinkau į kareivines, tai 100 kareivių nubyrejo.

Kaunas labai smarkiai tuštėja. Visi vokiečiai dinga, taip pat ir mūsų valdžios atstovai išsikraustė. Nėra kur nueiti ir pasitarti ką dabar daryti. Pasilikau tuštumoje.

Kuopos žygiui gauname sausą kareivio davinį, bet atrodo pilvai bus tušti ir žygiuoti sunku. Mano viršila užsimena, kad netoli Garliavos yra valstybinis ūkis ir vokiečiai jau jį apleido, tai mes galėtume pavažiuoti ir pažiūrėti ką ten galėtume gauti. Įsodinu viršilą į motociklo priekabą ir nuvažiuojame į ūkį. Ūkis tuščias. Likusios dvi merginos, kurios prižiūri galvijus. Pasirenkame keliolika karvių, avių, gerą vežimėlį ir veislinę kumelę. Lietus lyja ir lyja. Braidome po purvyną, peršlampame ir išvargstame. Aš negaliu užvesti motociklo, atrodo ir jis visiškai permirko. Nutariame pernaktvoti, galvodami, gal per naktį nustos lyti ir ryt anksti patrauksime į Kauną. Merginos padaro vakarienę, pavalgome ir krentu į lovą. Pabudęs ryte matau viršilą ir merginas valgančius. Sėdu ir aš prie stalo. Jie žvairuoja į mane ir prunkščia. Pagaliau aš klausiu kas per dalykas, kad jie taip gerai nusiteikę. Viršila paaiškina, kas atsitiko. Kambaryje buvo tik dvi lovos, tai jis su viena mergina sugulė į vieną lovą, o kitą merginą paguldė

šalia manęs, ir mergina nepatenkinta, kad aš neatsibudau ir jos nepamylėjau. Tikra kiaulystė kariui.... Aš buvau taip išvargęs, kad anglų bombos būtų neprizadinusios manęs.

Prisirišome karves prie vežimo. Viršila važiuoja vežimu priekyje, o aš iš užpakalio su motociklu varau avis. Nepavydėtinas vaizdas. Primeną mano jaunas dienas, kai vesdavau tėvo karves ir avis į ganyklą. Pamažu parsikrapštom į kuopą.

Sekančią dieną nuvažiuoju į Solomonų papirosų fabriką atsisveikinti su prieteliais, bet jie visi jau išvažiavę, fabriko vartai ir durys atviros. Prisikraunu motociklo priekabą gerų cigarečių ir papirosų. Grįžęs į kareivines pasiunčiu vieną gurguolę, kad parvežtų daugiau rūkalų.

Kaunas tuščias ir apleistas kaip vaiduoklių miestas. Tuščia Laisvės alėja — nepamatysi nė vieno civilio žmogaus gatvėje. Nejaukus jausmas, nematytas gyvenimo reginys, neapsakoma tylą.

Rytoj rytą 7 valandą turime ir mes apleisti Kauną. Gen. Justas prašo mane, kad paskirčiau 12 gerų kareivių jo asmeninei apsaugai vykstant į Latviją.

Praleidžiu paskutinę neramią, be miego naktį Kaune. Rusų lėktuvai urzgia ištisą naktį, radijas pranašauja, kad Rytų frontas jau prie Vilniaus vartų.

Rytą, 7 val., atvykstu į kareivines, kur gen. Justas jau laukia. Jis paskiria ltn. Langę voros viršininku. Duodu gen. Justo apsaugai savo kareivius ir su juo atsisveikinam. Jis nervuotas ir labai skubina. Rikiuojame ir mes savo kuopas. Abu mano būrių vadai, ltn. J. ir M., neatvyksta. Liekame 3 karininkai ir apie 300 kareivių — buvo sunku juos valdyti. Mūsų santykiai su 5-ta kuopa nebuvo geri. Manoji kuopa nešė sargybas, kai 5-ta kuopa neturėjo jokio uždavinio. 5-tos kuopos drausmė buvo bloga. Ltn. Langė mėgdavo bičiuliauti su puskarininkiais ir kareiviais ir su jais nugerti. Be to, atrodo, žygiui jie yra apsirūpinę ir gėrimais.

Sudiev Kaunui, mes pajudame!

(Bus daugiau)

ku su tais dokumentais, paprašęs, gausi ir prancūzų pilietybę. Paklausė, kur noriu važiuoti. Pasakiau, kad į Alsacą, nes žinojau, kad ten buvo nemažai lietuvių, buvusių legionierių. Išdavė karišką kelionės lapą.

Išeinant pro vartus, senas legionierius man ir sako: "Sugrįši. Kagi tu veiksi civiliniam gyvenime"? Kai aš nieko nepasakiau, jis dar priminė legiono priežodį: "Kartą legionierius, visą laiką legionierius".

Išėjus pro vartus, pasidarė kažko pikta ir kažko gaila. Penkerius metus ištarnavau po žalia legiono vėliava, apdovanota visais aukščiausiais prancūzų ir kitų valstybių medaliais.

Legionas giminingas prancūzams tik per kraują ir prakaitą, bet po Antro pasaulinio karo jų buvo vienam laike prisipildę per 40,000 tūkstančių.

Sėdžiu traukiny, stebiu žmones, klausaus kalbų apie jų kasdieninį gyvenimą, o mintys skraido toli. Įėjus konduktoriui parodžiau karišką kelionės lapą, pažiūrėjo ir sako: "Soldat Français".

Buvo gražus rudens sekmadienio rytas, kai išlipau Mulhouse. Varpai skamba. Mažoje bažnyčioje kunigas Petrošius Jonas, (dabar prelatas) laikė Primičijas. Radau nemažai lietuvių veteranų legionierių, kurie čia sunkiai dirba geležies liejykloje, kiti gyvena toliau, dar kiti grįžo į Vakarų Vokietiją. Aš už pusės metų emigravau į Kanadą. Paryžiuje turime sąrašą lietuvių legionierių — apie 50. Iš jų daug jau mirė, kiti yra senelių namuose, o daug yra nenorinčių atsiliepti. Nemažai žuvo Indokinijoje ir keletas Algerijoje, kuri buvo legiono sostinė nuo 1831 m. Čia legionas paskutinį kartą nuleido savo vėliavą 1962 m. liepos mėn.

Dabar legionierių liko apie 7000. Daugumas randasi Korsikoje, Djibouti, Prancūzų Gvajana, Sudane ir šiek tiek Prancūzijoje. Ta pati tradicija ir disciplina, tik dabar siunčia į mokslus ir moka gerą algą. Bet į svetimšalių legioną užsirašęs gali greit gailėtis, tačiau būtų jau per vėlu...

TAISOME KLAIDAS

Svetimšalių legione" š. m. *Kario* Nr. 4, psl. 224, deš. skiltyje išspausdinta, kad prie Karaliaučiaus žuvo gen. Begraminas, turi būti — gen. Černikovskis.

Psl. 226, k. skilty, 10-oje eil. nuo apačios išspausdinta klaidinga data — 1850, o t. b. 1830. Svetimšalių legionas įkurtas 1831 m.

Atkelta iš psl. 342

nenori, nes aš, sutikęs kokį nors naują, galiu nupasakoti savišką legiono veidą.

Tuoį pašaukė į raštinę, atidavė visus dokumentus, kuriuos buvo paėmę prieš penkerius metus ir išdavė gražų pažymėjimą, kad buvau gero elgesio, kad tarnavau garbingai ir ištikimai, dar pridėjo veterano liudijimą. Turiu teisę gyventi Prancūzijoje. Aiš-

IŠDAVYSTĖ

Raudonajai armijai "išvadavus" dalį Suvalkijos, 1944 m. enkavedistai, dar nepaskelbus mobilizacijos, sumanė įbauginti kaimo gyventojus. Netoli Taberiškės, vadinamajame Jarų kaimelyje, pirmąjį nušovė Stasj Jarą. Po to vos ne kasdien aidėjo šūviai. Vyrai pradėjo slapstyti. Radusius liepdavo bėgti, — bėgo, o kulka pavydavo. Nušautas būdavo nė nespėjęs pasiaiškinti, kad jis — ne banditas.

Paskelbus mobilizaciją, vyrai masiškai pradėjo traukintis į miškus. Jeigu buvo "banditų", tai turėjo būti ir jų "nusikaltimų". "Įrodymui" ir gyventojų sukiršinimui 1944 m. pabaigoje enkavedistų buvo sušaudyta keturių asmenų Naudžių šeima II Girininkų kaime. Pirmasis šį klaidų vaizdą, užėjęs į Naudžių namus išvydo Jonas Palukaitis. Laidotuvių metu kryžkelėje Pažerai-Petutynė ties Sliesoraičių sodyba buvo iškeltas iš eglėlių šakučių užrašas "Mirtis tautos žudikams".

1944-ųjų pabaigoje Pabartupio kaime prie Navyngrės Šališkių girininkijos eigulio Jono Palukaičio pasodoje buvo įkurtas pirmasis pasipriešinimo tautos žudikams štabas. Jo įkūrėjai — Alfonsas Arlauskas, pasivadinęs "Geležiniu Vilku", ir Jonas Palukaitis. Iš Šališkių girininkijos buvo atgabenta rašomoji mašinėlė. A. Arlauskas rašė

Antanas Arlauskas —
"Geležinis vilkas"

aštirus atsišaukimus, kviesdamas pasipriešinimo kovai.

Susirinko apie 150 partizanų, prie jų dar prisijungė Vytauto Radvilos būrys. Tam buvo palanki vieta: dideli trobesiai, arti miškas. Pro trobesius, girios link, buvo iškasti raudonarmiečių apkasai, kuriais partizanai nepastebimai ateidavo. Tačiau bėgant laikui, enkavedistams kilo įtarimas. Atsargumo dėlei J. Palukaitis partizanams padėjo įsikurti Girininkų miškuose prie Žiemkelio netoli Gristinės. Tačiau neatsargumas, nepatyrimas, menka vienas kito pažintis nulėmė: buvo užverbuotas išdavikas.

1945 m. vasario 26 dienai brėkstant, enkavedistai geležine grandine apsupo pagrindinę vado būstinę — žeminę. Pasipylė kulkosvaizdžių, rankinių granatų ugnis. Nelygioje kovoje žuvo būrio vadas ir 15 partizanų. Į pagalbą atskubėjo esančios už kilometro kitos stovyklos partizanai, apsupo enkavedistus, kurių taip pat nemažai žuvo.

Cediminas Palukaitis

DAR APIE GEN. K. SKUČĄ IR A. POVILAITĮ

Į š. m. *Kario* numeryje 4-ame paskelbtą straipsnį "Lietuvos kariuomenės tragedija" redaktorius gavo atsiliepiamą, papildymą, liečiantį gen. F. Skučo ir Saug. dept. dir. A. Povilaitį likimą.

Atsiųstos (iš š. m. *Atgimimo*) Nr. 14 Birutės Povilaitytės straipsnio kopijoje, tarp kitko sakoma:

"Tą atmintiną 1940 metų birželio mėnesio dieną (tiksliai negaliu pasakyti kurią) atvyko su visa savo šeima, o drauge — ir K. Skučo šeima. Pasak tėvų, visi susirūpinę, sunerimę. Delsė iki paskutinės minutės, nes netikėjo, kad jiems būtina palikti Lietuvą. Savo tautai nusikalnę nesijaute, todėl ar galėjo tikėtis, kad savo

pačių vyriausybės bus apgauti ir išduoti? Keletą kartų iš Pašvenčio pašto skambino į Kauną. Ką jiems iš ten atsakydavo, nežinau, tačiau, būtų žinioje, kad jų likimas nulemtas ir beliko keliolika minučių laisvės, juodu dar galėjo išsigelbėti — Vokietijos siena ranka pasiekiamą. Tėvai pasakojo, kad jie buvo susitarę ir su vokiečių pasieniečiais, tačiau nenorėjo palikti Lietuvos.

Negaliu smulkiai papasakoti, kaip buvo suimtas K. Skučas. Tuo momentu jis buvo Pašvenčio pradžios mokykloje, kuri stovėjo apie šimtą metrų nuo Augustino tėviškės. Joje mokytojavo A. Povilaitis dukterėčia Kreicienė. Dabar tos mokyklos nėra pa-

matų nelikę.

Pamatęs, kad K. Skučas areštuojamas, dėdė su šeima per mišką atbėgo iki mūsų. Mano mama dėdienę paslėpė daržinėje, skrynioje, o man su dėdės vaikais (buvome maždaug vienodo amžiaus) liepė eiti kuo toliau į mišką — apsimesti, kad ieškom žemuogių. Dėdė nubėgo pamiške link Šventosios upelio.

Buvo likę pora žingsnių iki sienos, kai prie upelio iš pakrūmės išsoko pasienietis Krivickas su ginklu. Tuo pat metu iš miško pasigirdo šūviai, atbėgo daugiau pasieniečių. A. Povilaitį suėmė. Jis ir paskutinę akimirką nešovė į savo tautietį Krivicką, nors bėgdamas laikė rankoje paruoštą

ginklą. Per naktį K. Skučas ir A. Povilaitis buvo išlaikyti sargybiniais apstatytoje pradžios mokykloje, o rytojaus dieną išvežti. Taip nieko daugiau apie juos tada ir neteko girdėti. Abiejų šeimos po dienos laimingai buvo pervestos per sieną, tada ji nebuvo labai saugoma, tik paskui rusai iškirto mišką, pasienio ruože. Dabar dėdės šeima gyvena Amerikoje.

Daug kur skaičiau, kad K. Skučas ir A. Povilaitis buvo nužudyti 1941 m. Bet noriu papasakoti štai ką. 1948 m., kai buvau nuteista ir laikoma Vilniaus kalėjimo kalinių paskirstymo punkte, į mūsų kambarą buv atvestos ir uždarytos dvi pagyvenusios moterys. Neatsimenu, iš kurio Rusijos krašto jos buvo pervežtos ir kokių tikslų gražintos į Lietuvą, tik sakėsi, kad buvo išvežtos 1940 m. Išgirdusios šaukiant mano pavardę, susidomėjo ir viena iš jų paklausė ar mano artimųjų nėra kalėjime. Išsikalbėjome. Ji man papasakojo apie dėdę ir K. Skučą. Sakė, kad su jais tekę susitikti

vieno Rusijos lagerio ligoninėje. Išsiaiškinę, kad visi lietuviai, pasikalbėdavę. Juodu jai sakę, kad su pasauliu bet koks ryšys jiems uždraustas, negalį nei laiškų rašyti, nei ko kito gauti. Jokių žinių neturėję apie savo šeimų likimą, dėl to labai sielojėsi. Atrodę labai suvargę, sunykę. Gavau to lagerio adresą ir persiunčiau tėvams. Tie nieko nelaukę, pasiuntė pinigų, bet pinigai netrukus grįžo. Savaime aišku, jie jų gauti ir negalėjo, net jeigu ir buvo dar gyvi. Per ilgus savo kalėjimo metus adreso neišsaugojau, o iš atminties išdilo. Tvirtinti nedirščiau, bet kažkodėl atmintyje yra įsirėžęs Archangelskas ar Archangelsko sritis.”

Dėl min. pirm. Antano Merkio likimo (š. m. *Karys*, Nr. 4) rašo Vyt. J. Šliūpas, aušrininko dr. J. Šliūpo sūnus.

“Š. m. *Kario* Nr. 4 skaičiau straipsnį “Antano Merkio likimas”, rašyta jo sūnaus Gedimino. Noriu užrašyti pri-

siminimus, pasakotus mano motinos Grasildos Šliūpienės. Anot mano motinos, 1940 m., tuoj po bolševikų įsivertinimo, min. pirm. A. Merkys su šeima vasaravo Palangoje, netoli mūsų namų. Kartą jis atėjo pas mano tėvą pasitarti, kas daryti. Nusprendė, kad geriausia būtų pasitraukti į Vokietiją. Atsisveikino ir išvyko Klaipėdos kryptimi. Sieną tebuvo už kilometro, dar saugoma Lietuvos pasieniečių. Tėvas labai nustebė, kai už poros valandų vėl išvydo kieme A. Merkį. Jis tėvui paaiškines, jog buvęs pasienyje ir kalbėjęs su vokiečiais. Jie sutikę Merkį su šeima priimti, bet kaip Lietuvos valdžios pareigūną turėsią internuoti. Nenorėdamas gyventi internutuotųjų stovykloje ir nesijausdamas, kad kam nors Lietuvoje padaręs blogą padaręs, nusprendė grįžti. Greit po to buvo su šeima areštuotas ir ištremtas į Rusiją, iš kur jis nebesugrįžo. Būtų įdomu patirti iš Gedimino Merkio, ar jis ką nors panašaus prisimena”.

Lietuvių mokslo draugystė Baltimorėje 1890 m. Steigėjas dr. J. Šliūpas sėdi 4-tas iš k. Jei kas atpažintų kitus, informaciją siųsti: Dr. J. Šliūpas archyvas, P. O. box 613300, So. Lake Tahoe, CA, 95761, USA

VILNIAUS PĖSTININKŲ KARO MOKYKLA

Š. m. *Kario* Nr. 4 buvo plačiai paminėta PLP karo mokyklos XXI laidos 50-metis, o 1989 m. *Kario* Nr. 9 aprašyta paskutiniosios atsargos karininkų aspirantų XV laidos penkiasdešimtmetis. Jos abi baigė bolševikinės okupacijos pradžioje, tačiau išėjusios pilną nustatytą PLP karo mokyklos kursą. Su jomis pasibaigė Nepriklausomos Lietuvos karo mokyklos aukšto lygio apmokymas, pati mokykla gavo naują pavadinimą, pakito jos mokslo lygis ir pagaliau prasidėjęs II pasaulinis karas ją likvidavo.

Man buvo lemta tame paskutiniame laikotarpyje būti šios mokyklos karininkų kadro sudėtyje, todėl jaučiuosi kompetetingas jos klausimu išsitariani.

1939 metais baigęs PLP karo mokyklos XX laidą karininko tarnybai buvau paskirta į 2-ąjį p. pulką, o 1940-ųjų rudenį gavau įsakymą vykti į Vilniaus pėstininkų karo mokyklą instruktoriumi ir prisistatyti tos mokyklos viršininkui Antakalnyje.

Entuziastingai priėmęs įsakymą, galvojau, kad tai ta pati karo mokykla, kurią prieš metus aš pats baigiau. Tačiau tik atvykęs pamačiau, kad visai kita institucija.

Ji buvo įsikūrusi Radvilų dvare ir rūmuose An-

takalnyje, kur lenkų okupacijos metais stovėjo Želigovalio okupacinė kariuomenė.

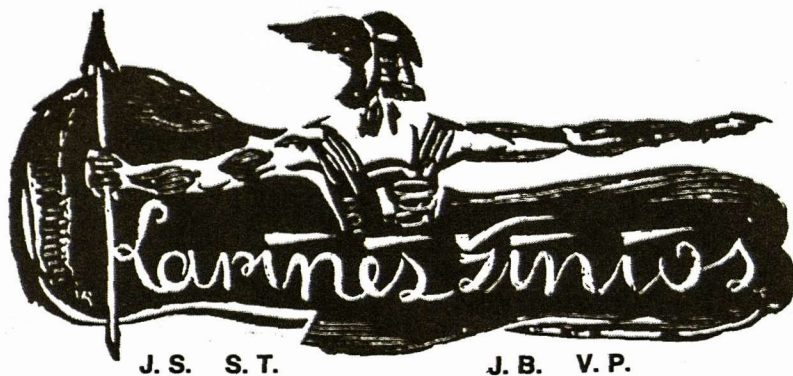
Nusivyliau, pirmiausia, nepastebėjęs nė vieno mano laikais buvusio karininko — tebuvo nepažįstami svetimi veidai.

Mokykloje buvo du batalionai: vienas lietuvių, o kitas rusų, kurie jau nebesivadino kariūnais, o kursantais. Jų bendras išsilavinimas jau nebebuvo minimumas gimnazijos atestatas, o tik keturios gimnazijos klasės. Be to, buvo priimami ir buvę Lietuvos kariuomenės puskarininkiai. Svarbiausia kandidato į šią karo mokyklą — patikimumas. Ši mokykla turėjo ruošti jaunesnius karininkus, kurių karinės karjeros galimybė buvo pakilti iki kapitono laipsnio imtinai. Vilniaus pėstininkų karo mokyklos lygis atitiko maždaug Lietuvos kariuomenės pulko mokomajai kuopai.

Po dviejų mėnesių lietuviški ginklai buvo pakeisti rusiškais. Šautuvai buvo su "štikais", taip pažįstami iš 1917 metų rusų revoliucijos vaizdų. Sunkieji kulkosvaidžiai — rusiško tipo "maximai" ant ratukų. Atrodė gana primityvūs.

Per ginklų pamokas bemokant išardyti ir pa-

L T S R	
Darb. -Valst. Raud. Armijoje	
PĖST. KARO MOKYKLA	L I U D I J I N K A I S
1940 m. spalio mėn. 2 d.	
Nr. 223	
Vilnius	
	Šiuo liudijimu kad pil. <u>Jonavičius Jonas</u> <u>Bylauskas Bronas</u> tikrai išklauzė Lietuvos Liaudies Kariuomenės Karo Mokykloje aspirantų kursą nuo 1939 m. liepos mėn. 1 d. ligi 1940 m. spalio mėn. 1 d. ir kursą baigęs paleistas į atsargą.
	Pėst. Karo Mokyklos Viršininkas Pulkininkas SOKUROV L. S. Rikintės Dalies viršininkas p. Pulkininkas Lt. <u>Almānėlis</u>

KAUTYNĖS DYKUMOJE

Atvykę į Saudi Arabiją, amerikiečiai kariai greit patyrė, kad ten net smėlis skiriasi nuo Amerikos dykumų smėlio. Amerikos smėlyje galima įsikasti, o Arabijos smėlis nesulaikomai slenka į apkasą, reikalingi maišai jam supilti. Amerikiečiai turi greit išmokti veikti aplinkoje, kuri yra lygiai priešiška kaip ir pats priešas. Smarkūs dykumos vėjai sukelia staugias smėlio audras, kurios atima matomumą ir sugrauzia karines priemones. Labai aukšta oro temperatūra deformuoja tankų ir artilerijos pabūklų vamzdžius — ginklai tampa

netaiklūs. Karšto oro bangavimas dykumos paviršiumi neigiamai veikia jautrius taikymo mechanizmus ir sudaro optines iliuzijas — mirażus. Yra žinoma atvejų iš Izraelio karų, kad tankai apšaudė savo pačių skysto kuro sunkvežimius-cisternas ar vietos gyventojų trobeles.

Jautriausia mechanizmas yra pats kareivis aukštesnėje kaip 100° F dieną. Susirgimų nuo kaitros buvo dar labai nedaug, bet kautynės dar neprasidėjo.

Svarbiausia taisyklė dykumoje: gerti labai daug vandens, net iki 6

galonų (22 litrų) per dieną. Vandens pristatymas sudaro tiekimo problemą, nes kareivis negali su savimi nešti vandens dienos davinį. Vandens tiekimo postai — sunkvežimiai platformos su vandeniu didžiulėse “pūslėse” — negali toli atsilikti nuo fronto linijos. Vadai negali savo vadovaujimų karių spausti ir per daug įsitempti. Būtina saugotis saulės. Kareiviai greit patiria, kad klaidinga nusirengti iki apatinių rūbų. Veteranai net neužsiraito rankovių, nes tai tik pagreitina vandens netekimą.

Saddam Husseino grasinimas naudoti cheminius ginklus labai komplikuoja aprangos klausimą. Apsauginių rūbų komplektas sveria apie 15 svarų, bet negali būti vilkimi be pertraukos daugiau kaip 10 valandų, nes jais vilkinti negalima išsituštinti. Dabar jau manoma, kad Arabijos kaitroje tokius rūbus galima vilkėti tik valandą be pertraukos. Antidotų prieš nervų chemines medžiagas kareiviams yra išduoti medikamentai su atropinu, kuriuos kareivis turi švirkštu pats sau įleisti. Atropinas kliudo prakaito ir seilių produkcijai, tuo padidinant karščio smūgio riziką.

keisti vamzdį, buvo tikra bėda: negalėjai pasukti ir ištraukti kaištuką, kaip mes buvome įpratę, prie vokiškojo “maximo”. Čia reikėjo kaištuką išmušti su metaliniu plaktuku, prikabinutu ant grandinėlės.

Miniau pakeitimo sunkumo faktą, nes jis turėjo tragiškas pasekmes vienam lietuviui karininkui. O buvo šitaip. Vykdamas pratimus, beardant kulkosvaidį, kursantas niekaip negalėjo išmušti kaištuko. Po kelių bandymų instruktorius — karininkas, netekęs kantrybės, atsigulė prie kulkosvaidžio, norėdamas pademonstruoti, kaip reikia tai atlikti. Tačiau ir jam nesisekė. Susijaudinęs atsikėlė ir pareiškė, kad čia kaltas ne kursantas, bet tas aziatiškas kulkosvaidis. Tą jo pareiškimą nugirdo kuopos politrukas, ir mes to karaininko daugiau nebematėm.

Prasidėjus žiemai, užėjo “pašliužų teroras”, kaip kad tarp savęs kalbėjo karininkai. Mat, visi lauko pratimai su pašliužomis buvo vykdomi pilnoje kautynių aprangoje. Antakalnio apylinkės tam buvo palankios. Mokyti pašliužom meno buvo Suomijos

Rusijos gėdingoje karo patirtis. Taigi ir susikūrė teorija, lyg sekantis karas bus tik žiemą ir ant pašliužų. Tačiau pašliužas palikome Vilniuje, kai pavasarį vyko į Švenčionėlių poligoną.

Ir poligone vieną šeštadienį visa mokykla buvo sušaukta mitingui, kur mokyklos komisaras pranešė apie karo pradžią, pabrėždamas, kad raudonoji armija narsiu priešpuliu užėmė Karaliaučių...

Buvo įsakyta mokyklai tučtuojau žygiuoti į Vilnių ir ginti Vilniaus aerodromą nuo vokiečių parašiuotininkų.

Aerodrome buvo įsakyta apsikasti. Kai tų vokiečių parašiuotininkų negalėjome sulaukti, įsakė žygiuoti Minsko kryptimi. Taigi pavargę patraukėme Gudijos link.

Artėjant vakarui, pasitaręs su vienu gerai pažįstamu karininku, sutarėm nežymiai pasitraukti iš žygio voros. Taip ir padarėme. Vora nužygiavo nežinon. Tuo ir baigėsi Vilniaus pėstininkų karo mokyklos istorija.

J. S.

Chemio puolimo atveju kariai ir tarnybų personalas turi mūvėti apsaugines pirštines. Nervų nuodai dykumoje išsisklaido greit, bet alyvą primenantis iveritas (ag. mustard gas) ant paliestų paviršių gali išsilaikyti savitėmis ir ant neapdengtos odos sukelti ilgai negyjančias pūsles. Tankams ir lėktuvams degazuoti reikia daug vandens, o jo ten maža. Armija jau dabar pamatė, kad žymiai neįvertino ir nenumatė vandens tiekimo problemas. Neturint oro perkeliama įrengimų druskai iš vandens pašalinti, gali tekti gėlą vandenį atplugdyti baržomis.

Kautynėms dykumoje visko reikia daugiau, įskaitant ir skystą kurą, ir daugiau laiko ginklams prižiūrėti. Irano su Iraku karo metu vėjo pučiamas dykumų smulkus smėlis prasiskverbdavo pro oro filtrus Amerikos karo laivuose, lydinčiuose Kuvaite tanklaivius. Jūreiviai oro angas papildomai pridengdavo tankiu audeklu, kurį dažnai keisdavo. Helikopterų sparnai ir mechanizmai sudyla triskart greičiau kaip normaliai.

Veikti dykumoje tankai turi būti aprūpinti įvairiais filtrais nuo smėlio, vėsinimo sistemomis ir specialiomis greičio dėžėmis, sumažinančiomis greitį iki 40 mylių per val. Kasdien juos reikia tikrinti ir valyti. Vienas Izraelio ekspertas įspėja, kad šarvuočiai ofenzyvai dykumoje turi būti visiškoje tvarkoje, priešingai, tokia ofenzyva gali tapti savižudybe. Smė-

lyje įstrigusiam tankui ištraukti reikia trijų tankų su plieno trosais.

Kare su Iranu irakiečiai savo tankus neretai statydavo negiliose iškasose ir naudodavo juos kaip stacionarinę artileriją. Jei jie pabandytų tą metodą naudoti dabar, jų tankai taptų gerais taikiniais amerikiečių aviacijai. Gali atsitikti ir tai, kad jų tankai plačiai išskleista mase judės dykumoje sukeldami dulkių debesis, kas amerikiečiams ir saudi pilotams labai ap sunkintų rasti taikinius.

Amerikiečiams gali būti naudingiau laukti iki sutemstant ir tik tada judėti, nes jie turi labai geras priemones matyti naktį. Dėl vėsesnio oro nakties veiksmai lengvesni ir kariai. Tai nėra nauja taktika; ją turėjo ir Irakas kare su Iranu.

Amerikiečiai nėra visai naujokai dykumos kare. Per pastaruosius dvejus metus beveik visos JAV armijos dalys perėjo per dykumų karo mokymo centrą Fort Irwin Kalifornijoje, kur vietovė, karštis ir vandens stoka

panašūs į Arabijos sąlygas. Marinai dykumų karui rengiasi kitoje bazėje, kur mokomasi veikti su orinio desanto daliniais.

Abiejose mokymo bazėse kareiviai mokomi išnaudoti negausias uždangas, slėpdamiesi vietovės raukšlėse ir žemumose, maskuotis šešėlyje. Karininkai išmoksta pažinti perkaitimo požymius ir priversti gerti vandenį. Cheminio ginklo puolimai pavaizduojami ašarinėmis dujomis.

Kiek tas apmokymas bus naudingas kovoje su priešu, turinčiu dykumos kautynių patirtį, gali parodyti ateitis. Toje kovoje vėjas ir smėlis gali būti labiau lemiantis kaip ginklai ir apmokymas.

Apie savo patirtį tankų kautynėse dykumoje rašo vienas Izraelio generolas. Dykuma yra ideali tankų kautynėms vieta, joje matomumas yra neribotas, joje yra pilna laisvė manevruoti. Pasisekimo raktas yra beatvanginis treniravimasis. Lieka gyvas tas, kuris greičiau paleidžia šūvį. Pavienis tankas greit sunaikinamas — tankai turi veikti junginiais, naudoti žvalgybos informaciją, prasiveržimus daryti aviacijos ir artilerijos pagalba. Dykumoje beveik nėra gamtinių kliūčių (upių, miškų), tas kliūtis reikia dirbtinai padaryti buldozeriais, minų laukais.

Dykumos tuščios erdvės karį demoralizuoja. Vadai privalo rūpintis jų morale, jų psichologiniu parengimu, karius įtikinti jų uždavinio svarbumu.

J. B.

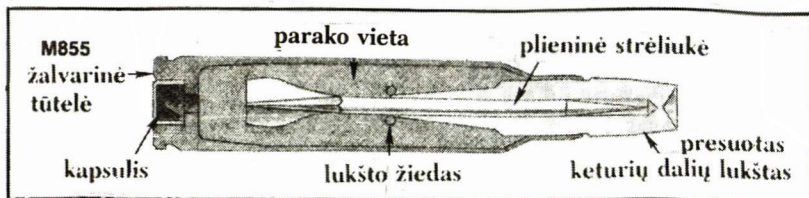
Šaltiniai: *Newsweek* 1990 m. rugjūčio 27 ir rugsėjo 3 d. nr-iai.

JAV BANDO NAUJUS ŠAUTUVUS

Machine Design 1989 m. rugpjūčio mėn. ir *Soldiers* 1990 m. gegužės mėn. žurnaluose buvo išspausdinti pranešimai apie JAV karinių pajėgų daromus bandymus su keturiais šautuvais tikslu pakeisti efektingesniu dabar naudojamą M16A2 šautuvą, arba surinktus duomenis panaudoti sukonstruoti naują šautuvą, kuriame

būtų sujungtos keturių egzistuojančių šautuvų geriausios savybės. Bandymai atliekami specialiai įrengtoje šaudykloje, kur kompiuteriai registruoja visus aplinkos, šaulio ir taikinio duomenis. Žemiau peržvelgiami šie bandomi šautuvai ir jų techniniai duomenys.

AAI bendrovės, JAV

Bandomasis prototipas veikia dujų "paskolos" principu, panašiai kaip M16A2 šautuvas. Šaudo pusiau automatiniai ir trijų šūvių pliūpsniais, kurių ugnies greitis siekia 2.000 šūvių per min. Šaudmenys: strėliukės, aprašomos prie Steyr šautuvo. Sandėlis: 30 šovinių, pilnas sveria 399 g. Graižtvos: vienas apsisukimas per 2,16 m. Svoris be sandėlio ir taikytuvo: 3,57 kg. Ilgis: 1,016 m. Taikytuvas keičiamas, paprastas ar optinis. Kalibras: 5,56 mm. Pradžios greitis: 1.400 m/sek.

Colt, JAV

Colt prototipas išrutuliotas iš karišio M16 šautuvo. Vamzdžio laibgalyje stabdis — kompensatorius ir petiramstyje amortizatorius 40% sumažinta atatranką. Šaudmenys: paprasti M16A2 šoviniai ar tokioje pat tūtelėje viena-paskui-kitą dviejų kulku šoviniai. Šaudo pusiau automatiniai ir pilnai automatiniai. Sandėlis: 30 šovinių paprasta M16 apkaba, pilna sveria 475 g. Graižtvos: vienas apsisukimas

čiamas paprastas ar optinis. Kalibras: 5,56 mm. Pradžios greitis: 933 m/sek. vienos kulkos šoviniui ir 879 m/sek dviejų kulku šov.

per 18 cm. Svoris be apkabos ir taikytuvo: 3,302 kg. Ilgis: su pilnai ištrauktu petiramščiu 1,028 m, su sustumtu petiramščiu 0,930 m. Taikytuvas kei-

Heckler & Koch, Vakarų Vokietija

Tai radikaliausia iš visų bandomų konstrukcijų, Vakarų Vokietijos G-11 šautuvo variantas. Šoviniai be tūtelės, apkabojame stovi stačiu kampu su vamzdžio ašimi. Padavėjas šovinį įstumia į šovinio lizdą, kuris pasisuka, atsistoja prieš vamzdį ir rotacinio dužiklio įskeliamas. Po šūvio šovinio

lizdas vėl pasisuka 90° naujo šovinio priimti. Šautuvas veikia dujų "paskolos" principu. Šaudo 3 šūvių pliūpsniais (2.000 per min.) ir pilnai automatiniai 450 per min. — greitošauda sulėtinta vamzdžiui nuo perkaitimo apsaugoti. Graižtvos: vienas apsisukimas per 152 mm. Sveria su taikytuvu

ir tuščia apkaba: 3,896 kg. Pilnos apkabos svoris: 249 g. Ilgis: 0,750 m. Taikiklis: optinis nenuimamas. Šoviniai: be tūtelės, viena kulka. Kulkos svoris: 31,9 gramai. Pradžios greitis: 900 m/sek.

ŽVILGSNIS Į POLITIKĄ

Dr. Jonas Stiklorius

EUROPOS BENDRUOMENĖ

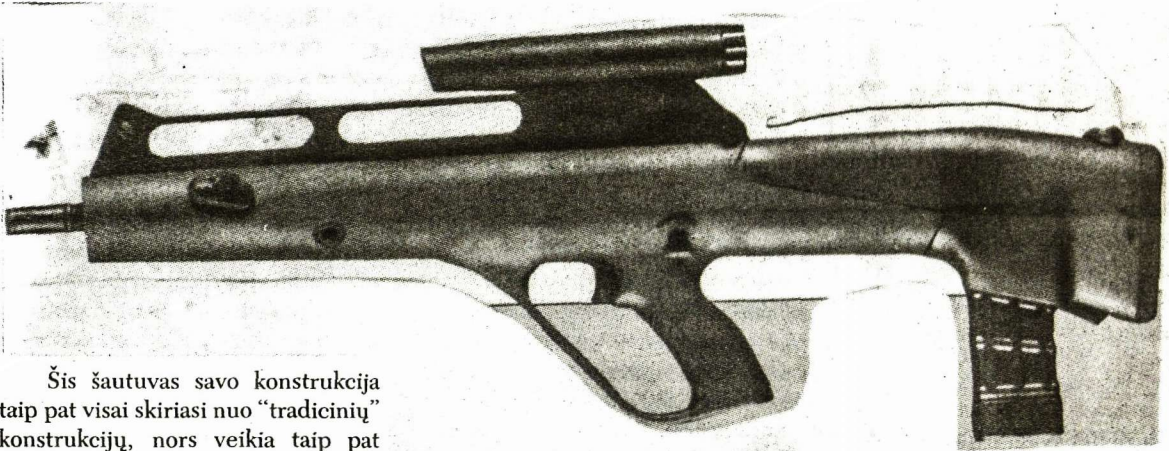
Kai pasaulis kalba apie "Europos Bendruomenę", jis kalba apie "European Community" (trumpai: E. C.), itin įdomią, savotišką organizaciją, kurią sudaro dvylika Europos valstybių.

Primityvus žmogus buvo linkęs gyventi šeimoje; tos šeimos vėliau

jungėsi į gimines, tautes, o šios savo ruožtu jungėsi į didesnius vienetus, į tautas. Pavyzdys iš mūsų istorijos būtų Mindaugas, kuris jau prieš 700 metų sujungė įvairių giminių vadus, kunigaikščius į vieną lietuvių tautą ir pasidarė jos karalium. Raida ėjo ta kryptimi pirmyn, kol jau aštuoniolik-

tame šimtmetyje Europoje buvo apie 20 valstybių. Visos jos buvo nepriklausomos, suvereninės, ir jos tuo didžiavosi, nes tikrai tai davė joms gražios progos išvystyti savo tautinę kalbą, istoriją, kultūrą, meną. Laikui bėgant tačiau pasireiškė ir nepriklausomybės minusai. Svarbiausias tų minusų tur būt buvo faktas, kad tarpe dviejų ar daugiau suvereninių, nepriklausomų valstybių galioja džiunglių teisė, kuri sako, kad kas stipresnis, tas geresnis, ir to pusėje yra ir teisybė. Tas faktas pagaliau privedė prie to, kad valstybės turėjo skirti finansinius ir ekonominius resursus ginklavimui, kariuomenei ir tos išlaidos ne tik didėjo ir sunkėjo, bet ir privedė prie karų. Tie karai, savo ruožtu, darėsi vis brangesni ne tik dėl ekon-

Steyr-Mannlicher, Austrija

Šis šautuvas savo konstrukcija taip pat visai skiriasi nuo "tradicinių" konstrukcijų, nors veikia taip pat dujų paskolos principu. Šovinio tūtelė plastikinė, vietoje kulgos plieninė strėliukė, vamzdį pralekia plastikinio keturių dalių lukšto apsupta. Lukštas nukrinta iš vamzdžio išlėkęs. Ugnis: pusiau automatinė ir 3 šūvių pliūpsniai. Apkaba: 24 šovinių, plastikinės. Graižtvos: vienas apsisukimas per 25 cm. Svoris: be apkabos ir optinio taikiklio 3,222 kg. Apkabos svoris: 0,222 kg su šoviniais. Ilgis: 0,765 m. Taikiklis: paprastas ir pakeičiamas optiniu. Kalibras: 5,56 mm. Pradžios greitis: 1.470 m/sek.

AAI ir Steyr šautuvuose naudoja-

mos plieno strėliukės. Strėliukės diametras yra apie 1,6 mm ilgis apie 42 mm. Šovinyje iki išleikia iš vamzdžio, strėliukė yra apsupta keturių dalių apvalkalo-lukšto, kuris nukrinta iš vamzdžio išlėkęs. Dėl savo didelio pradžios greičio praktiškame kautynių atstume (apie 400 m) strėliukės trajektorija yra beveik visai tiesi, nereikalinga taikymo pataisa keičiantis atstumui į taikinį. Dėl didelio greičio ir didelio skersinio krūvio strėliukės yra labai veiksmingos. Kietame taikinyje (šalme ir pan.) strėliukės pra-

muša tik nedidelę skylutę, o patekusi į gyvą organizmo audinį, deformuojasi ir, toliau skverbdamasi, daro labai didelius sužalojimus-ardymus. Savo veiksmingumu prieš gyvuosius taikinius strėliukė neatsilieka nuo Antrojo pas. karo pėstininkų kulku.

Numatoma, kad sprendimas kurį šautuvą parinkti JAV kariuomenei perginkluoti bus padarytas baigiantis 1991 finansiniams metams, o kariai naujus šautuvus galėtų gauti 1995 finansiniais metais.

J.B. ir S. T.

minių išteklių, bet ir dėl krauja praliejimo ir neretais atvejais privedavo prie kai kurių valstybių visiško sunaikinimo.

Žinomiausias Europos istorijoje pavyzdys, tur būt, bus Napoleonas, kuris, rodos, pirmasis Europoje karo reikalams mobilizavo praktiškai visą tautą ir visus jos išteklius. Savo laiku atrodė, kad jam pasiseks įvykdyti tikslą — suvienyti visą Europą, bet ilgainiui jam nepavyko, nes jis nepajėgė persikelti per Lamanšo kanalą ir užkariauti Angliją, o, be to, svarbiausias jo nepasisekimas buvo jo žygis į Maskvą. Jo kariuomenė, anų laikų pažiūromis, buvo tiesiog milžiniška — apie pusė milijono karių, kurie ėjo — pėsti — per visą Europą, taipogi ir per Lietuvą, į Maskvą. Jeigu jo žygis būtų pavykęs, ir jis būtų nugalėjęs carą ir jo režimą, Napoleonas būtų sujungęs visą Europą, ir pasaulis šiandien atrodytų kitaip.

Jungimosi procesas Europoje vyko visą laiką. Štai pvz., 1648 m. šveicarams pavyko susijungti į vieną valstybę. Jungimosi procesas vyko ir už Europos ribų. 1776 m. europiečiai emigrantai Amerikoje atsiskyrė nuo Anglijos karaliaus Jurgio III ir sukūrė savo valstybę — Jungtines Amerikos Valstijas.

1871 m. vokiečiai, ligi tol gyvenę susiskaldę į visą eilę smulkių valstybių, susijungė į vieną vokiečių Reichą, apimančią beveik visus vokiečius. Nežiūrint visų gerų norų jungtis ir didelių pastangų, nacionalizmo ir imperializmo jėgos vis dar buvo stiprios ir galingos iki tokio laipsnio, kad pagaliau privedė prie katastrofos — Pirmojo pasaulinio karo. Tas karas pareikalavo didelių aukų — milijonų žmonių gyvybių ir didelių ekonominių nuostolių, bet pasibaigė visai ne taip, kaip vaizdavosi tą karą pradėjęs vokiečių Reicho kaizeris Vilhelmas II. Tas karas sugriovė net keturias imperijas: vokiečių, rusų, austro-vengrų ir turkų, visai neišsprendė tų problemų dėl kurių jis buvo pradėtas.

Po Pirmojo pas. karo vis daugiau

žmonių pradėjo suprasti, kad karai yra tikrai pragaištingi ir pražūtingi, ir kad karus iššaukia nepriklausomos valstybės, ir kad dėl to nėra aukštesnės jėgos, kuri ir galėtų ir norėtų tų valstybių agresyvias tendencijas pažaboti ir prilaikyti. Buvo suprasta, kad reikia nepriklausomų valstybių agresiją pažaboti tuo būdu, kad valstybės sueitų į tikrą sąjungą, kuri valstybėms agresoriams atimtų jeigu ne norą pulti kitas valstybes, tai bent galimybę kariauti.

Vienas iš žymesniųjų asmenų, pasižymėjęs veikloje už Europos susijungimą buvo grafas Richard Coudenhove — Kalergi, kuris įsteigė ir puoselėjo "Paneuropa" judėjimą. Jo pavardė dabar beveik užmiršta, bet savo laiku, apie 1923 m., jo judėjimas buvo plačiai išplitęs po visą Europą ir turėjo reikšmingos įtakos į to laiko viešąją nuomonę.

Taipogi paminėtina kalba, kurią 1929 m. Tautų Sąjungoje, Ženevos mieste, pasakė Prancūzijos užsienio reikalų ministras Aristide Briand (vėliau tapęs Prancūzijos ministru pirmininku) ir kurioje jis ryžtingai ir stipriai pasisakė už Jungtinę Europą. Tame sėkime jį stipriai parėmė Vokietijos, Weimaro respublikos užsienio reikalų ministras dr. Gustav Stresemann. Tų abiejų žymių valstybininkų siekis buvo sudaryti glaudesnį, artimesnį valstybių bendradarbiavimo, laikinai dar nejudinant valstybių nepriklausomybės aprėžimo klausimo, kuris, jie gerai žinojo, yra opus ir sudėtingas.

Judėjimas suvienyti Europos valstybes stiprėjo, bet deja ne tiek kad nugalėjus nacionalizmo ir imperializmo jėgas, kurios irgi stiprėjo. Šių, galima sakyti, imperialistinių jėgų žymiausieji šulai buvo Sovietų Sąjungos diktatorius J. Stalinas, o iš kitos pusės nacionalsocialistinės Vokietijos diktatorius Hitleris. Jie buvo ryškūs, aršūs vienas kito priešai, bet, įdomu konstatuoti, kad, nors tarp jų buvo ir didelių skirtumų, jų tarpe buvo ir panašumų. Panašumas buvo net oficialiuose pavadinimuose. Sovietų Są-

jungos oficialus pavadinimas buvo ir yra "Sovietinių Socialistinių Respublikų Sąjunga", tuo tarpu kai Hitlerio valdančios partijos pavadinimas buvo "Vokiečių Nacionalsocialistų Darbininkų partija." (NSDAP). Taigi, kaip matome, abu bent oficialiai laikė save socialistais.

Kitas, galima sakyti, pagrindinis panašumas buvo tame, kad abu — ir Hitleris, ir Stalinas — siekė dominuoti, sujungti savo valdžioje visą Europą, su nevisai slepiama užpakaline mintimi po to užvaldyti ir visą pasaulį. Dar įdomus panašumas: jiems abiem reikėjo kito valdomos teritorijos ir žmonių. Hitleris gerai suprato, kad, jeigu jam pasisektų užkariauti milžinišką Sovietų Sąjungos žemės plotą, su visais jo žemės turtais — derlinga žeme, metalais, mineralais, nafta, etc., ir tuos turtais imtų eksploatuoti vokiečiai, kurie yra gabūs, disciplinuoti, organizuoti, išradingi, stropūs, ši vokiečių ir rusų kombinacija ilgainiui būtų tokia galinga, kad galėtų nugalėti, okupuoti ir valdyti visą pasaulį. Iš kitos pusės, Stalinas irgi žinojo šiuos pagrindinius geopolitinius faktus, ir jis taipogi norėjo sau turėti šią galingą vokiečių ir rusų kombinaciją.

Teoretinį pagrindą šiai politikai Stalinas gavo iš Markso ir Lenino komunistinės ideologijos, reikalaujančios ir siekiančios valdyti visą pasaulį.

Kai 1939 m. rugpjūčio 23 d. Stalinas ir Hitleris pasirašė tą nelemtą draugiškumo sutartį, kuri, tarp kitko, padarė galą ir Lietuvos nepriklausomybei, tai Vakarų jėgos, pirmoje eilėje Jungtinės Amerikos Valstijos ir D. Britanija, pasijuto nejaukiai, nes jos bijojo šių dviejų didelių, diktatoriškų jėgų susijungimo ir iš to sekančios milžiniškos galios. Už tai, kai 1941 m. birželio mėn. Hitleris, sulaužydamas tą 1939 m. sutartį, užpuolė Sovietų Sąjungą, tie patys Vakarai daug lengviau atsiduso, nes matė, kad to susijungimo pavojus jeigu ne visai praėjo, tai bent žymiai atitolo.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam

DAR APIE VEIKSNIŲ VIENYBĘ

Kad mūsų veiksniai nepajėgia suprasti vienybės, įrodinėti nereikia. Net ir Lietuvoje prasidėjęs sąjūdis praktiškai įgyvendinti Lietuvos Aukšč. tarybos paskelbtą kovo 11 d. deklaraciją nepasidarė akstinu išeivijos veiksniams sutarti dėl bendros veiklos Lietuvos nepriklausomybei įgyvendinti. Iš šalies stebinčiam veiksnių žongliaravimą atrodo, kad tarp jų ėdantis nesutarimas net pagilėjo. Tai rodo Europos lietuvių studijų savaitės metu PLB pirm-ko dr. V. Bieliausko padarytas pasiūlymas VLIKą panaikinti. Šis siūlymas VLI-Ko grynųjų tarpe sukėlė pasipiktinimo audrą.

Ramesniu atonu ir blaivesniu požiūriu dėl veiksnių vienybės *Tėviškės žiburiuose* rugp. 28 pasisakė Vytautas Skuodis vedamuoju straipsniu "Bendras tikslas — bendros pastangos". Jame autorius taip samprotauja:

O ar mes, išeiviai, esame vieningi? Daugelis į šį klausimą tikriausiai atsakytų neigiamai. Būti vieningiems, kai esame išsiblaškę po visą pasaulį, gyvename įvairiose kitataučių terpėse, ekonominiame gyvenimo faktoriui dažnai skirdami didžiausią dėmesį aišku yra nelengva. Tačiau jeigu mūsų tautinė sąmonė dar gyva ir protas bei jausmai dar neatmetė bendratautinių idealų ir siekimų, tas fizinis atitrūkimas nuo tautos kamieno, toji tariama izoliacija išeivijoje nėra rimta priežastis būti pasyviems arba nevieningiems. Išeivijos orgaznizacijos, lietuviškos parapijos, politinė ir kultūrinė veikla, išeivijos spauda ir, pagaliau, tiesioginiai ryšiai su Lietuva yra tos priemonės, kurios padeda jungtis bendram darbui laisvos Lietuvos ir mūsų pačių išlikimo vardan. Niekas negali atimti mūsų pažiūrų ir įsitikinimų. Nors būtume asmeniniai priešai, tačiau jeigu yra viena idėja

karui, 1945 m. Europos padėtis buvo pasibaisėtina. Vokietija, pralaimėjusi totalinį karą, buvo puolusi taip žemai kaip dar niekad savo ilgoje istorijoje. Milijonai žmonių žuvę, daugelis miestų sunaikinta, materialiai nuostoliai milžiniški, neišmatuojami. Bet ir, iš kitos pusės, to karo laimėtojų, ypač Prancūzijos ir D. Britanijos, padėtis buvo visai negera.

Prancūzija buvo nualinta net ketveris metus užtrukusios vokiečių okupacijos; D. Britanija buvo Lamanšo kanalo apsaugota nuo vokiečių in-

vazijos, bet ekonominiai ir finansiniai karo naštų ir išlaidų taip nuvarginta, kad iš pasaulinės galybės nustumta į antrą, jeigu ne į trečią vietą.

Laimingu būdu atsirado protingų, toliau numatančių vyrų, kaip pvz. prancūzai J. Monnet, Shuman, vokietis K. Adenauer ir kiti, kurie suprato, kad vienintelė išeitis, vienintelė galimybė išvesti Europą iš tos bedugnės, į kurią karas ją įvarė, yra Europai susijungti. Jų galvosena vadovavo trys faktoriai:

1. Europa silpna; išstisus šimtmečius Europa dominavo ir įtaigojo visą

svarbesnę nei asmeninės nuotaikos, ji privalo mus visus tvirtai jungti darbui ir veiksmui, kad taptų realybe. Tokia idėja yra Lietuvos laisvė.

Abejingumas, neveiklumas ir savo asmeninių interesų bei ambicijų kėlimas aukščiau bendratautinių idealų ir tėvynėje, ir išeivijoje šiandien neretai gali būti tolygus moralinei Lietuvos išdavystei.

Šiandien pats laikas rimtai susimąstyti, kokį pėdsaką paliksime Lietuvos istorijoje. Kaip mūsų dabartinė veikla atsispindės tautos istorijoje — labai daug priklausys nuo mūsų vienybės ir pasiaukojimo Lietuvos laisvės siekiui bei darbams.

KAIP NEREIKIA ATSTOVAUTI

JAV ir Europos valstybėse dabar netrūksta lankytojų iš Lietuvos, kurie, atvykę į svetimas šalis, stengiasi painformuoti lankomų kraštų visuomenę ar žurnalistus apie padėtį Lietuvoje. Šalia atsakingos informacijos pasitaiko ir klaidinančių pasisakymų. Klaidinančios informacijos pavyzdį pateikė rugpjūčio 28 d. *Tėviškės žiburiai*. Pagal pateiktą žinią į Kanadą atvykęs Lietuvos krikščionių demokratų partijos laikraščio redaktorius Egidijus Vareikis Šv. Pauliaus universiteto Otavoje atstovą Guy Marchesaukt informavęs taip, kad kanadietis savo straipsnyje teigė, kad Lenkija buvo okupavusi Lietuvą 1386 m. iki

pasaulį, bet dabar dėl pasaulio dominavimo varžosi dvi jėgos — Sovietų Sąjunga ir Jungtinės Amerikos Valstijos, abi ne-europinės valstybės.

2. Jokių būdu nekartoti praeities klaidų, ypač nesivelti į tuos nelaimingus karus, būtent Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus, kuriuos istorikai visai pagrįstai vadina "Europos civiliniais karais".

3. Noras, net reikalas, sukurti geresnį, laisvesnį, teisingesnį pasaulį, kuriame visi žmonės galėtų geriau ir patogiau gyventi. Šiais pagrindais Europa jungiasi.

1795 m., kad Lietuva esanti pasiruošusi gyventi konfederacijoje arba su Sov. S-ga arba su kitomis Rytų šalimis ar kad Katalikų Bažnyčia Lietuvoje remia nacionalizmą. Žinoma, galėjo atsitikti, kad svetimtautis žurnalistas, pasinaudodamas tendencingos informacijos šaltiniais, pats padarė tokius teigimus.

LIETUVOS SPAUDOS PROBLEMAS

Tąviškės žiburiai, pasinaudodami Jūros Baužytės *Tiesoje* liepos 18 paskelbtu pokalbiu, informuoja, kad Lietuvos leidybos įmonei "Spauda" skirtus laikraštinio popieriaus fondus pasiglemžia Sov. S-gos komunistų partijos centras, neleidamas Karalijos kombinatui tiekti viso Lietuvai skirto popieriaus. Labiausiai nukentčia Vilniaus "Spaudos" įmonėje leidžiami pagrindiniai laikraščiai. Lietuvoje gaminamas popierius yra prastesnis ir tris kartus brangesnis už gaunamą popierių iš Karalijos.

KETURIŲ KOMUNARŲ ISTORIJA

Senesnės kartos lietuviai atsimena, kad po 1926 m. gruodžio 17 įvykusio perversmo Lietuvoje, įvedus karo stovį, keturi komunistai: Karolis Požėla, Juozas Greifenbergeris, Kazys Giedrys ir Rapolas Černas buvo

teismo rasti kalti ruošę sąmokslą ginkluota jėga nuversti teisėtą vyriausybę ir įvesti komunistinį režimą. Už tai jie buvo sužaudyti.

Ta tema rugsėjo 8 *Drauge* rašydamas Ig. Medziukas teigia, kad toje byloje pateikti įrodymai bus Stalino patikėtinių suklastoti, nes sužaudytieji nebuvo paklusnūs Stalino linijai. Norėdamas atskalūnus sudrausminti, Stalinas pavedęs savo agentams padirbti neteisingus dokumentus, kurie nežinomu būdu pateko į Lietuvos saugumo rankas. Teismas, remdamasis tais dokumentais, ir nuteisė juos mirti.

Pagal *Tiesos* 153 nr. paskelbtą Al-donos Gogelytės straipsnį Stalinas ir Trockis suplanavo GPU agentų pagalba sukurti komunistų internacionalą, kuris tik iš paviršiaus deklaruotų internacionalizmą, o iš tikrųjų būtų ak-lai paklusnus Maskvai. Keturi Lietuvos komunistai prie šios idėjos nepripa-tė ir pasirinkę parlamentinės veiklos kelius. Stalino agentai, jiems keršydami, sutvarkė įrodymus ir perdavė juos Lietuvos vyriausybei.

KARALIAUČIAUS SRITIES REIKALAIŠ

Pagal *Tėviškės žiburiuose* rugsėjo 25 išspausdintą A. Lemberho informaciją Vakarų Vokietijos bankininkas Vilhelmas Christians vedęs energingą kovą dėl Karaliaučiaus ateities.

Mat, jis Antrojo pasaulinio karo metu, būdamas Vokietijos armijos puskarininkiu, ginklu gynė Karaliaučių. Pagal jį Karaliaučiaus sritis galėtų pasidaryti Rytų ir Vakarų bendradarbiavimo baze.

Karaliaučius yra svarbiausia sovietų karo bazė prie Baltijos jūros, tačiau pagal jį negali likti visam laikui uždara karo zona. Esą dabartiniai to krašto gyventojai nori ryšių su pasauliu, su europiečiais, o ypač su vokiečiais. Jis teigia, kad Gorbačiovas ir Kohl galvoja apie tokį bendradarbiavimą. Pagal Christians toje srityje galima plėsti žvejybą, uostą, elektrotechniką, žemės ūkį, turizmą, sukurti mišrių pramonės bendrovių centrą, nes šis miestas labai tinka žmonių gerybių, kapitalo ir minčių mainams. Investavimai galės atsirasti, kai bus žinoma, kaip ši sritis bus tvarkoma ir kokios bus investavimų garantijos. Karaliaučius turys tapti atviru miestu ir Baltijos ašim, nes yra neužšalantis uostas.

Karaliaučiaus srityje dabar gyvena apie 900,000 žmonių, kurių 90 proc. rusai. Rusijoje gyvena apie du mil. vokiečių. Karaliaučiaus sritis galėtų priimti apie trečdalį Rusijos vokiečių. Jei Karaliaučiaus sritis rusai nori, kad Rusijos vokiečiai jiems padėtų, jie turėtų vokiečius kviestis. Vokiečiams ir rusams ieškant susipratimo, Karaliaučiaus sritis galėtų tam labai pasitarnauti, kaip laisvos prekybos sritis būsimos Europos ženkle.

NAUJI LEIDINIAI

DOKUMENTAI LIETUVOS VIETINĖS RINKTINĖS ISTORIJA, sudarė Zigmąs Raulinaitis, išleido Vydūno fondas, Chicago, IL 3001 W. 59th St., 1990 m. spaudos išlaidas apmokėjo Elena Plechavičiūtė - Legeckienė. Tiražas 1000 egz., 408 psl. Spaudos darbą atliko M. Morkūno spaustuvė, 3001 West 59th St., Chicago, IL. 60620.

*

Š. m. spalio 14 d. *Kario* redaktorius gavo laišką, kuriame dim. kpt. A.

Martinionis dėkoja už atsiųstus *Karius* bei jo leidinius ir praneša, kad jis sudarė Vilniuje "Kardo" redakciją, ir šis žurnalas bus 32 puslapių ir išeis kas 3 mėn.

Š. m. lapkričio 9 d. laiške B. Čekanauskas rašo, kad Lietuvos Respublikos Krašto gynybos departamento iniciatyva nuo 1991 metų sausio mėnesio planuojama atgaivinti *Kario* žurnalo leidimas.

*

CV-bos nutarimu surinkti bei įrišti penkis pilnus žurnalo "Kario" kom-

plektus — 3 pasiųsti į Lietuvą ir 2 palikti CV-bos žinioje. Žurnalo administratoriaus A. Samušio pranešimu, surinktuose komplektuose trūksta kai kurių žurnalo numerių. Prašoma ramovėnų talkos šią problemą išspręsti. Kas turėtų atliekamus žemiau nurodytus numerius, prašomi juos pasiųsti žurnalo "Karys" administratoriui.

Trūksta: 1985 m. — Nr. 2, Nr. 5, 1986 m. — Nr. 3, Nr. 9 ir Nr. 10, 1987 m. — Nr. 5, Nr. 7 ir Nr. 9. Kollegoms ramovėnams už talką iš anksto dėkojame.

LKVS "RAMOVĖS" II DALYJE TAISYTINOS KLAIDOS

Bostono skyrius

Visa skyriaus veikla (psl. 64 - 82, išskyrus 1985 m.), parašyta Jono Vizbaro šališkai ir su klaidom.

1. Bostono skyriaus narių aktyvumo lentelėje parašyta: Bronius Galinis 1985 m. išstojo iš skyriaus. Netiesa, jis niekad iš skyriaus neišstojo.

2. Sav. kūrėjs Stasys Santvaras nėra įrašytas aktyvumo lentelėje, nors skyriuje yra nuo įsteigimo.

3. Jonas Starinskas skyriaus valdyboje buvo nuo 1978 m. iki 1985 m. — 4 m. valdybos išdininkas ir 4 m. pirmininkas. Skyriaus aktyvumo lentelėje įrašyta tik 6 m.

4. 76-tame psl. aprašytas J. Vaičjurgio vadovautas 1978 m. kariuomenės šventės minėjimas Bostone. Tokio minėjimo nebuvo.

82 psl. Jono Vizv. Sūdavas "Žvilgsnis į paskutinį laikotarpį" yra tendencingas.

Jonas Starinskas

Hartford, CT

Pastebima, kad spaustuvės yra padarytų netiks lumų.

126 psl. Kontrolės komisijos sąstate turėjo būti Idelfonsas Krasauskas. Atspausdinta "Idefonas" Krasauskas.

127 psl. Per radijo kalbėjo pirmininkas Ignas Simonaitis. Atspausdinta Ignas "Simokaitis".

Lapkričio 25 d. radijo valandėlės programą pravedė Lionė ir Ignas Simonaičiai. Atspausdinta Lionė ir Ignas "Simokaičiai".

139 psl. Apačioje po valdybos nuotrauka: Petras Simanauskas — pirm. Atspausdinta Petras "Simanavičius".

143 psl. Kontrolės komisijos sąstate Antanas Jucėnas. Atspausdinta Antanas "Juzėnas".

153 psl. Apie kasos finansinį stovį pranešimą padarė Antanas Bakšys. Atspausdinta Antanas "Bačkys".

154 psl. Metų bėgyje mirė nariai... Kazimieras Zaviskas. Atspausdinta Kazimieras "Zavickas".

155 psl. Gegužinėje pasidarbavo Juozas Belazaras ir jo ponija "Aldona". Turėjo būti Albina (klaida AM).

157 psl. Gvazdiką prisegė Zina Dresliūtė. Atspausdinta Zina "Drezliūtė".

Vyarų kvarteto vadovas muzikas J. Petkaitis. Atspausdinta "J. Petraitis".

Adolfas Maslauskas
sk. sekretorius

LKVS "Ramovės" Los Angeles skyrius

195 puslapyje: 1970 m. narių sąrašė nr. 11 atspausdinta Čekanauskas Jonas. Turi būti Čekanauskas Jonas.

197 psl.: 7 ir 12 eilutės iš viršaus atspausdinta "Ramovėnas architektas Stankūnas"... Turi būti: Steikūnas.

196 ir 198 psl.: įdėta du kartus toji pati nuotrauka — 1964 m. valdybos.

199 psl.: Išvardijant nuotraukoje asmenis atspausdinta "...buvo įteiktos premijos: *Dirvos* — Juiozui Švaistui ir Andriui Mironui..." Turi būti: "...premijs: JAV L. B-nės Švietimo Tarybos jaunimui literatūros." 1965 m. mudu su J. Švaistu-Balčiūnu laimėjome pusiau premiją: Švaistas už "Šaunus penketukas", o aš už "Be namų" apysaką. Gi *Dirvos* premiją buvau laimėjęs tais pačiais metais, tik pavasarį.

203 psl.: Po nuotrauka ne ta eilės tvarka surašyti keturi Lietuvos kariuomenės majorai: Turi būti: Iš dešinės: P. Starevičius, J. Puikūnas, (ne A. Puikūnas), A. Avižienis ir K. Liaudanskas.

217 psl.: Atspausdinta: "1987 m. mirė: 1. Sav. kūrėjas Černiauskas Jonas", turi būti ir vėl: Čekanauskas. Jonas Čekanauskas buvo Los Angeles Lietuvos Konsulo Vytauto Čekanausko tėvas. Tame pačiame puslapyje po nuotrauka laidojant plk. T. Sereiką atspausdinta neteisinga data, turi būti: 1987 m.

225 psl.: Skyriaus mirusiųjų sąrašė neatžymėti šie: Andrius Juozas (apie jį atskiras straipsnelis su mirties data); Briedis Leonas; Miliūnas Juozas; Venckus Jonas, greičiausiai dėl to, kad medžiaga knygai jau buvo išsiųsta. Tame pačiame sąrašė 30 numeriu atspausdintas Prialgauskas Jurgis. Turi būti: Gedaugas-Prialgauskas Jurgis. Taip pat 39 Nr. turi būti Vec Zemelis, o ne Zemelis arba kitur atspausdinta Veczemelis.

Andrius Mironas

25 psl. skyriaus mirusių narių sąrašė. Eil. Nr. 4 pažymėta: Bartutis Juozas. Tokio nario nesu užtikęs jokiuose sąrašuose. Gal yra klaidingai pavadinintas Bertulis Juozas, bet jis pažymėtas Nr. 7. Nr. 26 išspausdinta: Motušas, Kazys. Turi būti Motušis Kazys. 194 psl. Skyriaus narių nario mokesčio mokėjimo žiniaraštyje yra neaišku: narių skaičius nurodytas mažesnis nei sumokėta nario mokesčio. Kodėl? 220 psl. klaidingai išspausdintas Žadvydo vardas Oskaras. Turi būti Osvaldas.

Osvaldas Žadvydas

386 psl. LKVS "Ramovės" statuto 79-ame paragrafe po žodžio "ar" turi sekti:

papeikti, o tų įspėjimų nebojantieji. Skyriaus Valdybos siūlymu ir narių susirinkimo nutarimu, $\frac{2}{3}$ balsų dauguma, gali būti pašalinti iš LKVS Ramovės narių.

LTN. MEČIO JAUGELIO LIKIMAS

Skaičiau *Karyje*, kai buvo minimas PLP karo mokyklos XIX laidos 50-metis, kad tos laidos absolverto Mečio Jaugelio likimas nežinomas.

1940 - 41 metų žiemą praleidau Trakuose, kur žiemą buvom mokomi gyventi "zemliankose". Tai buvo duobė maždaug 5-6 m x 3-4 m ir apie 3 m gilumo, pridengta rąstais ir eglių šakomis. Viduje buvo suręsti narai miegoti. Viduryje tos duobės buvo šildymui krosnelė.

Ltn. Jaugelis, kaip pionierius, tokių "zemliankų" statybai vadovavo. Ir pats joje su kareiviais miegojo.

LKVS RAMOVĖS LIKVIDACIJA

80 LKVS Ramovė gali būti likviduota: Centro Valdybai raštu pasiūlius ir Skyrių Atstovų Suvažiavimo dviejų trečdalių atstovų daugumai nutarus.

Priedas I

(Statuto straipsnis 11)

GARBĖS NARIAI

a) LKVS Ramovės garbės narius renka Skyrių Atstovų Suvažiavimas, o skyrių garbės narius — skyriaus narių susirinkimas.

Pasikartojantis paragrafas 76 išjungtinas iki poskyrio "b".

(Knygos savininkai malonėkite šias pataisas įjungti į leidinį)

Vieną naktį "zemliankos" budėtojas pažadino ltn. Jaugelį ir jam pranešė, kad viršuje kažkas traška. Jaugelis išlipęs apsižvalgė ir pareiškė: "Ta "zemlianka" per šimtmetį nesugrius", — ir nuėjo sau ramiausiai miegoti. Neužilgo "zemliankos" lubos įkrito, užmušdamos du ar tris kareivius ir Jaugelį., Pulko komisaras nuo bet kokių komentarų susilaikė.

Atrodo, kad rąstai buvo pertrumpi, ir žemei atšilus sukrito vidun, prispausdami miegančiuosius.

Č. Čekanauskas,

Australija

PRAŠO ATSILIEPTI

1941 m. birželio min. prasidėjus Vokietijos-Rusijos karui, Raudonoji armija traukėsi iš Lietuvos. Kartu buvo varoma ir inkorporuota Lietuvos kariuomenė (29 korpusas). Prie Pabradės (Pažeimenės stovykloje) buvo nužudyti, žuvo apie 10 Lietuvos kariuomenės karių. Nužudė politrukai. NKVD. Neaiški palaidojimo vieta, nevisai žinomos nužudytojų pavardės.

Prie Švenčionių (Lygumų kaime) bandė pabėgti, bet buvo sugauti ir sušaudyti karininkai (apie 10) Palaidojimo vieta aiški, žinoma. Bet žinomos tik trys pavardės: mjr. A. Bartkus, kpt. A. Pilvelis ir ltn. A. Naikelis. Kitų pavardės nežinomos. Adutiškyje

nušovė plk. O. Milaševičių, kur palaidotas neaišku. Yra žuvusių ir daugiau pakeliui į Rusiją, bet neaiškios pavardės, ir kur palaidoti tie kariai.

Gal atsirasit karą metu pasitraukusių į Vakarus Lietuvos kariuomenės buvusių karių, mačiusių šiuos ir kitus įvykius; tų tragedijų liudininkų. Gal galėtų parašyti prisiminimus. Dar daug kas to meto Lietuvos istorijos laikotarpyje neaišku. O be jų mūsų istorija nepilnavertė. Lauktume atsilieptimų.

Su pagarba V. Striužas

234720 Lithuania

Švenčionėliai

Žilvičių 14^a 24

IŠ GROŽINĖS LITERATŪROS

LAPKRIČIO 23-ĄJĄ PRISIMINTI

Elžbieta Skuodienė ir jos knyga
"Našlaitės dalia"

Š. m. vasario 13 dieną Panevėžyje, eidama 89-sius metus mirė Elžbieta Skuodienė. 1952 - 1954 metais ji parašė savo gyvenimo atsiminimus, kuriuos pavadino "Našlaitės dalia". Šį vertingą rankraštį, kuriame labai vaizdingai aprašyta lietuviško kaimo buitį, papročiai, tradicijos ir nuotaikos, 1972 metais, jos septyniasdešimtmečio proga savilaidos būdu išleido jos vyresnysis sūnus Vytautas Skuodis.

Knygoje "Našlaitės dalia" gausu fotografijų įklijų, kurios papildo teksto turinį veikiančiųjų asmenų bei jų grupių atvaizdas. Knyga susidomėjo istorikai. Ją panoro įsigyti eilė mokslinių bibliotekų. Šiuo metu Elžbietos Skuodienės "Našlaitės dalia" yra sauguoma Lietuvos Mokslų akademijos centrinės bibliotekos, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto, Vilniaus universiteto, Martyno Mažvydo bibliotekų rankraščių skyriuose Vilniuje ir Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune. Iš visų šių mokslo įstaigų knygos autorė buvo susilaukusi labai gražių ir aukštų įvertinimų.

Vieną tos knygos egzempliorių turi V. Skuodis, kuris paruošė žemiau spausdinamas tos knygos ištraukas, bendru pavadinimu "Savanoriai". Paruošė būdamas Čikagoje, jo Motinos laidotuvių dieną — vasario 16 dieną.

Čia pateikto teksto buvo taisyta tikta gramatika ir sintaksė. Skyrių pavadinimų autorės tekstuose nėra. Čia juos davė ištraukų pateikėjas. Pasakojimo turinys ir stilius yra palikę be pakeitimų.

Elžbieta Skuodienė atsiminimus pasakoja trečiuoju asmeniu, pasirinkdama savo dirmavonės vardą Marytė. Taip pat ji pakeitė ir savo šeimos Morkevičių pavardę, ją atlietuvindama. Tačiau, kaip rodo XVIII-XIX a. pradžios dokumentai, tos šeimos tikroji pavardė ir buvo Morkūnas.

Tolimas Morkūnų protėvis XVI amžiaus pabaigoje "už didelius nuopelnus valstybei" iš Lenkijos

karaliaus ir Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Zigmunto Vazos su privilegijomis buvo gavęs 20 valakų žemės, arti Panevėžio. Vienas iš to protėvio ainių, už dalyvavimą 1863 metų sukilime, buvo apkaltas grandinėmis ir išvarytas etapu į Sibiro katorgą, kur jis ir mirė.

Atsiminimuose minimas brolis Jonas, mobilizuotas į rusų armiją, Didžiojo karo metu dingo be žinios. Kitiems trims broliams Matui, Vladui ir Kaziiui, iškovojusiems Lietuvai nepriklausomybę, nebeteško ja ilgiau džiaugtis. Už jų nuopelnus Lietuvai vyriausiam broliui Juozui teko patirti Sibiro tremtinio dalią. Sesuo Kontryna mokytojų trumpai. Susirgusi šiltine netrukus mirė.

Pažymėtina, jog Elžbietos Skuodienės išsilavinimas buvo tikrai pradinis. Visą savo gyvenimą ji labai mėgo knygas. Sekdama mūsų didžiosios rašytojos Žemaitės pavyzdžiu, kuri net ir pradžios mokykloje nesimokė, Elžbieta Skuodienė ėmėsi plunksnos parašyti veikalą, turintį didelę pažintinę ir išliekamąją vertę.

Jos pavyzdys galėtų būti paskatinimu daugeliui mūsų, turinčių ne tik turtingą gyvenimo patirtį, bet ir didesnį ar mažesnį išsilavinimą.

Vytautas Skuodis

SAVANORIAI

ELŽBIETA SKUODIENĖ

Ištraukos iš savilaidos būdu Lietuvoje išleistos atsiminimų knygos "Našlaitės dalia"

1. Lietuvos laisvės priešaušryje

Vokiečiai leido lietuviams įvairias organizacijas steigti ir susirinkimus daryti.

Marytė taip pat nueidavo į tokius susirinkimus pasiklausyti, kaip kunigai ginčijasi su bedieviais. Koks bedievis užduoda kunigui kokį nors painų klausimą. Jo draugai šaiposi manydami, kad kunigas negalės atsakyti. Tačiau kunigas atsako ir išaiškina pačius sudėtingiausius klausimus.

Aštuonioliktų metų rudenį žmonės pradėjo kalbėti, kad visi vokiečiai turės palikti Lietuvą. Morkūno sūnūs sužinojo, kad vokiečių komendantas parduoda dvi gražias kumeles ir dar karišką vežimą. Nupirko. Abi kumelės buvo obolmušės; viena širma, kita gelsva. Jos abi buvo labai susipratusios ir viena be kitos nerimdavo. Morkūno visi vaikai jomis labai

džiaugėsi, nes tokių gražių gyvulių jų ūkyje niekada nebuvo.

Apie tą laiką iš Rusijos ir Vokietijos sugrįžo daug pabėgėlių ir buvusių belaisvių. Jie visi buvo išvarę, išbadėję, o kiti net sutinę. Sugrįžo ir du Morkūniukų pusbroliai. Tačiau brolis Jonas, mobilizuotas į karą, vis dar negrįžo. Marytė ganydama kartais iš tolo pamatydavo, kad kažkas eina į jų namus. Palikusi savo karves ji bėgdavo į namus pažiūrėti, ar tik nesugrįžo Jonas? Deja, jo vis dar nebuvo.

2. Organizuojasi savanoriai

Vėlyvo rudens vakarais į jų namus rinkdavosi apylinkės vyrai, kalbėdavo, kažką aptardavo. Tačiau Marytė jų nesuprasdavo, ką jie ruošiasi daryti? Ji tikrai nujausdavo kažką baisaus, kad gali užėiti bolševikai ir kad jie gali padaryti badą, kaip tai atsitiko Rusijoje.

Morkūnų Vladas gavo tarnybą lietuvių policijoje. Jam susirgus ir užėjo tie bolševikai. Visus apėmė didelė baimė, nes žinojo, kas jiems valdant atsitiko Rusijoje.

Bolševikams iš Panevėžio miesto pasitraukus, Vladas išėjo savanoriu į lietuvių kariuomenę.

Raudonieji į Panevėžį sugrįžo, tačiau 1919 metų

kovo mėnesį jie vėl buvo išvyti. Tada Morkūnų Matas pasibalnojo širmokę ir kažkur išjojo.

Rusai ir dar kartą sugrįžo. Pasilikę namuose kiekvieną dieną laukė bausmės už išėjusius brolius.

Raudonieji dažnai atjodavo ieškodami arklių ir lašinių. Gerieji arkliai dieną būdavo laikomi miške. Namuose buvo tik vienas apšlūbęs.

Tikriausiai kas nors jiems apie Morkūnus pasakydavo, nes jie vis klausdavo:

— Kur kiti jūsų broliai? Išbėgę?

Jiems atsakydavo: vienas Rusijoje, dar nesugrįžęs iš karo. Kitas — tarnauja pas pusbrolių. Raudonieji, gavę tokį atsakymą ir lašinių, išjodavo.

3. Pirmieji susitikimai su Lietuvos savanoriais

Buvo gegužės mėnesio pradžia. Marytė ką tik buvo pradėjusi ganyti savo gyvulius. Kartą sesuo Kotryna sugrįžusi į namus pranešė, kad rusai iš Panevėžio traukiasi. Marytei buvo pasakyta ganyti bandą toli nuo namų, mišką. Į namus iš tarnybos pas pusbrolių, jau buvo sugrįžęs brolis Kaziukas, kuris dabar miške saugojo arklius.

Kitą dieną Marytė ir Kaziukas išgirdo šūvius. Jie matė kaip važiuojantį traukinį apšaudė orlaivis. Kazys neiškentęs nuėjo miesto pusėn, kad geriau pamatytų, kas jame dedasi.

1918 metų pabaigoje naujokų — savanorių stojimas į Lietuvos kariuomenę

Marytė ganydama miško tankumynuose mato, kad ateina sesuo Ona ir atneša jai valgi. Tuo metu kažkur pradėjo šaudyti iš armotų. Sesuo Ona, nors dviem metais vyresnė už Marytę, išsigando ir pradėjo verkti. Marytė ėmė juoktis ir ją raminti:

— Nėra ko bijoti. Taip ir pataikys mums ant galvos...”

— Klausyk, — sako padrąsinta Ona, — štai bimbis ir pralekia pro šalį...

Marytė jos prašo:

— Pabūk čia kartu su manimi. Pamatysime kas toliau bus? Laukuose juk daugiau nieko nebedirbsite.

— Ne, — sako Ona, — aš čia pas tave pasilikti bijau. Grįšiu į namus. Ten daugiau žmonių ir man bus drąsiau.

Marytė vėl, pasilikusi viena, išsivarė karves į palaukę, nuo miesto pusės.

Karvėms sugulus, ji pati paėjo kiek toliau nuo jų ir atsėdėjo, laukdama ar nepamatys ko nors įdomaus?

Po kurio laiko ji girdi, kad kažkas netoliese sušvilpė. Mato — jai ranka moja kareiviai. Suprato Marytė, kad jie be žodžių šaukia ją prieiti. Išsigando. Pagalvojo, kad tai raudonieji. Kodėl ji turi eiti pas juos?

Atsistojusi ir išsigandusi pradėjo eiti prie savo gyvulių.

Tada ir kareiviai atsistojo ir garsiai paklausė jos lietuviškai:

— Kas tu tokia? Ko čia vaikštai?

Marytė suprato jog tai ne rusai, o lietuviai. Pasisakė čia gananti savo bandą.

— O ko tu tylėjai, kai tave šaukėme? Kodėl neatėjai? Mes gi galėjome tave nušauti.

Išklausinėję Marytės ar čia kur nors arti nėra rusų, jie nuėjo savis keliais. Nors tie pirmieji lietuviai kareiviai ir nemandagiai sutiko Marytę, tačiau mergaitės širdis labai apsidžiaugė juos pamačiusi. Nuo tos dienos jai ir prasidėjo laisvoji Lietuva.

O brolis Kaziukas tuo metu matydamas, kad vieškeliu niekas neina ir nevažiuoja, išlindęs iš krūmų eina tuo vieškeliu į miestą, kad pamatytų, kas jame dedasi?

Beeidamas pusiaukelėje sutiko raitelius. Jie buvo ne rusai, o lietuviai. Berniuką jie sulaukė ir ėmė jį klausinėti:

— Kas tu esi? Iš kur, o kur ir ko eini?

Kaziukas pasisakė gyvenąs netoliese ir einąs pasitikti lietuvių kariuomenės. Jiems taip besikalbant prijojo daugiau raitelių. Vienas jų ir klausia:

— Ar tu turi brolių savanorių? Kėdainiuose mačiau vieną su tokiais pat dryžuotoms kelnėmis kaip tavo.

— Taip, — atsakė Morkūniukas, — turiu. Dar ir du išėjo į savanorius.

Tokiu atsakymu Kazys įgijo pasitikėjimą. Kareiviai dar paklausinėjo, kaip toli yra rusai. Paskyrė keturis kareivius, kuriuos liepė vesti į savo namus. Jis žinojo, jog kelyje į namus jiems jokio pavojaus nėra. Arti namų paliko kareivius krūmuose, o pats nuėjo į trobą.

Po nuotrauka užrašas: “1919 m. žvalgų būrys temija rusų pozicijas”

Namuose rusų nebuvo, tačiau sužinojo jog netoli, kitoje Lévens upės pusėje, yra sustoję keli rusų raiteliai ir ieško lašinių.

Sugrįžęs apie tai papasakojo kareiviams. Tie iš krūmų pradėjo šaudyti. Rusai, išsigandę šūvių, paliko lašinius ir sėdę ant arklių pabėgo.

Atėję į Morkūnų sodybą, lietuviai kareiviai ėmė žvalgytis per žiūronus. Jie pamatė kažką upėje. Ir klausia Kaziuko sesers Kotrynos:

— Kas ten galėtų būti? Ar negresia koks pavojus?

Kotryna pagalvojusi ir sako:

— Tai tikriausiai mūsų tėvas ten žvejoja.

Kareiviai aprimo ir pasiprašė nakvynės.

O Morkūnų šeima labai džiaugėsi tokių nepaprastų svečių sulaukusi. Pradėjo jiems ruošti vakarienę: keptus lašinius su kiaušiniais. Sugrįžo ir tėvas su žuvimi. Ją iškepė svečiams. Pastatė ant stalo ir alaus. Visi iš džiaugsmo nebežinojo kaip geriau tuos svečius pavaišinti. Po vakarienės juos užtikrino, jog joks pavojus jiems negresia, ir ramiai sugulė poilsui.

Ankstų rytą atsikėlę ir šiek tiek užvalgę, savanoriai išėjo tolyn į Rytus.

4. Savanoris “vokietis”

Buvo gražus saulėtas rytas. Marytė linksma nusivarė karvės į mišką. Staiga ji girdi nuo vieškelio pusės kareivius dainuojant gražias lietuviškas dainas. Ji labai nustebė! Atrodė lyg tai būtų sapnas.

Dar vakar reikėjo drebėti iš baimės, kad neatimtų gyvulių, o žmonių neišvartų kur nors į kalėjimus, kaip tai buvo žiemą, kada rusai traukėsi iš Panevėžio. O dabar čia dainuoja lietuviai — Lietuvos vaduotojai! Tai žygiuoja Lietuvos savanoriai! Jie vargsta būdami pasiryžę ir savo gyvybę atiduoti už visų lietuvių laisvę.

Marytė galvoja: juk ir ji jau nebemaža. Jeigu ji būtų berniukas, ir ji išeitų į savanorius. Juk priima tokius ir šešiolikmečius. O dabar kas priims mergaitę?

Jai taip bėmstant, mato, pro krūmus ateina kažkoks kariškis. Nei lietuvis, nei rusas, bet vokietis!

Nustebė Marytė: iš kur čia dabar tas vokietis atsirado? Ir kur gi jis eina šalmą ant galvos užsivožęs. Net karvės pašoko jo išsigandusios. Marytę apėmė baimė ir pradėjo gailėtis, kad pasitaikė būti arti kelio. Bet kaip čia dabar bėgti nuo žmogaus, kuris dar nieko blogo jai nedarė?

Vokietis priėjęs arčiau užkalbino lietuviškai:

— Sveika gyva, Maryte! Ar nepažįsti manęs,

kad nenori net pasižiūrėti į mane?

Marytė pažvelgė ir pažino savo brolių Vladą, kuris atrodė sublogęs, neskustu apžėlusiu smakru.

Pirmą kartą abu pasibučiavo.

Marytė skubiai jo paklausė:

— Kodėl tavo rūbai ne tokie kaip tų, kurie vakar buvo pas mus — su žaliais apsiaustais?

Brolis Vladas paaiškino jai, jog anų rūbai buvo amerikoniški, tačiau tokių visiems neužtenka. Todėl kitiems ir vokiškus išduoda.

Jis sakė jog su broliu Matu buvo susitikęs. Matas taip pat kariauja kaip savanoris.

Vladas gi iš Marytės sužinojo, kad dėl jų namose nuo rusų niekas nenukentėjo ir linksmas parėjo į namus.

5. Pas savanorius

Sekmadienis. Marytė su vyriausiąja seserimi Kotryna eina į Panevėžį bažnyčion. Pakelėje viename kaime pamatė daug jame apsistojusių kareivių. Tam pulkui priklausė ir jų brolis Vladas.

Joms einant pro šalį kažkas pasakė, jog Vladas susirgo ir guli jų pusbrolio klėtyje. Abi užėjo aplankyti brolio.

Marytė, kiek pabuvusi prie brolio, išėjo į kiemą pasižiūrėti, kaip atrodo kiti kareiviai, kurių daug vaikštinėjo kieme. Vieni prausėsi, kiti valėsi savo rūbus, dar kiti valgė, ką su savimi turėjo: kas gabalėlį lašinių, kas kąsnį sūrio. Vienas iš jų ima sudužusius kiaušinius ir juos leidžia dubenyje.

Pusbrolio tarnaitė virina pieną ir jį pilsto kareiviams.

Tarp kareivių mergaitė pamatė ir vieną pažįstamą, su kuriuo kartu ganydavo po valdišką mišką.

Marytė žiūri, dairosi ir negali atsigėrėti tokiais Lietuvos kareiviais. Kitų kariuomenių žmonių ji tiesiog neapkęsdavo, nes jie nuolatos ko nors prašydavo arba patys ieškodavo ir ką suradę pasigrobdavo. Visi žmonės juos už tai keikdavo ir dėl jų dejuodavo. Visi tokie buvo: rusai, vokiečiai ir raudonieji bolševikai. O šitie — mandagūs. Jie nieko neprašė, tačiau žmonės patys jiems nešė ir davė, ką turėjo geresnio.

Vežant iš Lietuvos bolševikus, ir brolis Matas buvo apsilankęs namuose.

6. Klojimo teatras

Už trijų kilometrų nuo namų, Paliūniškio dvare ilgesnį laiką buvo apsistoję daug lietuvių kariuomenės.

Kartą kareiviai ten surengė vakarėlį. Plačiai po apylinkę pasklido žinių, kad įvyks pirmas Lietuvos

savanorių surengtas vakaras. Visi, kas tik galėjo, norėjo tame vakare dalyvauti.

Ir Marytei teko laimė į jį patekti, nes vyresnioji sesuo Ona padūrė koją ir negalėjo apsiuti batukų. Ji Marytei visada buvo gera ir dabar sutiko už ją paganyti galvijus.

Marytė su dideliu džiaugsmu ėmė ruoštis, puoštis, šukuotis ir rėdytis savo milo sijonu.

Puošiasi ir vyresnioji sesuo Kotryna su tarnaitė, tačiau jos Marytės nekalbina.

Baigiant rengtis Katryna ir sako Marytei:

— Jeigu tu eini, tai eik sau viena: arba pirma mūsų, arba iš paskos, nes mes su tavimi kartu nenorime eiti.

Marytei tokie skaudūs žodžiai buvo nelaukti. Ji negali suprasti, kodėl su ja jos nenori eiti? Gal ji ir negraži, nes įdegusi saulėje, bet gi tarnaitė Kaziunė dar negražesnė už ją — ji rudais plaukais ir šlakuotu veidu. Ne tik jos veidas margas, bet ir kaklas, ir rankos... Prie vyrų ji visada kažkaip keistai kvatoja.

Marytė buvo jautri ir jai labai suskaudo širdį, kad jos sesuo nenori su ja eiti laukais kartu. Kodėl? O gal todėl, kad ji neturi gražių rūbų? Juk ne ji kalta, kad jų neturi. Tačiau negi dabar tai aiškintis?

Marytė pasiskubino ir išėjo pirmoji. Vos išėjusi iš namų ji nebegalėjo sulaukyti ašarų, kurios jai aptemdė akis.

Nuėjusi į dvarą, nusipirko bilietą ir atsisėdo klojime paskirtoje vietoje. Buvo dar labai anksti, todėl susėdusių žmonių buvo mažai. Daugelis jų vaikščiojo būriais ir juokavo.

Marytė mato, jog čia susirinko beveik visos mergaitės, su kuriomis ji mokėsi mokykloje. Jos vaikšto gražiai pasipuošusios. Kada jos priartėja prie Marytės arba netoliese prisėda, Marytė nusisuka į kitą pusę, kad jos nepažintų ir iš jos nesijuoktų. Jeigu jos sesuo nenorėjo su ja kartu eiti, tai mokyklos buvusios draugės juo labiau suras proga iš jos pasijuokti.

Taip ir sėdėjo Marytė klojime, vis į šonus besisukiodama. Nors ir pabodo sėdėti belaukiant vaidinimo pradžios, tačiau iš savo vietos ji nepasikėlė.

Pagaliau vakaras prasidėjo. Vėliau Marytė pamiršo, kas jame buvo vaidinama, tačiau vienas vaidinimo paveikslas jos atmintyje išliko visam gyvenimui.

Atsidengia scena. Miškas. Eglės. Vienas po kito pro jas prabėga rusų kareiviai. Ateina jaunas ir gražus lietuvis kareivis. Parimęs ant šautuvo jis susimąsto.

Marytei net prakaitas išpylė. Ji norėjo tam kareiviui sušukti, kad bėgtų, nes čia pat netoliese rusai. O kareivis pradeda dainuoti liūdną dainą:

Ne man pavasario gražumas.

Ne man lakštingala čiulbės.

Ne man ir tu, brangi Onyte,

Kurių taip toli palikau.

Man vien tik kraujo praliejimas.

Aš už Tėvynę turiu žūt.

Man skirtas nusiramimas,

Vien tiktai kapuose šaltuos...

Tik staiga: — Pokšt! Pokšt! — šiviai. Kareivėlis susvyravęs nugriuvo. Tas vaizdas Marytę taip sujauzdino, kad jai net širdyje pasidarė bloga. Ji suprato, kad čia tiktai vaidinimas, tačiau kodėl jie nepadarė, kad lietuvius rusą nušautų? Tada nebūtų taip graudu.

Su šiuo vaizdėliu ir pasibigė visas vaidinimas.

Marytė, išėjusi iš klotimo, kieme pamatė labai daug žmonių. O buvo jau tamsu. Tačiau visame dvare švietė elektros lemputės. Elektra gamino garinę kūlimo mašiną. Ypač gerai buvo apšviesta šokių aikštė.

Marytei čia bestovint, ją užkalbino mergaitės iš gretimo kaimo. Jos žiemos metu ateidavo pas jos seseris padainuoti. Dabar jos klausinėjo, kur Marytės seserys?

Kad nereikėtų vienai tamsoje grįžti į namus, Marytė nuo jų nebesitraukė.

Sesuo Kotryna davė Marytei palaikyti savo lietsargį, kol ji pasišoks.

Prie Marytės priėjo vienas kareivėlis ir veda ją šokti. Marytė mokėjo ir labai norėjo čia pašokti, tačiau nebuvo kur padėti tą lietsargį, ir ji turėjo nuo kvietimo atsisakyti.

Atsirado ir sesuo Ona. Paklausta pasakė, jog į namus atvažiavo daug pažįstamų vaikinių. Jie išgėrė daug alaus. Ona karves anksčiau suvarė į tvartą ir kartu su jais atvažiavo į čia.

— O dabar, — sako Ona, — su kai kuriomis mergaitėmis važiuosime į namus kartu. Jie pas mus vėl sustos alaus gerti.

Tai pasakiusi sesuo vėl nuėjo prie savo linksmos draugijos.

Marytė prabuvo su pagyvenusiomis merginomis, kurių nelabai kas šokdino, todėl joms čia greitai nusibodo. Palikusios šokius išėjo į namus.

Sesuo Kotryna, pasidairiusi tarnaitės Kaziunės, taip pat su kitomis išėjo į namus. Dabar ji nieko nebesakė, kad Marytė eina su ja kartu. O kitos mer-

ginos ją kalbina, juokauja ir Marytei pasidarė linksmas. Ji suprato, kad ne ji yra negraži, o tiktai jos sesuo Kotryna yra negera.

Sugrįžo į namus pavargusi. Atsigulė klėtyje ir nebegirdėjo, kada jos broliai su savo draugais, seserimi Ona ir kitomis mergaitėmis sugrįžo.

Morkūnų namuose jie dar ilgai gėrė alų, šoko ir dainavo.

7. Brolio Vlado Vyčio Kryžiai

Karas su Rusijos bolševikais greitai pasibaigė. Tačiau į Lietuvą ėmė veržtis vokiečiai bermontininkai. Teko lietuviams su jais kovoti, kol ir jie buvo išvyti.

Lenkai iš pradžių neva norėjo lietuviams padėti kariaujant su bolševikais. Tačiau kur jie įžengdavo į Lietuvos žemes, nebenorėdavo jų lietuviams užleisti. Todėl su jais teko daugiausiai kariauti.

Morkūnų namų savanoriai kai kada sugrįždavo į namus pailsėti. Jie daug ką papasakodavo iš savo karinių nuotykių. Jų ypač daug turėjo brolis Vladas. Visą tai Marytei buvo labai įdomu išgirsti.

Kartą vokiečių fronte brolių Vladą ir kitą kareivį pasiuntė į vieną geležinkelio stotelę paimti telefono aparatą. Jie abu nuėjo į tą stotelę ir, neskubėdami grįžti, nusileido į rūšį pasižiūrėti, kas jame yra? Čia jie rado vyno, kurį norėjo išgerti. Staiga užlėkė prieš šarvuotas traukinys. Vladas greitai išbėgo ir pasileido per laukus tolyn, nors ir į priešų pusę, nes jį apšaudė.

Jis, kaip buvo pasiėmęs vyno bonką, taip ir bėgo, laikydamas ją rankoje. Viena kulka pataikė į bonką ir ją sudaužė. O jis pats grioviais laimingai paspruko.

Sulaukęs nakties sugrįžo pas savuosius, atsivarydamas vieną belaisvį vokiečių. Visi buvo nustebę, nes manė, kad jis jau žuvęs.

Kitą dieną jie vėl užėmė tą stotelę ir jos rūsyje

rado durtuvais subadytą savo draugą.

Lenkų fronte kartą viename kaime brolis Vladas su savo draugais užėjo ant būrio lenkų, kurie į juos metė granatą. Vladas Morkūnas staiga pagriebė tą pačią granatą ir metė ją atgal į priešų pusę. Taip jis išgelbėjo save ir savo draugus.

Kitą kartą eidamas per kaimą iš už kampo staiga sutiko raitą lenką, kuris jo nepažino ir paklausė:

— Kas tu?

Vladas lenkiškai atsakė:

— Savas!

Ir nieko nelaukdamas šovė į lenką. Lenkas nuvirto nuo arklio. Jeigu būtų pasivėlinęs iššauti, lenkas būtų į jį šovęs.

Su vienu draugu Vladas buvo žvalgyboje. Tamsioje jie staiga susitiko priešus, kurie šovė į juos. Vlado draugas išsigandęs glaudėsi už jo nugaros. Kulka, kiaurai perėjusi per brolio milinės rankovę, mirtinai nukovė už jo nugaros besislepiantį draugą.

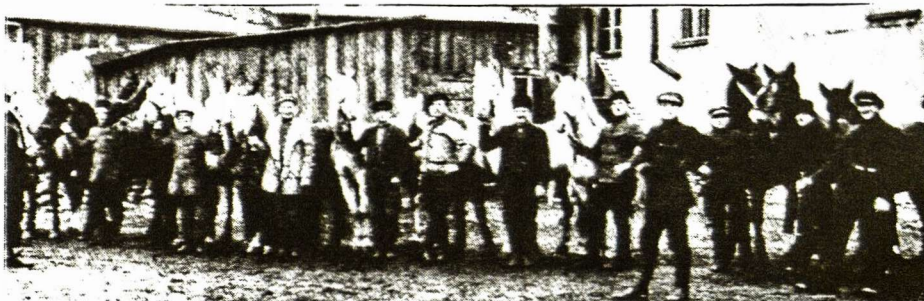
Taip brolis Vladas daug papasakodavo apie savo karo nuotykius. Už drąsą ir sumanumą jis nuo savo vadų gaudavo daug pagyrimų ir tris Vyčio kryžius.

Brolis Matas fronte buvo mažai, nes jis tarnavo geležinkelio kuopoje arti Panevėžio, todėl dažnai pareidavo į namus. Matas daugiausiai pasakodavo apie vakarėlius ir pasilinksminimus ir apie tai, kaip sugrįžę amerikona stotyse juos vaišindavo.

Sesuo Kotryna jau buvo gavusi mokytojos vietą, todėl į namus sugrįždavo tiktai šventadieniais.

Sesuo Ona, iš namų išėjus Kotrynai, tapo tikra šeimininke. Ji visų buvo giriama dėl jos grožio ir darbštumo. Todėl vyriausiasis brolis Juozas negailėjo pinigų jos rūbams. Tiktai Maryte niekas nesirūpina, nors ji taip pat turėjo daug ir sunkiai dirbti įvairius darbus.

Tada, nors Lietuvoje tebesitęsė karas, žmonės buvo linksmi, ruošdavo pokylius ir linksminosi.

1918 metų savanoriai kavaleristai

TREMTIES TRIMITAS

Redaguoja S. Kaunelienė

8650 Shari Drv., Westland, MI 48185

Šiuo adresu siūsti visą "Tremties trimitui" skirtą medžiagą

MIELOS SESĖS, BRANGŪS BROLIAI,

Prabėgo įvykių kupini metai. Lietuvių tautos ryžtas būti laisvais ir nepriklausomais iššaukė "didžiojo brolio" represijas ir blokadą. Pasaulio lietuvių demonstracijos, telegramos ir laišakai, beldimasis į pasaulio vadų sąžinę, mūsų ir visų laisvę mylinčių žmonių maldos dar nedavė lauktų rezultatų.

Gal dar ir yra žmonių, kurie nežino, kur randasi Lietuva ir ko siekia lietuviai tėvynėj ir visame pasaulyje, tai tokie, kurie neskaito spaudos, neseka pasaulinių žinių televizijoje ir bendrai jie nesidomi. Kiek teko susidurti su kitataučiais, visų pirmas klausimas apie situaciją Lietuvoje ir Pabaltyje. Visų linkėjime Lietuvos žmonėms ištvermės, dvasinės stiprybės ir greičiau sulaukti pilnutinės laisvės.

Sovietų Sąjungos politika nepasikeitė. Delsimas, demagogija ir teroras prasidėjo su komunizmo pradžia ir tęsiasi iki šiol. Bandymas supiudyti Lietuvos žmones, nustatyti liaudį prieš teisėtu būdu išrinktus atstovus ir prezidentą Landsbergį, represijos, ekonominė blokada, fizinė jėga prieš jaunimą ir veikėjus, tai priemonės, kurias po Antrojo pasaulinio karo naudojo užimtoji Vokietijoje ir ypač Berlyne. Užėmę Berlyną rusai įvairiais būdais trukdė amerikiečiams, anglams ir prancūzams užimti jiems skirtas Berlyno dalis. Pasitarimai ir bendri posėdžiai, rusų komunistų dominuojami ir pradžioje kitų sąjungininkų toleruojami, nedavė reikiamų rezultatų. Tik įsitikinę, kad nuolaidžiavimo politika yra žalinga Sąjungininkų interesams ir pavergtos Vokietijos gyventojų gerovei, komunistai turėdavo nusileisti. Tik Sąjungininkų vieningas nusistatymas ir karinių gubernatorių žinojimas, ko ir kaip komuni-

stai siekia juos išstumti iš Berlyno ir Vokietijos ir tuo būdu praskinti sau kelią į Angliją ir visą Europą, išgelbėjo padėtį.

Sovietų Sąjungos blokada visų žemės ir vandens kelių į vakarų Berlyną, bandymas badu numarinti vokiečius, likusius sušaldyti ir stiprus amerikiečių ir anglų pasipriešinimas, suorganizavimas oro kelių ir lėktuvais aprūpinimo Berlyno vakarines sritis maistu ir kuru, išgelbėjo Vakarų Berlyną. Nors ir alkani ir sušalę vokiečiai dirbo, tiesė sąjungininkų vadovaujami kelius, lėktuvams nusileisti takus ir džiauğėšsi, kad sąjungininkai nepaliko jų vienu. Sąjungininkams jie atsilygino meile ir pagarba. Laisvojo pasaulio žurnalistai viešumon kėlė sovietų teroro veiksmus prieš nekaltus užkariauto krašto gyventojus, vaikus, senelius ir eilinius darbušcius gyventojus.

Žymusis rašytojas Leon Uris faktais paremtoj, labai įdomioj, lengvai skaitomoj knygoj *Armagadon* vaizdžiai aprašo sovietinius karius, pareigūnus, jų baimę, kad naktį į jų duris gali pasibelsti slaptoji policija, išvežti tardymui, kankinimams ir mirčiai, jų elgesį posėdžiuose su sąjungininkais, jų lėbavimus ir t. t. *Armagadon* 444 psl. Leon Uris rašo:

"Žurnalistas Nelson Goodfellow Bradbury paskelbė Sąrašą Mirusiųjų Aukų, kur įžangoj sako:

"Per trejus metus po Antrojo pasaulinio karo pabaigos Amerikos ambasadų, karinių ataše, kontržvalgybos ir žurnalistų raportai skelbė apie tai kas vyksta Rytų Europoj. Amerikiečiai, atrodo, buvo abejingi. Dabar, kada jau paskelbta Trumano doktrina, ir sovietai išėjo iš Vyriausios Vokietijos Tarybos.

Svarbu pažiūrėti į Praeitį, kad Suprastume Ateitį

Štai sąrašas aukų:

Pradžioj Estija, Latvija ir Lietuva buvo prarytos ir prijungtos prie Sovietų Sąjungos kaip respublikos.

Seka kitos aukos — Lenkija, Albanija, Bulgarija, Vengrija ir kitos.

Žurnalisto Nelson Goodfellow Bradbury žodžiai: Svarbu pažiūrėti į praeitį, kad pramatytume ateitį” yra labai reikšmingi.

Prasidės Lietuvos derybos su Sovietų Sąjunga. Kaip jiems įprasta, sovietai naudos jiems įprastą taktiką: statys didžiausius reikalavimus, kaltins ir grąsins, vilkins derybas, jei reiks panaudos teroro veiksmus ir drums vandenį — kiršins lietuvius ir tautines mažumas, savo pakalikams žadės rojų, bet jei lietuviai bus vieningi ir tvirto nusistatymo savo reikalavimuose — laimės.

Gyvenimas įrodė, Vakarų Vokietija laimėjo —

atsistatė, praturtėjo, ekonominiai stipri, nuo nieko nepriklausoma, Rytų Vokietija turėjo ieškoti pagalbos Vakarų Vokietijoj ir pagaliau Vokietija susijungė ir yra viena vieninga Vokietija.

Mūsų išėivijos uždavinys būti vieningiems savo tarpe, visomis priemonėmis ir ištekliais remti kovojančią išsilaisvinimo kovą Lietuvą. Įtaigokime savo išrinktus atstovus į Senatą, kongresą ir Baltuosius Rūmus nepalikti lietuvių vieny. Trumano doktrina padėjo Vakarų Vokietijai išsilaisvinti iš sovietų įtakos ir atsistoti ant tvirto valstybinio pagrindo. Amerikos prezidento svarus žodis Gorbačioviui: “Gražink laisvę Lietuvai, Latvijai ir Estijai” nusvers svarstyklių lėkštę mūsų naudai.

Tikėkim: Užgimęs Kalėdų naktį Kūdikėlis palaimins lietuvių laisvės siekius, galingai suskambės Laisvės Varpas Lietuvoj ir minios Lietuvoj giedos “Garbė Dievui Aukštybėse, Ramybė Geros Valios Žmonėms”.

BRANGIOS SESĖS IR BROLIAI ŠAULIAI!

Mes, šaulės-iai, gyvendami po svetima padange, toli nuo gimtų namų, bet svetinguose ir draugiškuose kraštuose, susijungėm po šauliška vėliava. Pasiistenkime pradėdami Šaulių S-gos 71-uosius metus turėti daugiau ryžto, pasiaukojimo ir pasišventimo dvasios dirbti šauliams, lietuvybei ir mūsų pavergtos

Tėvynės laisvinimo darbui. Dirbkime visi, kol komunizmo pavergta Lietuva nebus išvaduota iš vergijos uždėtų pančių. Ir kol prisikels mūsų tėvynė nepriklausomam gyvenimui.

*LŠST C-ro V-bos Moterų Vadovė
Anelė Kirvaitytė*

LŠST uniformuoti šauliai Šv. Antano parapijos salėje Detroite spalio 7 d., suvažiuavę į Sąjungos 70-mečio minėjimą. Nuotrauka Balio Telyčėno

PAMINĖTA LIETUVOS ŠAULIŲ SĄJUNGOS DVGUBA SUKAKTIS

Lietuvos Šaulių Sąjungos 70-metų įkūrimo ir vienerių metų atkūrimo Lietuvoje buvo paminėta dviejose vietose: Spalio 6 d. Dievo Apvaizdos Kultūros centre ir spalio 7 d. Šv. Antano parapijoje. Spalio 6 d. Kultūros centre paminėjimas pradėtas kokteiliais ir po jų 8:00 v.v. sekė akademija ir banketas. Akademiją pradėjo ALT S-gos Detroito skyriaus pirmininkas Albertas Misiūnas ir, taręs įžanginį žodį, paprašė atsistojimu pagerbti įnešamas vėliavas. Švyturio jūrų šaulių kuopos vicepirmininkui Juozui Kinčiui vadovaujant, į salę buvo įneštos ir į stovus sustatytos šios vėliavos: JAV, Lietuvos, LŠST Centro valdybos, LŠST Moterų, Vytauto Didžiojo šaulių rinktinės, Gen. T. Daukanto j. šaulių kuopos, Klaipėdos j. šaulių kuopos, Švyturio j. šaulių kuopos, St. Butkaus šaulių kuopos ir Vlado Pūtvio šaulių kuopos. Albertas Misiūnas į Garbės prezidiumą pakvietė: LŠST kapelioną kun. Alfonsą Baboną, Dievo Apvaizdos parapijos kleboną kun. Viktorą Kriščiūnevičių, LŠST Garbės pirmininką prof. dr. Vaidievitį Mantautą, LŠST pirmininką ir Lietuvos Šaulių Garbės pirmininką Mykolą Abarių, Vliko vicepirmininką Vytautą Jokūbaitį, "Ramovės" Centro valdybos pirmininką Edmundą Vangianską, Vyčių atstovą Robertą Borį ir Šaulių Garbės narį Vincą Tamošiūna. Sukvietęs Garbės prezidiumą Albertas Misiūnas paprašė LŠST kapelioną kun. Alfonsą Baboną sukalbėti invokaciją. Kun. Alfonsas Babonas sukalbėjo turiningą ir gerai šaulių sukakčiai paminėti paruoštą invokaciją. Sukalbėjus invokaciją, atsistojimu buvo pagerbti mirę šauliai. Klaipėdos krašto vaduotojui Vincui Tamošiūnui prisegta gėlė. LŠST kapelionas kun. Alfonsas Babonas apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu. Žymenį jam įsegė LŠST Garbės pirmininkas prof. dr. Vaidievis Mantautas ir Šaulių Sąjungos Moterų vadovė Anelė Kirvai-

LŠST Dalinių vėliavos su palyda Lietuvių kultūros centre Southfielde. Nuotrauka Balio Telyčėno

tytė. LŠST pirmininkas Mykolas Abarius įteikė pažymėjimus išbuvusiams šaulių eilėse 50 metų ir daugiau. Pažymėjimus gavo: Vincas Tamošiūnas, Romas Macionis, Ada Poderienė, Matas Baukys, Natalija Slizienė, Ona Šostakienė, Eduardas Milkus, Antanas Šiurkus, Juozas Kinčius ir Lidija Mingėlienė. Įteikus pažymėjimus, Albertas Misiūnas pristatė šios dienos paskaitininką prof. dr. Vaidievitį Mantautą.

LŠST Garbės pirmininkas prof. dr. Vaidievis Mantautas savo 30 minučių paskaitoje nušvietė Lietuvos šaulių gyvenimą Lietuvoje ir išeivijoje. Prof. dr. Vaidievis Mantautas labai didelį vaidmenį skyrė šaulių apsiginklavimui. Jis išsitarė: — "Mėnas yra šaulys, kuris nemoka šaudyti". Šauliai, 1919 m., kurdami Šaulių

Sąjungą, jau turėjo įsigiję ginklų. Rusai okupavę Lietuvą tuojau griebėsi nuginkluoti šaulius. Būkime mes Lietuvos kariuomenė, žiūrėkime ką mes galime padaryti, visur kur tik galime padėkime Tėvynei Lietuvai. Kardas vienas nejudą, patranka nešaudą, visur reikalinga mūsų rankų... Paskaitą baigus, jam padėkojo Albertas Misiūnas.

Sveikinimai

LŠST Centro valdybą sukakties proga žodžiu sveikino: Balfio Centro valdybos pirmininkės M. Rudienės ir Balfio direktorių vardu — Stasys Garliauskas, Detroito Lietuvių Organizacijų Centro sveikinimą paskaitė Albertas Misiūnas, ramovėnų vardu — Edmundas Vengianskas, Detroito

ateitininkų — Janina Udrienė, Vliko vicepirm. Vytautas Jokūbaitis, Vyčių — Robertas Boris, LB JAV pirmininkas A. Razma. Raštu sveikino: Išeivijos vyskupas Paulius Baltakis, OFM, vyskupas Vincentas Brizgys, Garbės konsulas Anicetas Simutis, Garbės konsulas V. Čekanavičius, LB JAV pirmininkas A. Razma, ALT S-gos pirmininkas A. Švarcas, LB Michigano apygardos pirmininkas Vytautas Kutkus, buvęs LŠST pirmininkas K. Milkovaitis, Skautų akademikų — Jonas Asminas ir šaulių garbės narys A. Budreckas.

Meninė dalis

Šv. Antano parapijos moterų vokalinis vienetas, vadovaujant muz. Stasiui Sližiui, padainavo šias dainas: „Gromatėlę parašiau“, „Mylėk ir lauk“, „Vasaros romantika“, „Paleisk tėveli, „Barkarolę“ (iš operos *Dana*), „Tėvynė“, ir „Vakaro daina“. Vienetą sudarė: S. Bitlerienė, S. Kaunelienė, A. Leparaskienė, G. Norienė, V. Osteikienė, C. Pliūrienė, N. Sližienė, A. Tamulionienė, B. Viršilienė, D. Želvienė ir E. Žebertavičienė. Choristės ne tik gražiai mums padainavo, bet ir gražiai atrodė: dėvėjo baltas palaidinukes, juodus sijonus, lietuviškas juostas ir gintaro karolius. Po kiekvienos dainos svečiai joms ilgai plojo. Vincui Tamošiūnui, programos atlikėjams ir choristams Eugenija Bulotienė ir Onutė Selenienė prisegė po gėlę.

LŠST pirmininkas Mykolas Abarius padėkojo kun. Alfonsui Babonui už sukalbėjimą invokacijos, Albertui Misiūnui už pravedimą programos, prof. dr. V. Mantautui už įdomią paskaitą, muz. S. Sližiui ir choristėms už padainuotas gražias dainas ir svečiams už gausų atsilankymą. Lietuvos himnu ir vėliavų išnešimu baigta akademija. Po akademijos vyko vaisės ir šokiai. Šokiams grojo R. Kaspučio orkestras „Romantika“.

Pamaldos ir atsisveikinimas

Sekmadienį, spalio 7 d., 10:30 v.r. LŠST kapelionas kun. Alfonsas Babo-

Mišios buvo atnašaujamos už nukankintus, išžudytus ir mirusius šaulius. Eiseną veda LŠST garbės pirmininkas prof. Vaidievis Mantautas ir LŠST CV p-kas ir LŠS garbės p-kas Mykolas Abarius. Už jų g. š. Vincas Tamošiūnas ir g. š. gen. Daukanto kp. p-kas Edmundas Vengianskas, Vytauto Didžiojo rinktinės Čikagoj p-kas Paukštė ir Cicero Klaipėda kp. p-kas g. š. Juozas Mikulis. Nuotr. Balio Telyčėno

nas Šv. Antano bažnyčioje už šaulius ir šaulės aukojo Mišias ir pasakė gražų Šaulių sąjungą liečiantį pamokslą. Skaitinius skaitė Matas Baukys ir Juozas Mikulis. Auką nešė Vincas Tamošiūnas ir prof. dr. Vaidievis Mantautas. Gražiai giedėjo parapijos choras. Sugiedotas Lietuvos himnas.

Po mišių parapijos mažoje salėje vyko su išvykstančiais vaisės ir atsisveikinimas. Vaisės pradėtos kun. Alfonsui Babonui sukalbėjus maldą. Mykolas Abarius padėkojo kun. Alfonsui Babonui už sukalbėtą maldą, šv. mišias ir pasakytą gražų pamokslą, muz. S. Sližiui ir parapijos chorui už gražų giedojimą bažnyčioje, prof. dr. Vaidieviui Mantautui, Vytauto Didžiojo rinktinės pirmininkui A. Paukštei, ramovėnų Centro valdybos pirmininkui Edmundui Vengianskui, Vlodo Pūtvio šaulių kuopos pirmininkui, B. Savickui, Klaipėdos j. šaulių kuopos pirmininkui J. Mikuliui ir Moterų vadovei Anei Kirvaitytei už atvykimą ir dalyvavimą sukačių minėjime. Taip pat padėkojo šeimi-

ninkėms — Onutei Abarienei ir Onutei Selenienei už vaišių paruošimą.

Švyturio kuopos vicepirmininkas Juozas Kinčius, neseniai grįžęs iš Lietuvos, papasakojo savo ispūdžius. Jis į Lietuvą nuvežė ir Lietuvos šauliams perdavė jam įduotus pirmininko Mykolo Abariaus 500.00 dol., o pats nuo savęs padovanojęs Klaipėdos šaulių būriui vėliavą.

Išvykstantieji Edmundas Vengianskas, Balys Savickas ir A. Paukštė padėkojo už pakvietimą ir gražų priėmimą. Mykolas Abarius išvykstantiems nesakė sudiev, bet palinkėjo sėkmės ir pasakė iki pasimatymo.

Taip gražiai ir sėkmingai buvo paminėtos LŠ Sąjungos 70 metų įkūrimo ir vienerių metų atkūrimo sukačty.

A. Gr.

LIETUVOS ŠAULIŲ METINĖS

1990 metais rugsėjo mėn. 23 dieną Lietuvos Šaulių Sąjunga paminėjo savo atsikūrimo metines. Po pamaldų Priskėlimo bažnyčioje visi vyko į Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelį, kuriame įvyko didžiulis suėjimas — demonstracija. Tūkstantinė minia susirinko prie Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjo V. Pūtvio paminklinio biusto ir Nežinomo Kareivio kapo. Įžanginiu žodžiu iškilmes pradėjo

kas, svečias iš Australijos. Gilų įspūdį paliko aktorius — poetas Kęstutis Genys, kalbėdamas ir skaitydamas savo poeziją. Žodį tarė ir kiti šauliai veteranai buvę tremtiniai ir politiniai kaliniai.

Ne vienam išspaudė ašarą, kuomet keli šimtai naujų narių davė priesaiką Šaulių Sąjungai. Dauguma iš jų, jaunuoliai, pabučiavę vėliavą, sušukdavo “Tau, tėvyne Lietuva!”.

Kalba kun. A. Svarinskas

centro valdybos pirmininkas Gediminas Jankus. Pakvietė visą eilę kalbėtojų, kurie priminė Lietuvos istoriją, jos kančias per 50 okupacijos metų.

Didžiai ir nuotaikingai kalbėjo L.Š.S. kapelionas kun. Alfonsas Svarinskas. Profesorius Alfredas Smailys. L.Š.S.T. Trakų rinktinės pirmininkas Algirdas Zenkus, svečias iš J.A.V. Balys Kryžianaus-

Padėjus gėles prie Nežinomo kareivio kapo, orkestras “Ąžuolas” grojo tautinius maršus. Pabaigoje sugiedotas Tautos Himnas.

Lietuvos Šaulių Sąjunga taip pat pradėjo leisti savo laikraštį “Trimitas” ir rugsėjo mėnesį jau išėjo Nr. 4.

A.Z.

Naujųjų šaulių priesaika

Lietuvos šauliai iškilmėse. Antras iš kairės Gediminas Jankus, Lietuvos šaulių Centro valdybos p-kas, pirmas iš d. Algirdas Zenkus, Naujosios Anglijos šaulių rinktinės "Trakai" p-kas, antras iš d. Balys Kryžianauskas iš Australijos. Šaulių S-gos vienerių metų minėjimas.

KRAUPI NAKTIS JUODUPĖJE

— Jau beveik pusė amžiaus praėjo, o tų baismų negaliu pamiršti. Širdis sudreba, kai prisimenu. Ligšiol matau subjaurotus lavonus, — drebančiu balsu apie Juodupės tragediją pasakojo 1941 metais birželio 24 dieną nužudytojo šaulio Vlodo Kalpoko žmona Julija.

Po gero mėnesio sužinojau, kad jos jau nebėra...

Patyliukais iš gyvenimo išeina pasakutiniai to meto įvykių liudininkai, nereikalavę keršto, troškę Tiesos.

— Gerai pamenu, karas buvo tik tik prasidėjęs. Rusai po truputėlį traukėsi, bet vokiečių Juodupėje dar nebuvu. Dieną, apie penktą valandą, į duris pasibeldė penkį ginkluoti vyrai. Tarp jų — vienas lietuvis, pažįstamas, pavardė, rodos, Šleky. Liepė vyrui apsirengti ir išsivedė.

Kalpokai, kaip ir kiti darbštūs juodupiečiai, buvo pasiturintys. Žinia, ne iš karto gerai gyveno. Iš pradžių miestelyje nusipirko nedidelį namuką ir palengva naujus pastatus rentė. Namą su salkomis pasistatė. Viename gale krautuvę įrengė, likusį plotą gydytojui, vaistinei išnuomavo. Turėjo 8,5 hektaro žemės, laikė po dvi karves ir kiaules. Rodos, ne kažin kokie buožės. Visgi užkliuvo!

— Kaip mums pavydėjo! Užėjus sovietams, priešas buožėmis vadino, — prisimena Julija Kalpokienė. — O kad viskas sunkiu darbu įgyta, tai nepajėgė suprasti. Krautuvę nacionalizavo. Viską iškraustė, išmėtė. Krautuvę tai rusui, komisarui, įsakė saugoti. Ot saugojo! Per du mėnesius viską išgraibstė. Štai kokia teisybė buvo! Va, kai išsivedė vyrą, tai daugiau jo ir nebemačiau. Ir kitus suminėjo...

Pamenu, buvo ketvirtadienis, jau po žudynių, bet apie jas dar nežinojau, į miestelį iš kaimo grįžau, pamaciau valsčiaus pirmininką S. Talių. Jis daiktus krovėsi, bėgti ruošėsi. Pažįstamas buvo, į parduotuvę užeidavo, tai ir paklausiau pribėgusi: "Ta-

liau, pasakyk, kur mano Vladas"? Jis atsakė: "O, Kalpokiene, jį į Rokiškį išvežė... Patardys ir paleis... Grįš".

Nuramino... O pasirodo nei Vlodo, nei kitų jaunų stiprių vyrų jau nebuvu. Žmonės, pamatę mane, stengėsi nepastebėti, pro šalį prabėgti, kad tik apie tuos baismus kalbėti netektų. Jie jau žinojo...

Pasakojo, kad S. Tolius, vėliau tapęs dideliu raudonu veikėju, žudynių organizatoriumi buvo, o fabriko direktorius Potapovas visą žudymo programą paruošė. Žmonės ten ir statybininką Viktorą Deksnį matė, ir Stainį... Morgevičių minėjo... O Milaknis, sako, prieš mirtį apie žudynes papasakoti žadėjo, bet kai kiti apie tai viešai prašneko, sako, nusižudė.

Kitą dieną, išbėgus rusams, dar prieš ateinant vokiečiams, žmonės nužudytuosius žvyruobėje rado. Iškasė paskubomis: vokiečių bijojo. Nors ir kasti nereikėjo ilgai. Budeliai savo aukas tebuvo šiukšlėmis apmėtę. O ir lavonai... Tik su žvyru susimaišę mėsgaliai. Saviškį pagal kišeninį laikrodį tepažinau. Matyt, budeliai nepastebėjo. Vyras avėjo gerais batais, vienas atsimenu, sunkiai nusi-maudavo. Kad būtų greičiau — koją nupjovė.

Tarp nužudytųjų Šaulių Sąjungai priklausė ne tik mano vyras. Buvo dar trys šauliai. Nužudyti ypač žiauriai: Petras Rinkevičius visas subadytas, Antanui Žinduliui nulupta oda.

Visus sunešė į miestelio Šaulių salę, šiek tiek aptvarkė, padirbino iš lentų karstus, skubėjo laidoti. Bijojau ateinančių vokiečių. Žmonės verkė. Alpo. Tiek nuo siaubingo vaizdo, tiek nuo gendančių lavonų kvapo.

Sulaidojo į bendrą kapą. Ir dar jie visi kartu tebeguli. Atsimenu, kryžiu-kus pastatė, bet po karo juos vietinių rusų vaikai išspardė. Pavardžių rašyti neleido, tai ir dabar tik patys, kurie laidojome, težinome kas ir kur guli. Mūsiškis — trečias.

Likau našlė su mažais vaikais —

Irutė kokių dvejų metų, Vladukas — penkių su puse. Terorizuodavo nuolat. Dukrą banditka vadino. Darbo negalėjau gauti, visi tik šaipėsi ir niekino...

Kitąmet — šio šturpaus įvykio penkiasdešimtmetis. Jau užsakytas ir, kiek teko girdėti, kuriamas paminklas Juodupės kankiniams.

Bet ar bus įvardinti žudikai? Nukankintiems, aišku, to nereikia. To reikia gyviesiems... To reikia tiems, kurie apie tai dar pernai viešai prabilo. Ir tiems, kurie prabilusiems rašė grasinančius laiškus. Žinoma, anoniminius.

Genovaitė Baliukonytė

Žemės skundas

A. P. BAGDONAS

*Išdidžios lieknos pušys
Viršūnėmis į dangų remias,
Kur Nemuno pakrantėm puošias
Pavasariui pabudus žemė.*

*Ir eitum, nuovargio nejautęs,
Pasiklausyt, ką medžiai šnera,
Ką Nemuno banga tau ošia
Ar lazdynų pakrantės keras...*

*Išgirsi tylų žemės skundą,
Juo gelmių ilgesį pajausi,
Kad kojos svetimos dar mindo
Tėvynės žemę mūs brangiausia.*

*Iškelsi rankas tu į dangų
Ir melsi Didįjį Kūrėją:
"Gražink laisvužę mūs tėvynei,
Nuimki pančius prispaudėjo.*

Viršuje:

Iškilmių dalyviai iš k.: Vytautas Zenkus, LŠS CV pirmininko pavaduotojas; Balys Kryžianauskas, Australijos šaulių pirmininkas; kun. Alfonsas Svarinskas, Šaulių Sąjungos vyr. kapelionas; Povilas Jočikas, šaulys veteranas, buv. politinis kalinys; Alfredas Butvilas, šaulys veteranas, centro valdybos narys; Algirdas Zenkus, svečias iš JAV, "Traukų" rinktinės pirmininkas

Kairėje:

Kauno rinktinės šauliai: V. Leonavičius, centro valdybos ats. sekretorius S. Ignatavičius, Kauno Vytauto Didžiojo rinktinės p-kas R. Klimavičius, P. Kyguolis, centro valdybos p-kas G. Jankus

PAS KĘSTUTIEČIUS

DLK Kęstučio šaulių kuopa kasmet prisimena iš žilos senovės kilusią Joninių šventę. Šiemet, birželio mėn. 30 d., jau 35-ą kartą, rinkosi lietuviai į gražią Vinco Bagdono sodybą prie Mičigano ežero kranto tą tradicinę šventę paminėti.

Oras pasitaikė geras, kas buvo reta šios vasaros pradžioje prie Didžiųjų ežerų baseino. Tą pačią popietę, maždaug už 10 mylių Racine, WI vyko kariškų lėktuvų šventė ir buvo galima stebėti įvairių rūšių ir specifikacijų orlaivius, nardančius erdvėje pavieniai ar grupėmis. Pagrindinę grupę sudarė sprausminiai Thunderbirds, kai purnai panašioje šventėje

vyravo Blue Angels.

Kuopos pirmininkas pasveikino esančius ir buvusius varduvinkus, padėjo svečiams už atsilankymą ir pakvietė garbės šaulių Bronių Jarą uždegti laužą. Didingai, šaudamas kibirkštis tiesiog į dangų, užsiliepsnojo brolių šaulių Jono ir Stasio Pociulių meistriškai sukrautas laužas. Prie jo jaunimas ir senimas padainavo daug dainų.

Joninės tęsėsi iki paparčio žiedo ieškojimo, nes svečiai nenoriai skirstėsi namo. Šventė praėjo puikioje nuotakoje ir tai nuopelnas kuopos valdybos, o ypač darbščių šeimininkių — Stasės Petrušaitienės, Idos Ta-

mulėnienės, Reginos Ditkienės ir Elžbietos Varikienės.

Po šio darbo spalio mėn. pabaigoje teks visiems kęstutiečiams gerokai padirbėti, kad gerai pavyktų kuopos 35-ųjų metų veiklos sukaktis.

Aktyviai dalyvaujame judėjime, siekiančiame laisvės Lietuvai. Prisedame ne tik dvasiniai, bet ir finansiniai. Šiais metais mūsų nedidelis, bet drausmingas ir duosnus būrelis lietuvišku reikalų rėmimui per kuopos išdą paaukojo 1155 dol., neskaitytant pavienių asmeniškų aukų.

Jurgis Milas

LŠST TRAKŲ RINKTINĖS KULTŪRINIS SAVAITGALIS

Rugsėjo 1 - 3 dienomis lietuvių pranciškonų idealioje vasarvietėje, ošiančio Atlanto pakrantėje, įvyko LŠST Trakų rinktinės septynioliktas iš eilės kultūrinis savaitgalis.

Gražus šeštadienio rytas. Vienas po kito atvažiuoja automobiliai per vartus į lietuvių pranciškonų sodybą ir sustoja prie pagrindinių vasarvietės durų, prie kurių rinktinės kult. reik. vad. O. Eikinienė ir rinktinės sekr. J. Miliuskienė vykdo registraciją.

Šie metai Trakų rinktinei ir vėl buvo džiaugsmingi, nes jau antrą kartą į mūsų kultūrinį savaitgalį ne tik atvyko LŠST pirmininkas g. š. M. Abarius su žmona Onute, bet atsivežė ir svečių, kurių tarpe buvo Švyturio jūros šaulių kuopos moterų vadovė O. Salenienė.

2 val., p. p. kuopos su vėliavomis, dalyvavo ir Simo Kudirkos kuopos atstovas A. Jankauskas su vėliava iš New Yorko, išsirikiavo salėje ir vadovaujant komendantui Jono Vanagaičio kuopos vicepirm. A. Dubauskui atžygiavo į aikštę. Atvyko LŠSTG pirm. g. š. M. Abarius. Trakų rinktinės pirm. g. š. Af. Zenkus, rinktinės kapelionas kun. R. Šakalys OFM. Švyturio jūrų šaulių kuopos

moterų vadovė O. Selenienė ir tos pačios kuopos šaulė O. Abarienė. Rinktinės pirm. g. š. A. Zenkus, rinktinės kapelionas kun. R. Šakalys OFM. Švyturio jūrų šaulių kuopos moterų vadovė O. Selenienė ir tos pačios kuopos šaulė O. Abarienė. Rinktinės pirm. g. š. A. Zenkus pasveikino visus trumpu žodeliu ir pakvietė Sąjungos pirm. g. š. M. Abarių tarti žodį. Jam griausmingai sušukome tris kartus Valio! Lietuvos tautinę vėliavą iškėlė Švyturio jūrų šaulių kuopos sesės O. Abarienė ir O. Salenienė. Sugiedotas Lietuvos himnas. Dar trumpą žodelį tarė rinktinės kapelionas kun. R. Šakalys, OFM, ir grįžom į salę.

Vėliau vyko šaudymo varžybos, gražioje, didingoje pievoje. Vadovavo rinktinės vicepirm. M. Dapkus.

Po vakarienių Jono Vanagaičio kuopos šaulys C. Kiliulis suorganizavo sporto komandą. Žaidė tinklinį Bostono ir Detroito kuopos. Laimėjo Detroitas.

Vakare visų pabendravimas didingoje salėje. Vaišės, kurias paruošė vasarvietės šeimininkė B. Chalamskienė su padėjėjomis. Muziką parūpino Martyno Jankaus kuopos

šaulys P. Stabinah. Na, ir sukosi poros linksmai, užmiršdamos nors trumpai valandėlei kasdieninius gyvenimo rūpesčius.

Sekmadienio dienotvarkė prasidėjo šv. mišiomis, kurias už žuvusius karius, šaulius ir partizanus atnašavo ir pamokslą pasakė rinktinės kapelionas kun. R. Šakalys OFM. Mišių skaitinius paskaitė sekr. J. Miliuskienė. Po mišių nusifotografavome.

Visa popietė buvo gausi užsiėmimais. Sąjungos pirm. g. š. M. Abarius išdavė pranešimą apie Lietuvos Šaulių Sąjungos atsikūrimą, nes jis tame suvažiavime, kuris vyko Kaune, dalyvavo. Pareiškė, kad buvo padarytas ryšys tarp mūsų ir Lietuvos šaulių. Parodė ir vaizdajuostę iš to suvažiavimo, kurią jis parsivežė.

Rinktinės pirm. g. š. A. Zenkus buvo parūpinęs kitą vaizdajuostę pavadintą "Nepriklausomybės Pavasaris 1990". Joje parodoma ne tik džiaugsmas paskelbus nepriklausomybę, bet ir liūdesys uždėjus Gorbacioviui blokadą ir etc. Labai įdomi ir jaudinanti iki ašarų.

Turėjome ir sesių susirinkimą į kurį atsilankė viešnios, sesės šaulės O. Abarienė ir O. Salenienė. Susirin-

kimą pradėjo rinktinės kult. reik. vad. O. Eikinienė. Visos pasidalino me mintimis apie kuopų veiklą, rūpesčius, kad nariai mažėja, o tuščias pasilikusias vietas niekas neužpildo, bet priėjome išvadą, kad dirbsime, kol pajėgsime dėl brangios tėvynės Lietuvos.

8 val. vakare turėjome laužą. Programą pradėjo rinktinės pirmininkas. Scenoje buvo pastatytos trys žvaktės. Jos simbolizavo tris didžiuosius Lietuvos miestus: Vilnių, šią žvaktę uždegė Sąjungos pirm. g. š. M. Abarius, Kauną, kuriame buvo įkurta Lietuvos Šaulių Sąjunga — žvaktę uždegė rinktinės kapelionas kun. R., Šakalys, OFM. Klaipėdą, uostas ir kelias į jūrą, — žvaktę uždegė komendantas šio savaitgalio Jono Vanagaičio kuopos vicepirm. A. Dubauskas. Į programą įsijungė visi dalyviai. Ypatingai gražiomis dainomis mus džiugino lietuvaitės iš Lietuvos. Mus ir jas sujungė tikra tėvynės meilė. Pabaigoje visi sustoję ratu padainavome "Lietuva brangi" Nuskambėjus paskutiniams žodžiams, rinktinės pirmininkas pakvietė į priekį B. Chalamauskienę, kuri kaip tik šventė vardo dieną, pasveikino ją, o mes sugiedojome Ilgiausių metų, sušukome tris kartus Valio. B. Chalamauskienė per eilę metų šauliams parodė didelį nuoširdumą ir visada meilės kupiną širdį. Kiekvienais metais, nežiūrint savo pareigų, iškepa ne tik labai didelį, bet ir skanų tortą, kurio neįstengiamame suvalgyti, paruošia kavutę, rinktinės valdyba prideda vynelio, taip nenoromis padidėja ir kolorijos.

Pirmadienio rytą dalyvavome šv. mišiose, kurias atnašavo rinktinės kapelionas, o po pusryčių susirinkome į salę. rinktinės pirmininkas pasveikino laimėtojus šaulius ir įteikė jiems trofėjas. Dr. Vinco Kudirkos kuopos — J. Maskeliūnui, Jono Vanagaičio — A. Dubauskui, Martyno Jankaus — A. Šeduikiui, Simo Kudirkos — A. Jankauskui.

Viena trofėjų dovanuoja rinktinės pirmininkas kuopai, geriausiai sušaudžiusiai. Ji teko Jono Vanagaičio kuopai.

Rinktinės pirm. g. š. A. Zenkus pakvietė Sąjungos pirmininką g. š. M. Abarių tarti žodį. Jis pasigėrėjo šiuo gražiu mūsų kultūriniu savaitgaliu, nors negausus būrys susirinkome, bet skatino dėl to nenusiminti. Jį praleidome labai kultūringai ir naudingai. Pareiškė, kad jo kadencija, kitais metais baigiasi ir bus išrinktas naujas pirmininkas, bet vis vien tariau visiems iki pasimatymo. Perdavė Sąjungos sveikinimus Lietuvos šauliams ir šaulėms, o mes Trakų rinktinės, nes pirm. g. š. A. Zenkus už kelių dienų išvyksta į Lietuvą. Jis Trakų rinktinės vardu Sąjungos pirmininkui ir jo žmonai Onutei įteikė kuklias dovanėles. Padėkojo už atsilankymą jiems, ir svečiams, o taip pat visiems, kurie kokiui nors darbu prisidėjo prie šio kultūrinio savaitgalio. Ypatingą padėką išreiškė mūsų mielam, niekada nepavargstančiam kapelionui kun. R. Šakaliui, OFM, kuris

per eilę metų stiprina mus dvasiniai, tautiniai, o per laužus gražiu humoru, kurio jam niekada netrūksta, pralinksmina iki ašarų. Jis sukalbėjo maldą ir palinkėjo visiems laimingos kelionės į namus.

Šitokiuose kultūriniuose savaitgaliuose turėtume jausti pareigą ir dalyvauti visi šauliai-ės, kurie galime. Tai mūsų tautinis ir religinis atsigaivinimas, naujų jėgų ir naujo ryžto sustiprinimas vieningai dirbti, nežiūrint mūsų skaičiaus, dėl brangios tėvynės Lietuvos, kurioje mūsų broliai ir sesės, ypatingai susirūpinę šiuo laiku laukia Nepriklausomos Lietuvos delegacijos derybų su Sovietų Sąjunga pradžios ir pramato, kad jos bus ilgos ir kietos. Maldaukime Aukščiausią, kad jos greičiau prasidėtų, ilgai nesitęstų ir atneštų mūsų tėvynei Lietuvai laisvę.

Janina M.

LIETUVOS ŠAULIŲ SĄJUNGOS TREMTYJE GARBĖS ŽYMENIAIS APDOVANOJIMUI PRISTATYMO PAGRINDINIAI REIKALAVIMAI

1. Už nuopelnus Lietuvai ir Šaulių Sąjungai, remiantis LŠST Statuto per 43 ir 204-211, apdovanojimai daromi du kart metuose: Vasario 16 dienos — Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo ir Rugsėjo 8 dienos — Tautos Šventės metinių sukakčių progomis.

2. Vasario 16-sios proga, apdovanojimui pristatomieji raštai LŠST Ordino Taryboje turi būti gauti ne vėliau, kaip **sausio mėn. 1 d.**

Rugsėjo 8-sios proga — ne vėliau, kaip **liepos mėn. 15 d.**

Išimtinu atveju ir tik LŠST Centro valdybai nutarus, S-gos Pirmininko pristatymu, S-gos Statute nepramatyta specialią, su data nesurišta, progą.

3. Vasario 16-sios ir Rugsėjo 8-sios progomis pristatymai, gauti vėliau nustatytų terminų, atidedami vėlesnio, sekančio Ordino Tarybos posėdžio svarstymui.

4. Apdovanojimui pristatomajame rašte būtinai turi būti nurodyta kokia proga, kuriuo žyminiu asmuo yra pristatomas apdovanoti — Šaulių Žvaigždės Ordinu ar Medalium.

5. Pristatant apdovanoti Šaulių Žvaigždės Medalium, nurodomi nuopelnai šaulių dalinio veikloje — pristatomojo pareigingumas, drausmingumas, veikloje aktyvumas ir kiti išskirtini pasireiškimai. Jei šaulys yra vadovaujamosios pareigose, nurodyti kokiose bei kaip ilgai pareigas eina ir suminėti tai kas jį daro pranešesniu už kitus.

6. Pristatant apdovanoti Šaulių Žvaigždės Ordinu nurodoma ar pristatomasis yra apdovanotas Šaulių Žvaigždės Medalium. Jei taip, tai kada? Kaip ir kiek jis yra nusipelnęs ne tik dalinio veiklos apimtyje, bet ir visą Sąjungine prasme? Nurodyti eitas ar einamas pareigas LŠST Centrinuose organuose. Pristatomojo, kaip šaulio

ir lietuvių, veikla, Lietuvos labai — visuomeninėje, kultūrinėje, spaudos, švietimo, lietuvių palaikymo, labdaros, Lietuvos laisvinimo darbuose ir kt., kas pravartu Ordino Tarybai būtų žinoti.

7. Priklausymas Šaulių Sąjungai Lietuvoje, nepriklausomybės laikotarpyje, o taip pat ir išėjimoje — uniformos įsigijimas, jos dėvėjimas, dalyvavimas šauliškuose renginiuose ar kitu rengiamuose paminėjimuose, esenose bei šventėse ir tvarkingas nario mokesčio mokėjimas nėra nuopelnas — tai yra kiekvieno šaulio-ės pareiga.

8. Jei pristatomasis nepriklauso

Lietuvos Šaulių Sąjungai Tremtyje ir yra siūlomas apdovanoti Šaulių Žvaigždės Ordinu ar Medalium, nurodyti jo išskirtinus nuopelnus Lietuvos ar Sąjungos labui.

9. Kiekvienam pristatomajam apdovanoti surašomi atskiras pristatymo raštas 2-se egzemplioriuose, kurie siunčiami LŠST pirmininkui, taip kad jie būtų gauti ne vėliau, šiame anksčiau nurodytos datos.

10. Atsižvelgiant į pristatomojo nuopelnus, Šaulių Žvaigždės ordino Taryba gali nutarti siūlomą asmenį:

a. apdovanoti, taip kaip buvo pristatytas,

b. apdovanoti žemesniu žyminiu

negu buvo pristatytas,

c. apdovanojimą atidėti vėlesniam laikui.

11. Apie padarytus apdovanojimus LŠST Ordino Taryba, pasiūsdama nutarimo Akto nuorašą, praneša LŠST Pirmininkui.

12. Visi LŠST Garbės Žyminiais apdovanojimai skelbiami Centro Valdybos Bendraraštyje S-gos narių žiniai.

VI. Išganaitis

Šaulių Žvaigždės Ordino Taryba

Čikaga, 1989 m. spalio 25 d.

PASAULIO LIETUVIŲ ŽAIDYNĖS

Kaip Jūs žinote, 1991 m. liepos 30 rugpjūčio 3 d. Kaune vyks Pasaulio Lietuvių žaidynės. Labai malonu gauti iš Jūsų adreslą, tuo pačiu tai reiškia ir Jūsų susidomėjimą šiomis varžybos. Taigi galime pakalbėti truputį plačiau apie būsimas varžybas.

Esame neakivaizdiniu būdu pažįstami, kadangi Kanadoje gyvenančio ger. Z. Zaleskio dėka turiu knygą *Išėjimo lietuvių sportas 1944 - 84*. Įdomiai paskaičiau Jūsų straipsnį apie šaudymą ir pagal jį mūsų *Sporto* laikraštyje parašiau žinutę apie lietuvių šaulius užsienyje. Šią žinutę esu nusiuntęs gerb. Zigmui. Todėl, žinodamas Jūsų aktyvią veiklą prašau pabūti tarpininku ar atstovu Šiaurės Amerikoje ruošiantis varžybos 1991 metais. Labai džiaugiasi, jei mums kartu pavyktų surinkti kuo didesnę būrį šaudymo entuziastų ir jų šeimos narių. Gal būt Jūs turite adresus lietuvių šaulių kitose šalyse?

Praėjusią žiemą buvome paruošę ir išsiuntę laišką, kuriame kalbėjome apie ruošimąsi ateinančioms varžyboms. Todėl įdedu šio laiško kopiją, ir nekartosiu to, ką Jūs gal būt žinote.

Pridėsiu tik keletą praktinių dalykų. Atvykstant yra galima atsivežti savo ginklus taip pat. Tik mums reikia

turėti jų numerius bent prieš 2 savaites, kad gautume leidimą pervežti per sieną šiuos ginklus. Be to, tokiu atveju reikia žinoti, kuriame punkte bus kertama siena — Maskvoje (Šeremetjevo aerouoste) ar kur kitur. Na, o visus kitus mes aprūpinsim tais ginklais, kuriuos turime.

Atvykstančius varžybų dalyvius mes pasitiktume, kad jie galėtų išvengti kokių nesklandumų. Todėl aišku, būtų geriau jei atvyktų grupėmis. Na, bet aš nežinau, kiek gi ruošiasi atvykti žmonių, gal daug ir nebus, todėl gal be reikalo ir iš anksto rūpinamasi. Gal nesunku būtų Jums apytikriai pasakyti — kiek gi dalyvių galėtų būti? Kiek galėtų būti žiūrovų — t.y. šeimos narių ar kt. atvykstančių? Ar pageidautumėt gyventi viešbutyje ar šeimose? Gal būt kas nors iš ŠALF'o (o gal Jūs pats) galėtų atvykti ir apžiūrėti vietoje esamas sąlygas ir čia pat aptarti būsimų varžybų org. reikalus? Būtų labai malonu, mūsų sąjunga apmokėtų buvimo čia išlaidas.

Tai pirmieji klausimai. Manau, kad mūsų susirašinėjimas tęsis, nes laiko nedaug.

Su pagarba

Rūtenis Paukštė
Gen. sekretorius

Lietuvos Tautinio Olimpino komiteo Prezidentui gerb. A. Povilūnui

Lietuvos kulkinio ir stendinio šaudymo federacijos prašo Jus įtraukti į IV Pasaulio lietuvių sporto žaidynių programą kulkinio ir stendinio šaudymo varžybas. Pažymime, kad 1978 m. Žaidynėse šios sporto šakos buvo įtrauktos. Siūlome sekančią programą:

Kulkinis šaudymas

vyrų	free pistol	40 šūvių
	air pistol	40 šūvių
	air rifle	40 šūvių
	free rifle	60 šūvių
	free rifle	3x20 šūvių šūvių
	running target	20-20 šūvių arba
	air rifle	20-20 šūvių
moterims	free pistol	30 šūvių
	air pistol	40 šūvių
	free rifle	60 šūvių
	free rifle	3x20 šūvių
	air rifle	40 šūvių

Stendinis šaudymas
trap 100 taikinių, skeet 100 taikinių.

Šią programą pakereguosime gavę

VAIKŲ ANSAMBLIS ČIKAGOJE

Čikagos Lietuvių Auditorijos kanklininkų grupė su vadove šaule, dabartine LŠST Moterų vadove Anele Kirvaityte

1953 metais Čikagoje, Lietuvių auditorijoje, buvo įkurtas Vaikų ansamblis. Ansamblį įkūrė ir jam vadovavo Balys Pakštas ir Antanas Skridulis. Kanklininkų vadove buvo pakviesta Anelė Kirvaitytė, dabartinė LŠST CV Moterų vadovė, Baliui Pakštui pažįstama iš Vilniaus, kur abu priklausė Vilniaus Filharmonijos Liaudies Ansambliui.

Kirvaitytės sudaryta mažų ir vyresnių mergaičių kanklininkų grupė, grupei priklausė ir vienas berniukas Feliksas Sereičikas. Šis ansamblis arti šimto kartų pasirodė amerikiečiams ir buvo labai šiltai įvertintas.

Motinos dienos minėjime 1956 metais atliko

meninę programą. Tėveliai apdovanojo vadovę.

Gaila, kad vaikai ir jų tėvai permažai vertina šį mūsų muzikos instrumentą, neorganizuoja kanklininkų ir kanklininkų grupių, kol dar yra šio meno žinovų Čikagoj, Detroite ir turbūt kituose miestuose.

Tik Klevelandas, turėdamas LŠST garbės narę Oną Milulskienę, puoselėja kanklių muziką.

Neleiskime nutilti kanklėms. Šauliai Čikagoj ir kitose miestuose organizuokim jaunų kanklininkų grupes, sudarykime sąlygas tos srities žinovams perduoti savo sugebėjimus priaugančiai kartai, kol dar nevēlu.

Jūsų pasiūlymus. Ginklais ir šaudmenimis aprūpins kulkinio ir stendinio šaudymo federacijos. Numatome susitikimus su šaudymo sporto veteranais, garsiausiais Lietuvos šauliais, šaudymą arbaletu, šaudymą iš lanko ir kitus renginius. Laukiame pasiūlymų apie tai, kaip pajavairinti Žaidynių programą.

Kulkinio ir stendinio federacijų vardu

R. Paukštė

KAUNE LEIDŽIAMAS ŽURNALAS "SANTARA", SKIRTAS AMERIKOS LIETUVIAMS

Lietuvos Kultūros Fondas ir tarptautinė poligrafijos įmonė "Spindulys" leidžia gerai iliustruotą žurnalą *Santara*, keturis kartus per metus. Mus pasiekė paskutinis to žurnalo nr. 3, 1990 m. pavasario. Žurnalas maždaug amerikiečių *Readers' Digest* formato, šis nr. 128 psl. Yra spalvotų ir juoda-balta iliustracijų.

Žurnalo motto: Tenutolsta visoks

riksmas ir pyktis. Kultūros žurnalas Lietuvai ir išeivijai.

Rašo: Robertas Keturakis (vedamasis), prof. dr. Česlovas Kudaba, rašo apie Švedijos lietuvius), spausdinama fragmentas iš Algirdo Gustaičio knygos *Tikaroji Lietuva*, Gediminas Vyžinta — apie skulpt. Praną Gasparonį, Kazio Bradūno laišakai ir poezija, Vytenis Grabauskas — Draugo atmi-

MŪSŲ MIRUSIEJI

RAMOVĖNAI - KARIAI, ŠAULIAI, BIRUTIETĖS . . .

A.A. BRONIUS KVIKLYS, BUVĖS "TRIMITO" REDAKTORIUS

1990 m. rugsėjo mėn. Čikagoj amžinai užmerkė akis labai gabus ir nepaprastai darbštus diplomuotas ekonomistas, mokytojas, žurnalistas, buvęs *Draugo* redaktorius, kultūrininkas ir visuomenininkas Bronius Kviklys. Ši taip nelaukta ir netikėta mirtis sukrėtė visus.

Bronius Kviklys gimė 1913 metų lapkričio 10 d. Zastrone, Daugailių valsčiuje, Utenos apskrity. 1932 m. baigė Utenos gimnaziją. Vytauto Didžiojo universitete studijavo ekonomiją ir gavo diplomuoto ekonomisto diplomą. 1937 - 1941 metais Kauno ir Vilniaus u-tetuose studijavo teisę.

Būdamas 14 metų pradėjo rašinėti į moksleivių skautų laikraščius, pro tarpiais juos redaguodamas. Nuo 1932 m. įvairių sporto ir Kūno Kultūros-sveikatos bei policijos žur-

nalo administratorius ir techninis redaktorius. *Trimito* redaktorius.

Tremtyje suorganizavo lietuvių tremtinių bendruomenę ir buvo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus įgaliotinis Memingeno ir Schwäbisch Gmünde gimnazijose dėstė geografiją. Čikagoj visuomeninius mokslus.

1951 m. atvykęs į Čikagą buvo aktyvus Skautų organizacijos narys ir vadovas. Buvo draugininkas, tuntininkas, LSS Garbės Teismo narys, skautų vadovų laikraščio redaktorius, Bendradarbiavo įvairiuose periodiniuose leidiniuose ir žurnaluose. Iki išėjimo į pensiją buvo *Draugo* redaktorius.

Bronius Kviklys buvo mūsų didysis kultūrininkas. Nuo pat vaikystės rinko senovės akmeninius kirvukus ir kitokias archeologines iškasenas.

Čikagoj buvo surinkęs, sukom-

nimui (apie Antaną Cibulskį), Tautvydos Marcinkevičiūtės pasikalbėjimas su Jurgiu Jankum, Jurgio Jankaus novelė *Sukalkėjusi percepcija, ar...?*, Valentino Gustainio atsiminimuose Faustas Kirša, Romualdas Norkus — Tvermė (apie vysk. Antaną Deksnį), Rimtas Kalbokas — Diena Paryžiuje su Vytautu Kasiuliu, V. Bartautas — Petrapilio lietuvių 1919 m. seimas, Algimantas Miškinis — Lietuvos architektūros tyrinėtojas (apie Jurgį Gimbutą), Pasaulio lietuvių rašytojai apie save (aštuoni pasisakymai), Irena Kubilienė — Lietuviško žodžio golgotos (apie knygnešius), Sigitas Krivickas — Ar toli Veliuona nuo Aliaskos (apie Aliaskoje sutiktą

lietuę vardu Svaja), Vytauto K. Jonyno laiškas Pauliui Galaunei, Algis Kusta — Dainos tiltu sugrįžę (apie Los Angeles vyrų kvartetą ir pianistę Raimondą Apeikytę), Vytautas Dovydaitis — Žemaitis Pranas — Didžiosios Britanijos pilotas, kunigo Roberto Pukenio atviras laiškas visame pasaulyje gyvenantiems lietuviams, Leonardo Andriekaus eilėraštis "Rankos". Iliustruota Vytauto Kasiulio, Prano Gasparonio, Gražinos Didelytės, Vytauto Virkau, Adomo Varno, Eugenijaus Rudinsko, Birutės Starkūnienės kūrinių atspaudais, taip pat atspaudais iš Jurgio Šaulio sumanymu parengto Lietuvos žemėlapiu. Daug įvairių, įdomių nuotraukų.

Žurnalas malonus skaityti, mielas vartyti.

Žurnale *Santara* konsultatinė kolegija; rašome be titulu: Kazys Almenas, Česlovas Kūdaba, Gindrius Kuprevičius, Vytautas Martinkus, Ričardas Mikutavičius, Rolandas Pavilionis, Juozas Urbšys, Vincentas Vaičekauskas. Redakcija: Aleksas Dabulskis, Algirdas Jurėnas, Robertas Keturakis, Romualdas Norkus (vyr. redaktorius), Rymantas Penkauskas. Redakcija: Lydos 4, Kaunas 233000. Nr. kaina 1,60 rb. Spaudė "Spindulio" spaustuvė Kaune.

Užsienyje gyvenantiems įdomu: per ką, kaip tą žurnalą galima užsisakyti.

plektavęs Spaudos Draudimo laikų spaudą, retus Rūpintojėlius, įvairius tautodailės šedevriukus ir kitokią medžiagą. Taip pat istorinę medžiagą apie Čikagos lietuvius. Visą medžiagą buvo sudėstęs į albumus arba sumontavęs į plokštes. Tai vis ilgo ir kruopštaus darbo vaisiai.

Bronius Kviklys buvo geras ir įdomus paskaitininkas.

Tačiau jo didžiausias įnašas į lietuvių kultūrinį gyvenimą jo keturtomė *Mūsų Lietuva* ir šešiatomė, gal tikty pavadinoti enciklopedija, *Lietuvos Bažnyčios*. Tai paminklas, kurio nei rūdys nesugrauš, nei audros neišvers — paminklas jam didžiajam kultūrininkui Broniui Kvikliui.

Broniaus Kviklio darbai buvo įvertinti LB visuomenine premija ir popiežiaus žymeniu.

A.A. LTN VALENTINAS IRLIKIS

Aviacijos ltn. Valentinas Irlakis gimė 1912 m. lapkričio 22 d. Petrapiilyje (Rusijoje). 1918 metų pradžioje su tėvais grįžo į Lietuvą. Kaune baigęs „Aušros“ berniukų gimnaziją, stojo į PLP karo mokyklą, pasirinkdamas aviaciją.

1945 m., pasibaigus II pasauliniam karui, gyveno Vokietijoje, iš kur emigravo į Kanadą. Po kelerių metų persikėlė į Los Angeles, CA, JAV.

Labai staigiai pasireiškus vėžio ligai, mirė š. m. sausio 16 d., tesirgęs keletą mėnesių.

Po gedulingų pamaldų Šv. Kazimiero bažnyčioje pažįstamų ir draugų karių buvo palydėtas į Forest Lawn (Glendale) kapines amžinam poilsiui.

Amerikoje liko duktė Virginia Spring su vyru ir sesuo Angelė Gailūnienė su vyru Vyutautu. Velionio tėvo mjr. dr. Juozo Irlakio ir brolio ats. ltn. Mykolo likimas nežinomas.

G.

A. A. JUOZAS STANAITIS

Ir vėl naujas kapas Kanados lietuvių kapinėse Mississaugoje.

1989 m. prieš pat Kalėdas, gruodžio mėn. 22 d., staiga pasimirė

buvęs Lietuvos kariuomenės viršila J. Stanaitis.

Kadangi jis artimų giminių Kanadoje neturėjo, tai jo laidotuvėmis pasirūpino Toronto lietuvių pensininkų klubas, kuriam jis ilgą laiką ir priklausė.

Lietuvoje liko 2 broliai Antanas ir Pranas su šeimomis. Velionis buvo gimęs 1902-rais gruodžio 2 d. Suvalkijoje Šakių apskr. Lukšiuose ir vis mėgo save vadinti Kapsu.

Visa laiką t.y. nuo pašaukimo, tarnavo Lietuvos kariuomenėje, 3-me DLK Algirdo pulke. Be savo tiesioginių kuopininko pareigų, dar labai mėgo įvairų sportą, rungtyniauti šaudyme, buvo žemesnio kadro „Ramonės“ pirmininku ir nuo 1928 metų pulko vėliauninkas.

Yra gi pasakyta, kad apie mirusius geriau nič nieko, jei neturi ko nors gero pasakyti. Bet apie velionį Juozą, norint pasakyti ką nors neigiamo, tai reiktų būti dideliu ciniku - melagiu. Jam visi buvo geri, jam visi buvo draugai, o tų draugų per savo ilgą laiką tarnybą kariuomenėje jis turėjo labai daug.

Bet, deja, paskutiniam atsisveikinimui jau tik likusi maža saujelė veteranų iš buvusio 2-ro pėst. pulko pasirodė.

Tat, mielas Juozai, iki pasimatymo Tau sakome Anapus su tuo įrašu virš įėjimo į lietuviškas kapinaites: „Hode Mihi, Crass Tivi“, t.y. „Kas man šandien, tai tas tau rytoj“.

A. Lukas

A. A. ADOLFAS ŠETIKAS

1990 m. rugpjūčio 26 d., širdies smūgio ištiktas, staiga mirė visuomenininkas, Povilo Lūkšio šaulių kp. St. Catherines, Kanadoj, pirmininkas Adolfas Šetikas. Palaidotas rugpjūčio 30 d. Šv. Jono lietuvių kapinėse Mississauga, Ontario, Kanadoj. Laidotuvėse dalyvavo daug žmonių, nes a.a. Adolfas Šetikas buvo ilgametis St. Catherines miesto Lietuvių bendruomenės, šaulių, ramovėnų ir skautų pirmininkas.

Kapinėse atsisveikinimo žodį tarė g. š. Stasys Jokubaitis:

“Su pagarba ir liūdesiu atsisveikiname taip staiga ir netikėtai — amžinai iš mūsų tarpo atsiskiriant nuoširdų, veiklų Povilo šaulių kuopos pirmininką, mielą draugą Adolfą Šetiką, kuris turėjo nepaprastai stiprią — patriotinę lietuviškos dvasią; didžią, nepalaužiamą tautinę savigarbą ir gilų žmogiškumą, kurie jį lydėjo iki paskutinės jo gyvenimo sekundės.

Kiek man teko Adolfą Šetiką pažinti, jis visad buvo draugiškas, atviras ir nuoširdus. Jis ne tik rūpinosi savo šeima, bet ir nemažiau savo tautos — tėvynės Lietuvos bei Šaulių sąjungos reikalais.

Mielas ir visų gerbiamas šaulys, patriote Adolfai. Tu nepaprastai mylėjai Lietuvą, jos laukus, geltonojančiais rugiais apsėtus, tuos grafius žaliuojančius miškus, kalvas smėlėtas.

Šiandien amžinai atsisveikinant su šiuo garbingu Lietuvos sūnumi ir mums verta prisiminti sekančius vieno poeto žodžius:

“Žinau, ateis ir ta sekundė, kai
mano krūtinėje širdis plakti sustos.
O mano kūną, gyvenimas vylingai
gundęs,
kapų geltonomis smiltimis užklos—”

Toronto Vlodo Pūtvio šaulių kuopos ir savo šeimos vardu reiškiau velionio Adolfo Šetiko žmonai, sūnui ir dukroms bei visiems artimiesiems didžiai nuoširdžią užuojautą”.

St. Jokubaitis

A. A. MAJORAS ALBINAS LEVECKIS

Š. m. liepos 15 d. sukako vieni metai nuo Albino Leveckio mirties. Nors Australijos lietuvių spaudoje jo mirtis buvo paminėta, bet pasigedau tos liūdno žinios mūsų žurnale *Kary*, Todėl ir noriu pasidalinti tą liūdna žinia su *Kario* skaitytojais.

Mano pirmoji pažintis su velioniu buvo 1931 metais, kai iš aviacijos buvau komandiruotas į 2-ąją D. L. K. Algirdo pėstininkų pulko mokamą kuopą. Velionis tuo metu ėjo mokomosios kuopos jaunesnio karininko pareigas. Tai buvo ramaus, malonaus ir draugiško būdo karininkas. Dažnai jis pravedavo gimnastikos pamokas prie įvairiausių gimnastikos įrankių. Kadangi iš gimnazijos laikų buvau pamėgęs tą sportą, tat sekėsi jis man ir čia. Taip sporte mudu ir radom glaudesnį ryšį. Labai nudžiugau, kad po ilgos pertraukos gyvenimo likimas mus suvedė vėl Australijoj. Daugiau apie velionį sužinojau, kai ir aš įsijungiau į ramovėnų eiles.

Velionis A. Leveckis buvo gimęs 1909 m. gegužės 9 d. Garliavoje, Kauno apskrityje. 1929 m. baigęs Kauno "Aušros" gimnaziją, stojo į karo mokyklą. 1931 metais ją baigęs, buvo pakeltas į jaun. ltn. laipsnį ir paskirtas į 2-ąją D. L. K. Algirdo pėstininkų pulką. Laisvalaikį nuo tarnybos išnaudojo lankydamas V. D. universiteto teisių fakultete — ekonomijos skyrių. Būdamas veržlus ir mėgęs kario gyvenimą, nesitenkino eilinio kario gyvenimu. 1937 metais stojo į Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą. 1939 metais ją baigęs, buvo paskirtas dirbti į Kariuomenės štabą. Gyvendamas ramų gyvenimą nepriklausomaj Lietuvoje ir su Gene Kutkaite sukūręs šeimą, augino dukrą Dalią ir sūnų Vytautą.

Kilus II pasauliniam karui, atsipalaidavęs iš rusų kariuomenės, įsijungė į savisaugos dalinius. Nuo 1941 m. iki 1944 m. liepos 26 d. vadovavo XV Gardino batalionui. Šiam batalionui teko kautis Rusijoje, vėliau Gudijoje su rusų partizanais, kurie užpul-

dinėjo ir plėšė vietinius gyventojus. Čia velionis pasižymėjo drąsa bei sumanumu, o taip pat ir tėviška globa savo kariams. Už tai vokiečių karo vadovybės buvo įvertintas ir apdovanotas I laipsnio Geležiniu kryžium.

1944 metais batalioną perkėlus į Italiją ir vokiečių vadovybei neleidus jam toliau batalionui vadovauti, pasilikio Austrijoj. Čia susirado savo šeima ir karui pasibaigus persikėlą į D.P. stovyklą, o 1949 metais emigravo į Australiją ir apsistojo Adelaidėje. Tuo metu, Adelaidėje buvo įsikūrę ir daugiau karininkų. 1951 m. 6. 10 sušaukę susirinkimą įsisteigė Karininkų sąsiųlpos dr-ją. Tais pat metais, sužinoję, kad Čikagoje yra įsikūrusi Lietuvos atsargos karių sąjunga "Ramovė", draugiją persiorganizavo ir

prisijungė prie L.K.V.S-gos kaip Adelaidės skyrius. Velionis ir buvo vienas iš tų pirmųjų organizatorių ir ilgametis Skyriaus pirmininkas.

Dažnai velionis per skyriaus pravedamus susirinkimus pasakodavo savo pergyvenimus rytų fronte ir kautynes su rusų partizanais Gudijos pelkėtuose miškuose. Kaip velionis pasakojo, Gudijoje buvo rasti ištisi kaimai, kuriuose gyveno lietuviai, per šimtmečius išlaikę lietuvių kalbą ir papročius. Todėl mielai priglausdavo mūsų karius nors ir skurdžiose, bet šiltose trobose. Gaila, kad jo pasakojimai nebuvo užrašyti ir nepaskelbti spaudoje.

Gyvendamas Adelaidėje dirbo farmacijoje iki išėjo į pensiją.

1973 metais staigi mirtis išplėšė iš šeimos židinio jo mylimą žmoną. Jos mirtis velionį labai sukrėtė. Vėliau, dukrai ir sūnui sukūrus šeimas, židinys tapo tuščias ir šaltas. Norėdamas užpildyti tuščią vienatvės laiką, įsijungė į Adelaidės chorą "Lituania", bet, gavęs smegenų sklerozę, turėjo apleisti visuomeninį gyvenimą. Ligos apsunkintas, buvo iškeltas į senelių priežiūros namus ir ten 1989 metais liepos 15 dieną užgeso jo gyvybė.

Velionis būdamas ramaus ir malonaus būdo, buvo mėgiamas ne tik ramovėnų eilėse bet ir visos Adelaidės lietuvių, todėl jo laidotuvėse dalyvavo gausus tautiečių būrys. Liepos 18 d. velionio karstas, apdengtas skyriaus "Ramovės" vėliava ir permestu tautiniu kaspiniu, buvo atvežtas į lietuvių parapijos Šv. Kazimiero bažnyčią. Prie karsto stovėjo pakaitomis ramovėnų garbės sargyba. Šv. mišnių auką už velionį aukėjo kun. klebonas J. Petraitis, M.I.C. Pamaldų metu, bažnyčioje vargonavo ir solo giedojo tuo metu viešėjęs svetys iš Kanados Vaeiovas Verikaitis. Atsišveikinimo žodį tarė Apyl. v-bos p-kas J. Stačiūnas, choro "Lituania" vardu V. Straukas, bičiulių — A. Pečiulis. Po pamaldų karstas buvo nuvežtas į Centinial Parko kapines.

Paskutinį atsisveikinimo žodį tarė "Ramovės" skyriaus p-kas V. Vosylis. Trumpai apibrėžęs jo praeitą gyvenimo kelią, atsisveikinimą baigė Bern. Brazdžionio poezijos žodžiais:

...Ne čia, Viešpatie, jis amžinojo
poilsio svajojo...
Po tėviškės padange, žydinčia,
skaisčia,
Ir prie tėvų milžinkapių žaliųjų
gojų
Pavargusių galvą priglausti
norėjo...

Po atsisveikinimo žodžio, giedant Viešpaties Angelą, karstą nuleido prie velionio žmonos. Sugiedojus Tautos himną, berdami Lietuvos žemės žiupsnelius, atsisveikinom brangų ir taurų lietuvį. Nuimtą nuo karsto tautinį kaspinį skyrius pirminkas įteikė velionio sūnui Vytautui, išreikšdamas gilią užuojautą abiem šeimom, prašydamas — nepamiršti tėvo praminto kelio dėl Lietuvos laisvės ir prisijungti bendram atgimstančios Lietuvos laisvinimo darbui.

Po laidotuvių, visi dalyviai buvo pakviesti į Lietuvių namus praleisti valandėlę šermenyse su velionio šeimos nariais.

Liūdesyje liko dar trys broliai: vienas Lietuvoj, du Šiaurės Amerikoje.

Ilsėkis, Albinai, amžinojo poilsio karalystėje Viešpaties globoje!

V. Vosylis

A. A. PRANAS PETROLIŪNAS

(1939 m. Lietuvos karininkų metraštyje Petroličūnas)

Gyveno Waukegan, IL.

Mirė 1990 m. birželio 26 d..

Gimė 1910.X.18 Lietuvoje, Panevėžio apskrityje, Skaisgirio kaime.

Velionis buvo Nepriklausomos Lietuvos XIII laidos karininkas, 1937 m. baigęs Prekybos Institutą Klaipėdoje.

Tarnavo 8 p. p. Vokiečių okupacijos metais buvo Panevėžio aukštesniosios prekybos mokyklos mokytojas - inspektorius.

Birželio 29 d. palaidotas Ascension kapinėse, Libertyville, IL.

A. A. ALFONSAS ZUBRYS

A. a. Alfonsas Zubrys mirė 1990 m. rugsėjo 23 d. Toronte, sulaukęs 90 m. amžiaus. Laidojamas Lietuvoje. Velionis buvo gimęs 1910.IX.10 Simne. Baigęs vidurinį mokslą, įstojo Lietuvos savanorių kariuomenėn. Aukštuosius chemijos mokslus ėjo Vokietijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje. Profesorio Vytauto Didžiojo un-te Kaune. 1944 m. pasitraukė į

vakarų, kurį laiką gyveno Freiburge i. Br. Kanadon imigravo 1949 m. Dirbo savo profesijoje Toronto un-to chemijos laboratorijoje tyrimų srityje, bendradarbiavo profesinėje Kanados spaudoje, dalyvavo lietuviškoje veikloje, ypač kūrėjų savanorių eilėse. Jo liūdi žmona dantų gydytoja p. Zubrienė, giminės, kurėjai-savanoriai ir lietuviškoji visuomenė.

U.S. Postal Service STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION <small>Required by 39 U.S.C. 3685</small>		
1. Title of Publication K A M Y S	1B PUBLICATION NO. 2 9 1 5 0 0 3A No. of Issues Published Annually 6	2 Date of Filing Sept. 24, 1990 3B Annual Subscription Price \$ 26.00
3. Complete Mailing Address of Known Office of Publication (Street, City, County, State and ZIP+4 Code) (Not printer)		
341 Highland Blvd., BROOKLYN, NY 11207		
4. Complete Mailing Address of the Headquarters of General Business Offices of the Publisher (Not printer)		
341 Highland Blvd., BROOKLYN, NY 11207		
5. Full Names and Complete Mailing Addresses of Publisher, Editor, and Managing Editor (This item MUST NOT be blank)		
Publisher (Name and Complete Mailing Address): Lithuanian Veterans Association REMOVE, Inc. 341 Highland Blvd., BROOKLYN, NY 11207		
Editor (Name and Complete Mailing Address): Balys Raugas, 415 Main St., DELRAN, NJ 08075		
Managing Editor (Name and Complete Mailing Address): A. Samušis, 341 Highland Blvd., BROOKLYN, NY 11207		
7. Owner (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding 1 percent of more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given. If the publication is published by a proprietorship, its name and address must be stated; if firm, its name must be completed.)		
Full Name		Complete Mailing Address
Lithuanian Veterans Association REMOVE, Inc.		341 Highland Blvd., BROOKLYN, NY 11207
8. Known Bondholders, Mortgagees, and Other Security Holders Owning or Holding 1 Percent or More of Total Amount of Bonds, Mortgages, or Other Securities. If there are none, so state.		
Full Name		Complete Mailing Address
None		
9. For Completion by Nonprofit Organizations Authorized to Mail at Special Rates (EIM Section 423.12 only). The purpose, function, and nonprofit status of the organization and the exempt status for Federal income tax purposes (Check one)		
(1) ☒ Has Not Changed During Preceding 12 Months		
(2) ☐ Has Changed During Preceding 12 Months (If changed, publisher must submit explanation of change with this statement.)		
10. Extent and Nature of Circulation (See instructions on reverse side)	Average No. Copies Each Issue During Preceding 12 Months	Actual No. Copies of Single Issue Published Nearest to Filing Date
A. Total No. Copies (Net Press Run)	1600	1600
B. Paid and/or Requested Circulation		
1. Sales through dealers and carriers, street vendors, and counter sales	80	80
2. Mail Subscriptions (Paid and/or requested)	1458	1458
C. Total Paid and/or Requested Circulation (Sum of 10B1 and 10B2)	1538	1538
D. Free Distribution (By Mail, Carrier or Other Means: Samples, Complimentary, and Other Free Copies)	25	23
E. Total Distribution (Sum of C and D)	1563	1568
F. Copies Not Distributed		
1. Office use, left over, unaccounted, spoiled after printing	37	32
2. Return from News Agents		
G. TOTAL (Sum of E, F1 and 2—should equal net press run shown in A)	1600	1600
11. I certify that the statements made by me above are correct and complete		Signature and Title of Editor, Publisher, Business Manager, or Owner <i>Alfonas Zubrys</i>

ADMINISTRATORIAUS PRANEŠIMAS

AUKOS KARIUI:

\$200.00 V. Jegelevičius, ONT	\$24.00 J. Andrushis, FL Vc. Slušnys, MI	St. Kuzmickas-Kuzé, Australia J. Tarvydas, ONT V. Vilkutaitis, OH
\$104.00 Julija Puodžiukaitienė, CT	\$20.00 M. Puskarskis, IL	\$9.00 Vl. Jomantas, MI Ap. Skopas, IL I. Vikažentis, MA
\$100.00 Ona Rušėnienė, IL A. a. Vladui Garbeniui atminti	\$18.00 D. Gintas, Anglija	\$8.00 J. Ramas, NJ
\$50.00 LŠST Naujosios Anglijos Rinktinė Trakai, CT LŠST Vytauto D. šaulių Rinktinė, IL LŠST Jūrų šaulių kp. Klaipėda, IL LŠST Gen. T. Daukanto šaulių kp., IL	\$15.00 A. Zenkus, MA	\$7.00 B. Dapkus, CT
\$34.00 Anelė Kirvaitytė, IL	\$14.00 J. Ambrizas, IL J. Balčiūnas, ONT K. Brazas, IL	\$5.00 Pr. Krilavičius, ONT
\$25.00 LŠST Jono Vanagaičio šaulių kp., MA	\$12.00 A. Kenstavičius, BC	\$4.00 A. Bridickas, ONT J. Gruodis, NY Br. Jaras, WI J. Kasakaitis, ONT J. Lingis, NY Alb. Sakalas, NY T. Seliokas, CT Juzė Vyčienė, IL
	\$10.00 J. Daniliauskas, CT J. Kavaliūnas, FL Vilhelmina Genys, IL	<i>Nuoširdi padėka ir pagarba.</i>

KARALIAUS KARAI

Jau išleista ir galima įsigyti Z. Raulinaičio LIETUVOS RAITELIAI III knyga, KARALIAUS KARAI.

Knyga iliustruota, viso 316 psl. Spalvotas aplankas.

Knygoje nagrinėjami karai, vykę Mindaugui karaliaujant Lietuvoje (1253 - 1263). Karų dalyviai: lietuviai, prūsai, žiemgaliai, jotvingiai, kuršiai ir kt.

Pažinkite mūsų Tautos turtingą ir įdomią istoriją.

Siųskite šią knygą į nepriklausomą Lietuvą.

Knygos kaina — \$15.00.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

KARYS

341 Highland Blvd.,

Brooklyn, N.Y. 11207

Dar galima gauti to paties autoriaus šias knygas:
LIETUVOS RAITELIAI I knyga KUNIGAİKŠČIŲ SA-
JUNGA — \$10.00;

LIETUVOS RAITELIAI II knyga KELIAS Į SOSTĄ —
\$10.00;

GROBIO IR NAIKINIMO ŽYGIS — \$8.00;

KETURI FRONTAI — \$7.00.

GERBIAMI PRENUMERATORIAI,

Kai Lietuva visa jėga priartėjo prie Nepriklausomybės pripažinimo, mūsų rūpestis ir pastangos padidėjo, žvelgiant į paskutinius lemtingus įvykius Lietuvoje. Taip pat sustiprėjo mūsų ryšiai — draugystė su atsikūrusiomis bendraminčių organizacijomis.

Džiaugiamės ir didžiuojamės, kad jau atsikuria karių veteranų - šaulių sąjungos ir karinės minties žurnalai: KARDAS, TRIMITAS ir KARYS.

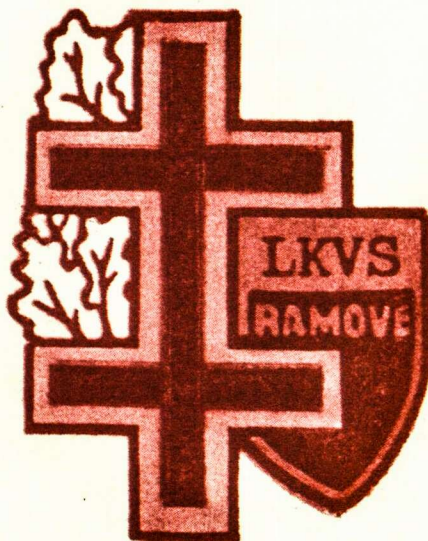
KARYS išėivijoje, taip manau, nežada varžytis dėl turinio ar vardo tos pačios minties žurnaluose, o tik visokia pagelba paremti sunkiai pradžioje besiverčiančius.

Bet kol dar Lietuvoje politinė padėtis netikra ir dar ten viešpatauja svetima kariuomenė su KGB agentais, tai mūsų čia leidžiamas KARYS turėtų ištvirti iki tos dienos, kai Lietuva taps pilnai laisva ir nepriklausoma.

Užtat KARYS su jūsų pritarimu ir parama žada tvirtu žingsniu įžengti į 1991 m. Prenumerata ta pati, kaip praeitais metais — 26.00 dol.

Jūsų dosni ranka padeda ne tik KARĮ, jo komplektus, bet ir KARIO išleistas knygas didesniais kiekiais siųsti į Lietuvą.

Linkime brangiems skaitytojams išvermės, sėkmės naujuosiuose metuose, pasitikėdami Jūsų parama!

"KARIO" PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St.,
North Geelong, Vic. 3215

S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. —
V. A. Aušrotas, St. Prakapas.

JUNGTINĖS AMERIKOS VALST.

BROCKTON, MA —
A. Šeduikis, 990 N. Main St.

CHICAGO, IL —

"Gifts International", "Parama", "Patria"
Gifts & Electr.

DETROIT, MI —

V. Čižauskas (Šv. Antano parapijos
Spaudos kioskas).

WATERBURY, CT —

"Spauda"

ANGLIJOJE

S. Kasparas, 32 Puteaux House, Roman
Road, London E 2. ORF, England

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Raiffeisenstr. 4.

Spausdina:

FRANCISCAN PRESS
341 Highland Blvd.
Brooklyn, N.Y. 11207